

İZMİR EKONOMİ ÜNİVERSİTESİ

**HUKUKİ BOYUTUYLA ÇOCUK GELİNLER
ULUSLARARASI KONFERANSI**

Bildiriler

İzmir Ekonomi Üniversitesi Yayınları

İzmir Ekonomi Üniversitesi
Sakarya Cad. No: 156
35330 Balçova
İzmir Türkiye

Yayın No: 54

Yayın Tarihi: 2014

ISBN: 978-975-8789-53-5

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Huriye Kubilay – Hukuk Fakültesi Dekanı (Başkan)

Yrd. Doç. Dr. Mine Kasapoğlu Turhan – Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. S. Alp Limoncuoğlu – Öğretim Üyesi

EDİTÖRLER

Yrd. Doç. Dr. S. Alp Limoncuoğlu – Hukuk Fakültesi Öğr. Üy.

**Yrd. Doç. Dr. Mine Kasapoğlu Turhan - Hukuk Fakültesi Öğr.
Üy.**

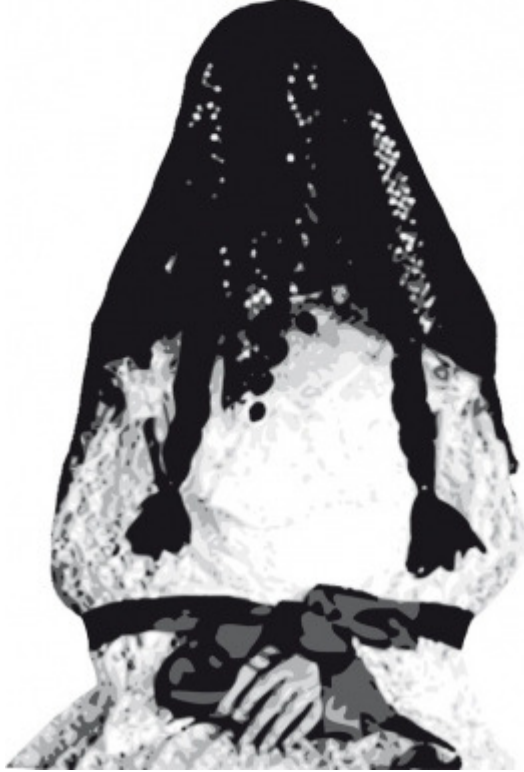
İZMİR UNIVERSITY OF ECONOMICS
HUKUK FAKÜLTESİ

Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı

Tarih: 3 Aralık 2012, Pazartesi

Yer: Konferans Salonu

Saat: 10.00

PROGRAM

Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı – 3 Aralık 2012

10.00 Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Tunçdan Baltacıoğlu – İzmir Ekonomi Üniversitesi Rektörü
Av. Nazan Moroğlu – Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Genel Başkanı

BİRİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Av. Nazan Moroğlu – Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Genel Başkanı

10.20 - Nihat Tanrımeri - Sosyal Hizmetler Uzmanı
“Çocuk Gelinler Konusunda Türkiye Gerçeği”

10.40 - Prof. Dr. Uğur Tekin – İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Prof. Dr. Klaus Riekenbrauk – Düsseldorf Üniversitesi Öğretim Üyesi
“Almanya Çocuk Koruma Sistemi ve Uluslararası Anlaşmalar
(BM Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi)
Çerçevesinde Çocuk Gelinler Sorununa Yaklaşımlar”

11.40 -12.00 - Soru-Cevap

12.00 -13.15 Öğle arası

İKİNCİ OTURUM

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Asuman Altay – Dokuz Eylül Üniversitesi ALAUM Başkanı

13.20 - Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan – İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi “Erken Yaştaki Evlilikler Bakımından Yargının İşlevi”

13.40 - Ali Soyer İzmir 13. Aile Mahkemesi Hakimi
“Çocuk Gelinler Konusunda Tarihsel Süreç ve Günümüzde Aile Mahkemeleri Uygulaması”

Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı – 3 Aralık 2012

14.00 - Prof. Dr. A.Timur Demirbaş - İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi "Çocuk Gelinler ve Türk Ceza Kanunu"

14.20 - İbrahim Altıtaş - İzmir 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı "Çocuk Gelinler Konusunda Ceza Mahkemeleri Uygulaması"

14.40 - 15.00 Soru-Cevap

15.00 - 15.20 Çay - kahve molası

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Oturum Başkanı: Öğr. Gör. İtir Bağdadi – İzmir Ekonomi Üniversitesi EKOKAM Müdürü

15.20 - Prof. Dr. Meltem Dikmen Caniklioğlu - İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi "Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Anayasa Işığında Çocuk Gelinler"

15.40 - Yrd. Doç. Dr. Tijen Dünder Sezer – Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Başkanı "Uluslararası İnsan Hakları Açısından Çocuk Gelinler"

16.00 - Yrd. Doç. Dr. Mine Turhan - İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi "Erken Yaştaki Evliliklerin Önlenmesinde İdarenin Rolü"

16.20 - Yrd. Doç. Dr. Zeynep Şişli - İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi "Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Hakkında 182 sayılı ILO Sözleşmesi Bağlamında Çocuk Gelinler Gerçeği"

16.40 - 17.00 Soru-Cevap

17.00 Kapanış

İÇİNDEKİLER

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Tunçdan BALTACIOĞLU
İzmir Ekonomi Üniversitesi Rektörü.....9

Av. Nazan MOROĞLU
Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği.....14

Bildiriler

Birinci Oturum

Nihat TARIMERİ
Sosyal Hizmet Uzmanı.....20

Prof. Dr. Uğur TEKİN
İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası
İlişkiler Bölümü 30

İkinci Oturum

Prof. Dr. Meral Sungurtekin ÖZKAN
İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.....47

Ali SOYER
İzmir 13. Aile Mahkemesi Hakimi.....61

Prof. Dr. A. Timur DEMİRBAŞ
İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi 71

İbrahim ALTITAŞ

İzmir 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı.....82

Üçüncü Oturum

Prof. Dr. Meltem Dikmen CANIKLIOĞLU

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi 98

Yrd. Doç. Dr. Tijen Dünder SEZER

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi 110

Yrd. Doç. Dr. Mine Kasapoğlu TURHAN

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi.....119

Yrd. Doç. Dr. Zeynep ŞİŞLİ

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi 133

AÇILIŞ KONUŞMALARİ

Sunucu:

Sayın Rektörüm, sevgili hocalarım ve değerli konuklar! Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı'na hoş geldiniz! Açılış konuşmalarını yapmak üzere Rektörümüz sayın Prof. Dr. Tunçdan Baltacıoğlu'nu kürsüye davet ediyoruz.

Prof. Dr. Tunçdan BALTACIOĞLU

İzmir Ekonomi Üniversitesi Rektörü

Günaydın değerli katılımcılar, sevgili öğrenciler hoş geldiniz! Her ne kadar kış aylarına girmiş olsak da, bu güzel İzmir sabahında burada sizleri ağırlamaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Konumuz mutluluk verici bir konu olmasa bile eğer bu yöndeki çalışmalar artırılırsa bu da bir mutluluk yapısına dönüşebilir diye düşünüyorum. Şimdi bu söz konusu konferansı düzenleyen Sayın Dekan ve arkadaşlarına da öncelikle teşekkür etmek istiyorum konunun üzerine parmak bastıkları için. Ben birkaç kelimeyle konuyu özetlemeye çalışacağım, bunun önemini vurgulamaya çalışacağım. Daha sonra tabi sizler bunun daha derinlemesine işin uzmanları olarak burada tartışma imkanı bulacaksınız.

Bildiğiniz gibi 193 üyeli BM Genel Kurulu, 2012 yılından itibaren ekim ayının 11. gününü dünya kız çocukları günü olarak kutlanmasına ilişkin Türkiye, Kanada ve Peru tarafından hazırlanan karar tasarısını 20 Aralık 2011'de oybirliğiyle kabul etti. Karar metninde, ekonomik büyüme, BM bin yıl kalkınma hedeflerine ulaşılması ve kız çocuklarının kendilerini etkileyecek kararların alınmasına katılımı açısından kız çocuklarının desteklenmesinin, güçlendirilmesinin ve onlara yatırım yapılmasının son derece önemli olduğu; ayrıca bunun başarılmasının kız çocuklarına karşı ayrımcılık ve şiddet sarmalını kıracağı, onların insan haklarından tam ve etkili bir şekilde yararlanmalarını sağlayacağı belirtildi. Çocuklar, bildiğimiz gibi dünyanın geleceği. Çocuklarımıza ne yaptığımız geleceğimize nasıl yol aldığımızın da bir anlamda habercisi olarak kabul edilebilir. Çocuklarımızı koruyamazsak, eğitemezsek, sağlıklı ve mutlu yetişkinler olarak, geleceğin dünyasını omuzlamaları için onlara bilinç ve cesaret aşılayamaz isek, yarını yok ettiğimiz yaşamda bugünün de hiçbir anlamı kalmamış olur. Bu nedenle çocuk gelinler yarasını deşmeye, çocuk haklarından bir giriş yapmamız gerekti. Bilindiği gibi çocuk hakları kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi hakların hepsinin birden tanımlamakta kullanılan evrensel bir kavramdır.

Günümüzde dünyanın birçok yerinde var olan insan hakları ihlalleri, çocuklar söz konusu olduğunda daha geniş kapsamlı ve büyük boyutlardadır. Uluslararası Af Örgütü'nün

belirttiğine göre, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde emek sömürsü, pornografi, şiddet ve benzeri biçimlerde gerçekleşen çocuk hakları ihlalleri tehlikeli rakamlara ulaşmıştır. Çocukların erişkinlerden farklı fiziksel, fizyolojik ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiği, bilincinin yerleşmesi gerektiği, çocukların bakımının bir toplum sorunu olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiği düşüncesi Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi ile şekillenmiştir. Günümüzde çocuk hakları ile ilgili olan uluslararası belge 20 Kasım 1989 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 193 ülke tarafından onaylanmış olan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'dir. Çocuğa yönelik her türlü şiddetin önlenmesi ve çocuğun her alanda korunmasının ulusal ve uluslararası hukuklarının öncelikli sorunları olduğuna dair ortak bir bilinç ekseninde şekillenen bu sözleşme ne yazık ki sorunları bitirmeye yetmiyor.

Erken yaşta çocukluğundan vazgeçmeye zorlanan kız çocukları yaşıyor dünyanın dört bir yanında. Çocuğun çocuk olma, çocuk gibi yaşama, çocuk gibi düşünme ve davranma, çocuk kadar sorumlu olma ve sorumlu tutulma gibi hakları da vardır ve olmalıdır. Devletlerin ve toplumların da çocukları erken yaşta büyümeye zorlayan her türlü gelenek, yasa, kültür ve koşullara karşı çocuğu korumak yükümlülüğü vardır ve olmalıdır. 1984 Nobel Barış Ödülü sahibi insan hakları savunucusu Güney Afrikalı rahip Desmond Tutu, geçtiğimiz günlerde yaptığı bir açıklamada şöyle diyor: Yılda 10 milyon günde 25 bin kız çocuğu kaderleri konusunda kendilerine söz

hakkı verilmeden, genellikle kendilerinden çok daha yaşlı erkeklerle evlendiriliyor. Bu çocuklar ev işleriyle uğraşmak için okullarını bırakıyorlar. İngiltere hükümetinin hazırladığı raporda da zorla evlendirilen kız çocuklarıyla ilgili olarak aynı sayı veriliyor. Rapora göre dünyanın bazı bölgelerinde 15 yaşından küçük her 7 çocuktan biri evli. Görüldüğü gibi çocuk evlilikleri küresel bir sorun. Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK) tarafından 2012'de hazırlanan bir rapora göre de dünyada çocuk gelinlere en yüksek oranda rastlanan ülkeler sıralamasında ilk sıraları Doğu Batı Orta Afrika ülkeleriyle Güney Asya ülkeleri alıyor. Nijer'de %75, Çad'da %72, Bangladeş'te %66 olarak gösterilen bu rakamları Avrupa ülkeleri olarak değerlendirilen ülkelerdeki rakamlar izliyor. Gürcistan %17, Türkiye %14, Ukrayna – İngiltere ve Fransa %10 oranları ile erken evlilikte sicili lekeli ülkeler arasında yerlerini almış durumda. Gene USAK raporunda Türkiye'deki verilere de yer veriliyor. Buna göre erken evlilik yapan erkeklerin oranı %6.9, kızların oranı ise %31.7, bu evliliklerin %16.9'u kentte, %24.6'sı kırsal kesimde gerçekleşiyor. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre evli kız çocuğu sayısı, evli erkek çocuğu sayısına göre 14 kat fazla. Raporda Türkiye'de 18 yaşın altında evliliklerin yaklaşık yarısının okuryazar olmayan, %31.7'sinin ise okuryazar olan fakat hiç okula gitmeyen çocuklar tarafından gerçekleştirildiği ortaya konmuş. Özetle her üç kadından birinin çocuk evliliği yaptığı bir ülkede yaşıyoruz. Olayı değişik boyutlarıyla inceleyip gerekli önlemleri almak için hala geç kalmış sayılmayız. Sosyo-kültürel yapı, gelenek ve inançlar yanında, eğitim, toplumsal cinsiyet yaklaşımı, sosyo-ekonomik

nedenler, yaşanan felaketler vesaire etmenleri de göz önünde bulundurarak soruna yaklaşmak zorundayız. Erken yaşta evlendirilen çocukla, boyundan büyük silah verilerek savaşa sürülen çocuk, kilosundan fazla yük sırtına yaslanılarak hammallığa koşulan çocuk arasında hiç bir fark yoktur. Çocuklarımızı taşıyamayacakları yükün altına sokarak daha iyi bir dünyaya yol alabilmemiz mümkün değildir. İnsanca yaşamlar insan gibi yaşayanlarla kurulum. Çocuklarımızın çocukluğunu, gençliğini çalarak aslında kendi insanlığımızı çaldığımızı bilmeliyiz. Bir parça değerli bulduğumuz eşyamızı, mücevherimizi, paramızı emanet etmediğimiz çocuklara aile kurmak, eşlik ve annelik yapmak gibi ağır görev ve sorumluluklar yüklemek bir çelişkidir. Bize maliyeti sağlıksız, eğitimsiz, psikolojik yönden hasarlı ve daha pek çok yönden yaralı bir toplum haline dönüşmekte iken ve bunları bilerek çocuklarımızı gelin olmaya zorluyoruz. Onların çocuk kucağına bir çocuk vermeyi kabul ediyoruz da, aynı çocuğa değerini bilemeyeceği veya kaybedebileceği veya elinden kaptıracağı korkusuyla hiçbir malımızı emanet etmiyoruz. Bunları düşünmek zorundayız. En değerli varlığımız olan çocuklarımızı, en yüksek değerlerimiz için muhafaza etmek, yetiştirmek, bilinçlendirmek, eğitmek ve günü geldiğinde kendi kaderleri hakkında karar verecek, kendi tercihleri doğrultusunda yaşamlarını kuracak olgunluğa ulaştıklarında uçmaları için pencereleri açmak varken, kanatlarını kırarak veya kanatlarına basarak uçmaya zorlamaktan daha büyük bir insanlık suçu olabilir mi? Ben bu konuların burada tartışılacağını bilerek hepinize hoşgeldiniz diyorum, saygılar sunuyorum.

Sunucu:

Açılış konuşmalarını yapmak üzere Türk Ünitersiteli Kadınlar Derneği Genel Başkanı Avukat Nazan Moroğlu'nu kürsüye davet ediyoruz.

Av. Nazan MOROĞLU

Türk niversiteli Kadınlar Derneği Genel Başkanı

İzmir Ekonomi niversitesi'nin değerli Rektörü, Hukuk Fakültesinin değerli Dekanı, ğretim yeleri ve bu konuya duyarlı olan tüm katılımcılar! hepinizi Türk niversiteli Kadınlar Derneği adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Biraz önce sayın rektörün konuşmasında zaten sorunun ne kadar acı olduğu belirtildi. Hem dünya karşılaştırması hem de Türkiye aēısından.

Değerli dostlar acaba ocuk gelinler sorununa nasıl geldik? Nasıl farkettik? Yok muydu böyle bir durum? Tabii ki vardı. Nasıl aile iēinde kadına yönelik, çocuğa yönelik şiddet varsa, ocuk gelinler sorunları da vardı. Ancak bir şeyi farketmek, sorun olarak gündeme taşımak zme ulaşmanın en önemli adımı. Bildiğiniz gibi İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde aslında temel ilke, eşitlik ve ayrımcılık yasağı ama uzun yıllar Birleşmiş Milletler çatısı altında kadının

statüsü komitesinin çalışmaları dahil olmak üzere kadının insan hakları yani kadının ayrımcılığa uğraması çok görünür bir konu değildi. İlk defa, kadının insan hakları, adını verdiğimiz Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'nde 1979 yılında dünya gündemine geldi ve ondan sonra inanılmaz bir hızla sözleşmede yer alan yol haritası niteliğindeki kurallar çerçevesinde hem ülkelerin gündemine taşındı hem de çözüme ulaştırılmaya çalışıldı. Bir şeye dikkatinizi çekmek istiyorum burada. Biraz önce sözünü ettiğim sözleşme, buna kısaca CEDAW diyoruz. İngilizce adının baş harflerinden oluşan kısaltmayla bu sözleşme 4 yıl boyunca bu konuya kafa yoran uzmanlar tarafından hazırlandı. Ancak 1979'da kabul edildiğinde hala aile içindeki şiddet görünür bir olay değildi. Kadının baskı altında tutulması, onu birçok hakkını kullanmasından geri koyması, bunlar düşünülemediği, çünkü "aile içindedir dışarıya yansımaz" anlayışı vardı. İlk defa bir yazılı belgeye 1993 yılında geçti: Birleşmiş Milletler'de. Çünkü kadın haklarında ilerleme sağlanırken bir engellemeyle karşılaşılıyor, bu nedir, ülke raporlarından çıkan sonuç aile içindeki şiddetin kadını çok önemli ölçüde engellediği idi ve sorun taşındı; önce yasalara geçirildi, şimdi bu yasalar yaşama geçirilmeye çalışılıyor. Aynı konuyu çocuk hakları açısından da görüyoruz. Biraz önce sayın rektörün belirttiği gibi 20 Kasım 1989 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi kabul edildi. Ancak kız çocukların ayrımcılığa uğradığı bu konuların hangileri olduğu çok belirtilmemiştir; hep eşit haklar vardı. Fakat geldiğimiz noktada kız çocuklarının eğitim haklarından ne kadar uzaklaştırıldığı, eğitim hakkına erişemediği, kendini geliştiremediği ve çocuk yaşta evlendirildikleri görüldü. İşte ilk

defa geçtiğimiz yıl 19 Aralık 2011’de Birleşmiş Milletler, birinci yılını 2012’de anmak - kutlamak diyemeyiz tabi ki bu kadar sorunun içinde – üzere kız çocuklar gününün 11 Ekimlerde olmasını kabul etti ve 2012 yılında da çocuk gelinler konusunun gündeme alınmasına, ana tema olarak işlenmesine ve bütün sorunların bir dökümünün yapılmasına karar verildi. Bu açıdan İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanı değerli dostum Huriye Hanım’a teşekkür ediyorum bu konuyu bir ticaret hukuku uzmanı olarak gündeme taşımak gerçekten çok önemliydi. Biraz sonra uzmanlarla bu konuyu paylaşacağız. Biraz sayılardan size sözetmek istiyorum, görsel olarak da sunmak isterim. Değerli arkadaşlar! 2012 bugün 3 aralık, ne yazık ki ülkemizde kadının ve kız çocuklarının eğitim durumuna baktığımızda durum çok vahim. 33 milyondan fazla olan kadın nüfusu, 23 milyondan fazlası 6 yaş üzeri, okuma yazma bilmeyenleri 2 milyon 600 bin olmak üzere, en çoğu ilköğretim mezunu, bu bize sanırım bazı şeyleri gösteriyor. Ve 181 bini aşan son 4 yılda çocuk gelin konusu var, evlendirilmeleri var, bunlar sadece resmi rakamlara yansıyanlar. Hacettepe Üniversitesi’nin araştırmasında 5 milyona yakın dini çerçevede de evlendirilen çocuk gelinlerden bahsediyor. Aslında sadece bu çocuk gelin olmak o çocukların sorunu değil. O çocuklar tabi 15’inde gelin, 16’sında anne, 17’sinden sonra mutsuz ve umutsuz geleceklerinden. Ancak bu her bir çocuğu suya atılmış taşın etrafındaki haneler olarak düşünelim, topluma çok olumsuz bir şekilde yansıyor. O zaman gelişmekte olan bir ülke olarak bir türlü demokratikleşmeyi yani kadın ve erkeğin hem eğitimden hem diğer haklarından eşit olarak yararlanmasını

sağlamıyoruz. Çocuk gelinler konusunu gündeme getirdiğiniz için bu konuda çalışan bir arkadaşınız olarak tekrar teşekkür ediyorum toplantıyı başlatmak üzere yerime geçip değerli konuşmacıları davet etmek istiyorum.

Saygılarımla.

BİLDİRİLER

BİRİNCİ OTURUM

Sunucu:

Konferansımızın 1. Oturumuna geçmiş bulunmaktayız. Oturumumuzun başkanı Sayın Avukat Nazan Moroğlu, sosyal hizmetler uzmanı Sayın Nihat Tarimeri, İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Uğur Tekin ve Düsseldorf Üniversitesi öğretim üyesi Sayın Prof. Dr. Klaus Riekenbrauk bizlerle olacaktır.

Av. Nazan Moroğlu:

Değerli konuşmacılarımız yerlerini aldı. Saate de tam uyuyoruz değerli katılımcılar. 10:20! Nihat Tarimeri sosyal hizmetler uzmanı “Çocuk Gelinler Konusunda Türkiye Gerçeği”ni bizlerle paylaşacak. Süreler yirmişer dakika olarak belirlenmiş programda. İki konuşmacımız var bir de Almanya’dan gelen değerli hocamız var. Sayın Tarimeri buyrun söz sizde efendim.

Nihat TARIMERİ

Sosyal Hizmetler Uzmanı

Herkese günaydın herkese merhaba!

Bu kadar öğrenci arkadaşı görünce mutlu oldum. Kantinde oturmayı bırakıp bu konuda duyarlılık göstermeleri açısından, bu sorunu birlikte paylaşmak açısından gösterdikleri ilgiye özellikle teşekkür ediyorum. Aslında konuşmama başlarken, öncelikle Hukuk Fakültesinin değerli Dekanına ve diğer öğretim üyeleri arkadaşlara özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Ve bildiğimiz bir sorun bu çocuk gelinler... Bu toplantının şöyle bir önemi var, hem benim açımdan, hem de bu sorunla ilgili olarak şimdiye kadar Türkiye’de bu konuyla ilgili yapılmış hukuki açıdan irdelemeye yönelik tek bilimsel konferans. Daha önce bu konu başka alanlarda değerlendirilmiş ama hukuk açısından bu şekilde somut bir irdelemenin yapıldığı böyle bir çalışma şimdiye kadar olmamış. O açıdan böyle bir çalışmada ben de bir arada bulunmaktan dolayı ayrıca mutluluk duyuyorum. Bildiğiniz gibi bu sorun, hepimizin Sayın Nazan Hanım’ın, Sayın Rektör’ün belirttiği gibi çok perspektif içeriyor, ama ben size sunumuma başlamadan önce bir görüntüyü, bir konuyu aslında paylaşmak istiyorum. O yüzden kısa bir film gösterisi olacak. Arkadaşların yansıtmasını rica edeceğim.

- film gösterimi –

Evet aslında bütün olay bu, ben size ne kadar bir şeyleri anlatmaya çalışsam, sayılar versem, ne yaparsam yapıyım, şu iki dakikalık görüntü bütün işin özeti aslında. Bir an için hepimiz düşünelim, aramızda 14 yaşını 15 yaşını atlamış kimse var mı? Yok. Hepimiz yetişkin olurken en azından bu süreçleri yaşadık. Ve bir an düşünelim 14 yaşında bir kız çocuğusunuz, sizi evlendiriyorlar, ne hissedersiniz? Veya sizin çocuğunuz. Çocuğunuzu 14 yaşında evlendirir misiniz? Evlendirmeye cesaret edebilir misiniz? Bu konuştuğumuz olay aslında bu kadar basit ve net fakat ben bu olayı şuna benzetiyorum: Sık sık filmlerde izliyoruz, bazen RTÜK'ün almış olduğu kararlarla o filmlerde sigara içenleri mozaikliyoruz. Ama bakıyoruz mozaiklenen yerin arkasında dumanlar çıkıyor böyle, ama biz onu sigara içmiyor zannediyoruz. Aslında bunun gibi bir olay karşılaştığımız problem. O yüzden ben sizi sayılarla diğer konularla fazla yormak istemiyorum. Çünkü merakla beklediğiniz Almanya'dan gelen konuk arkadaşın sunumu var paylaşacağı bilgiler var, onlara da zemin hazırlamak için bazı ana konuları sizlerle paylaşmak istiyorum. Şimdi aslında çocuk gelinler dediğimiz olay 18 yaşından küçük çocukların erken ve zorla evlendirilmeleri. Ama bununla ilgili daha birçok tanım yapılmış, bu tanımlardan bir tanesinde de “Erken evlilikler, ebeveynlerin limonata içip pasta yiyerek kızlarını cinsel ve fiziksel şiddete yolladıkları bir törendir.” diyor psikolog Feride Yıldırım. Şimdi böyle bir olayla karşılaşıyoruz. Sayın Rektör Hocanın da bu konuyla ilgili belirttiği gibi, bu aslında bir tek

Türkiye'ye mahsus bir sorun değil. Bu sorun uluslararası bir sorun ve 2020 yılına kadar 150 milyon kız çocuğunun gelin olacağını gösteriyor. Türkiye'de ise Sayın Nazan Hanım'ın da belirttiği gibi ortada şöyle bir rakam var: Üç kadından biri çocuk gelin olarak küçük yaşta evlendirilmiş kabul ediliyor. Bu bir olgu şu anda; ama bunu somutlaştıran herhangi bir şeyimiz yok. En son bu konuyla ilgili çaba gösteren derneklerden bir tanesi, "Uçan Süpürge Derneği" önderliğinde "Çocuk Gelinlere Hayır Ulusal Platformu" kuruldu. Bu kuruluş içerisinde onlar; 18 yaşın altındaki her bireyin çocuk olduğunu ve çocukların evlendirilmesinin bir insan hakkı ihlali olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurguluyor. Cinsiyet temelli şiddetin bir türü, ticari cinsel türü, duygusal ihmal ve istismar, köleliğin günümüzdeki bir biçimi olarak vurgulanmış. Aslında çocukların evlendirilmeleri bir suç olarak değerlendirilip, bu suça ortak olmayın şeklinde de bir çağrı yapılıyor. Şahsen bu çağrıya ben de katılıyorum. İşin çözüm yolu da bu çerçevede içerisinde. Şimdi TÜİK verilerine baktığımız zaman, veriler bir olayı somutlaştırmak için en çok kullandığımız araçlardan bir tanesi, bu verilere baktığımız zaman bir tek evlilik üzerinde bir verimiz var, bu da TÜİK verilerine göre 2011'de evlenenlerin sayısı ortalama 592.000. Bu bağlamda üçte bir üzerinden yola çıkıldığı takdirde 181 bin kişinin olduğunu bu şekilde varsayıyoruz. Fakat bununla ilgili somut bir veri elimizde yok maalesef. Yani sorunu çözebilmek için ve teknik olarak bunu kategorize edip, soruna yönelik çözüm yöntemleri bulabilmemiz için bu konuyla ilgili bir veri eksikliği bu konuyla ilgili önemli sorunlardan bir tanesi. Şimdi bu sorunu neyle görüyoruz genellikle toplumda, ya bir basında yer alan

haberlerden ve yahut da doğum olaylarından. Şimdi bu konuyla ilgili önemli çalışmalardan bir tanesi de; 2009 yılında TBMM’de “Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu’nun” erken yaşta evlilikler ile ilgili düzenlediği rapordur. Burada erken yaşta evliliklerin sebebi gelenek-görenek, dini inançların yanlış algılanması, eğitimsizlik, yoksulluk ve aile içi şiddet -hâlbuki bu aslında ev içi şiddettir-gibi sosyo-ekonomik gerekçelere dayandırılmış. Terminolojik olarak biz aile içi şiddet şeklindeayrı bir bakış açısı getirmeye çalışıyoruz. Bir diğer etken de toplum baskısı ve kullanılan dil. Mesela bir çocuğu özendiren şeylerden bir tanesi de toplumun bu konudaki yaygın söylemleridir: “...Evde kalırsın, bahtın kapanır”, yine kız çocuklarının sık sık duyduğu şeylerden bir tanesi de “Yaşın geçerse seni kimse almaz, kız beşikte çeyiz sandıkta, -hele bu bayağı da tartışma konusu olmuştu- “15’inde kız ya evlenir ya erdedir” evet yahut da “Demir tavında dilber çağında” gibi söylemler. Evlilik çeşitleri ise oldukça fazladır. Bu konuda geçenlerde bir araştırma vardı o yansıdı mı bilmiyorum. Erzurum Üniversitesi’nde 33 tür evlilik çeşidinden bahsediliyordu. Bunun içinde televizyonda evlilik dahi var. Son zamanlarda moda olduğu için. Bunun dışında, çocuk gelinlere yönelik evlilikte önümüze çıkan sebepler; berdel, sık sık filmlerde gördüğümüz bir olay, beşik kertmesi, başlık parası, ondan başka, kan belir evliliği, kuma evliliği, levirat, sorarat denilen bir evlilik biçimi ve bir de akraba evliliği gibi biçimleri, bu konuda önümüze çıkan sebeplerden birkaçıdır. Diğer bir sebep ise taciz ve tecavüze uğrama halinde yahut da kaçma kaçırılma durumlarında kız çocuklarının tacizci veya tecavüzcü kişiyle hemen evlendirilmesidir. Bu konuyu irdelerken

genelde, medyada bir problem çıkıyor ve bu problemin yansımaları medyada denk geliyor. Buna bir örnek olsun, 17 Eylül 2012'de Radikal Gazetesi'nde yer alan bir haber var. Bu haber birçok yerde de yayınlandı da konuyu bu şekilde verdiği için bu haberi paylaşmak istiyorum. 16 yaşında karnı burnunda bir cenaze. Hatırlarsınız belki Doğu Beyazıt'ta doğum sırasında bir kız çocuğu vefat ediyor. Orada habere yansıdığı zaman Z.Ö. -vefat eden kız çocuğu- 26 yaşında Mehmet Ali Kaya ile evlendiriliyor. Ailenin rızasıyla imam nikâhı kıyılarak ve bu imam nikâhıyla meşrulaşan bir birliktelik var bu olayda. Yani yaşadığı toplum açısından imam nikâhı bir araç olmuş. Ve haberlerde, en fazla ve en belirgin şekilde karışımıza çıkan şeylerden bir tanesi bu konu, imam nikâhı. Artı bu konu ölüm olayı olduğu için adliyeye intikal ediyor. Orada da ikinci bir aşama başlıyor; "soruşturma". Tabi soruşturmada otomatikman diğer bir süreç başlıyor. Ana-babaya, eşe yönelik soruşturma işlemi başlıyor. Konuyla ilgili enteresan bir hususa daha değinmek istiyorum. Biliyorsunuz Türk Ceza Kanunu'nun 230'uncu maddesinde bu yönde çeşitli düzenlemeler yapılmış. Bu düzenlemeye göre resmi nikâh kıyılmadan dini törenin düzenlenmesi 230'uncu maddeye göre yasalara aykırı bir durum. Fakat bu 230'uncu maddeye ve imam nikâhı uygulamasının bu kadar geniş olmasına rağmen, Türk Ceza Kanunu'na göre ceza alan kişi sayısı, – bunu da özel bir bilgi olarak almıştım – 2009 yılında 429, 2010'da 551 ve 2011 yılında 478 kişidir. Yani hayatın gerçekleriyle uygulama bu konuda örtüşmüyor. Diğer bir olay ise doğum sırasında karşılaştığımız konular. Doğumda da çeşitli bilgiler var. Mesela çocuk gelinlerin doğum yapması ile ilgili en son bilgi, bir

haberde. 10 ayda yaşları Diyarbakır'da 11 ile 17 arasında değişen 415 kız çocuğu doğum yapmış. Yani 11 yaşında doğum olayından bahsediyoruz. Dolayısıyla bu sorun aynı zamanda bir sağlık sorununu da ortaya koyuyor. Artı erken doğumla birlikte aynı zamanda bu çocukların eğitim hayatı sona erdiğinden eğitim hakkı hususu var, eğitim hakkıyla da ilgili temel bir sorun çıkıyor. Fakat bunlar hep gördüğümüz her gün gazetede görebildiğimiz sorunlar. Şimdi bu konuya yurttaşlık açısından bakmamız lazım, çünkü imam nikâhı dediğimiz olay, aynı zamanda bir sürecin sonucu.. Çünkü yaşadığımız insanlık tarihinde genelde bireyin yaşadığı toplumdaki konumlandırma, öncelikle dinsel topluluklar üzerinden ve değerler, kardeşlik üzerinden şekillenmiş. Daha sonra yurttaşlık, değer kardeşliği ve daha sonra evrensel değerlere taşınmış. Dolayısıyla nikâh, aslında bu süreçte aile birliğinin oluşmasında bir araç. Ve bu süreç içerisinde çocuk artık bir mülk olmaktan çıkmış, özellikle medeni hukuk üzerinden. Fakat uygulamaya bakıldığı zaman, çocuğun bu şekilde zorla erken evlendirilmesi, ona bir mülk şeklinde yaklaşımın bir ürünü aslında. Yani bu çocuklar bir yetişkin olarak değil bir mülk gibi görülmekte. Bu konuyla ilgili Medeni Kanun'un 16 yaşındakilerin aile izni ile evlendirilmesiyle ilgili yapılan düzenlemesi mülk yaklaşımının bir sonucudur. Anası babası izin veriyor o şekilde evlendiriliyor. Sorunun çeşitli katmanları var, o nedenle bu çalışmanın, hukuksal açıdan konuyu irdeleme ve değerlendirme yönüyle, Türkiye'de önemli bir başlangıç olduğunu düşünüyorum. Bir meşrulaştırma aracı imam nikâhıydı, diğer bir meşrulaştırma aracı da Türk Medeni Kanunu'ndaki evlilikle ilgili maddede

yapılan düzenlemeyle 16 yaşındakilere evlenme izini verilmesidir. Türkiye’de en son 2012’deki durumu yansıtan bir haberde 18.437 aile, evlenme izni için dava açmış. Yani resmi olarak bakıldığı zaman 18.000 ve bu sayı aslında hemen hemen 2010’da da 2009’da da aynı. 2010’da 18.848, 2009’da da 18.087 ve bu rakamlar Adli Sicil İstatistik Genel Müdürlüğü’nün web sayfasında yer alan somut bir vaka. Fakat öbür taraftan bakıyoruz, 181.000 rakamından bahsediyoruz. 181.000 rakamına baktığımız zaman, toplam evliliklerin içerisinde 1/3’i çocuk yaştakilerin evliliği dediğimiz zaman, kamu tarafından izinli, kamu adına kullanılan yetkiyle izin verilen evlilik sayısı 18.000, geriye kalan 180.000 kişi nasıl evlendi? Sorulardan bir tanesi budur. Şimdi bir de Türkiye İstatistik Kurumu’nun verilerine baktığımız zaman, işte 2011 yılında 592.055 evlilik gözüküyor. Bunun 130.649’u 16 – 19 yaş grubunda yani genel evliliğin içerisinde %22’yi oluşturuyor. Fakat bunların içerisinde 10.073’ü 16 – 19 yaş grubundaki erkekler ile aynı yaş grubundaki kadınların evliliği. Demek ki bu veriyle şöyle bir şey de ortaya çıkıyor. Ortada gençlerin birbirini tanıyıp evlenmelerinden ziyade 16 – 17 yaşındaki 19 yaşındaki kız çocuklarının daha kendinden yaşlı kişilerle evlendikleriyle ilgili böyle bir sonuç çıkıyor. Ve artı bu şöyle bir sonucu da gösteriyor. TÜİK’in verilerinin de bu konudaki yetersizliğini yani kategorilere ayrılması artı bu rakamlar içerisinde bir de 18.000’den fazla kişinin evlendiğini görüyorsunuz. Adli sicil kaydını görüyorsunuz ama evlenen sayısına baktığımız zaman 10.073, bu da örtüşmüyor. Yani sayılarla verilerle örtüşmüyor. Ben bunu şu açıdan özellikle vurgulamak istedim, yani verilerimiz bu konuyla ilgili önemli

bir ölçüde sağlıksız ve bu verilerden çıktığımız zaman yanıltıcı olur. O yüzden konuyu çözmek istiyorsak önce veri olması lazım. Bu veri çerçevesinde neyi ne şekilde nasıl çözebileceğimizi anlayabiliriz. Artı Anayasa’da 2004 yılında 90’ıncı maddede yapılan değişiklikle Türkiye’de Kiraz’ın bir köyünde yaşayan veyahut da Ağrı’nın bir köyünde yaşayan çocukla Helsinki’nin bilmem ne köyünde yaşayan çocuğun hakları açısından herhangi bir farklılığın olmamasını gerektiren bir düzenleme yapıldı. 90’ıncı madde bize bu imkânı veriyor. Bu madde gereği Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin de bu şekilde Anayasa’nın 90’ıncı maddesi gereği kabul edilmesiyle bu hak doğuyor. Bu önemli bir şey. Fakat bu haklara ulaşılmasında önemli bir sorun olduğu ortaya çıkıyor. Yani hakkın var olması yetmiyor, dolayısıyla sorun, acaba sosyal bir sorun mu yoksa hukuksal bir sorun mu? Çünkü haklara ulaşmak da başlı başına bir sosyal sorun ama hepsi birbirine iç içe geçmiş vaziyette. Ayrıca Sayın Hocam da bahsetti CEDAW var, “Avrupa Sosyal Şartı” var. Avrupa Konseyi’nin en son imzalamış olduğu “İstanbul Sözleşmesi” var. Bunlar da, bu şeylerin içerisinde ama bunlar sözde kalıyorsa ve zaman içerisinde bir aksesuar gibi taşıyorsak ve işlevselleştiremiyorsak, temel sorunlardan bir tanesi bu olarak karşımıza çıkıyor. Bu sorunun diğer önemli sebeplerinden bir tanesi, Türkiye’de bireyin korunmasını biz beceremedik şimdiye kadar. Bireyin korunmasına genelde bir hayırseverlik üzerinden yaklaştık, çocuğun korunmasına da bu şekilde. Bir idari görev, Medeni Hukuk çerçevesi içerisinde bir idari görev olarak görmek yerine bunu da işlevselleştirirken bir yargısal hizmet olarak kurumsallaştırdık. Sorun biraz da buradan kaynaklanıyor diye düşünüyorum. Bu öğleden

sonraki tartişmalarda herhalde bu konular uygulama içerisinde tartişılacak konular olacak diye dūřunuyorum. Dolayısıyla sorun bir taraftan sadece sosyal bir sorun mu yoksa hukuksal bir sorun mu? Veya hepsi birlikte mi irdelenmeli? Ama hangilerinin öncelik alması lazım? Őimdi tüm bu hususlarla birlikte yeni bir sorun gündeme geldi, eēitim sistemi içerisinde böyle bir soruna baēlandı eēitim sorunu diyoruz, herkes eēitilmeli. Tamam, iyi hoř eēitelim ama Őimdi Őöyle bir sorun ortaya çıkacak, eēitim 4+4+4 ile kız çocukları da dāhil her Türk vatandaşının eēitim alma hakkı var. Beř yaşında ocuk başlamışsa 17 yaşında okula devam etmek zorunda. Fakat 16 yaşında mahkemeye başvurdu, evlendirildi ne olacak? O zaman okulu mu terk etmesi lazım veyahut da aıkğretime mi devam edecek. Őimdi bu Őekilde bir yasa yaparken başka yerde başka bir sorun da çıkıyor ortaya. O yüzden Gırgır'da en son çıkan karikatürü paylaşmak istedim. Orada da görüyorsunuz hep kampanyalar yapıyorlar ya "Baba Beni Okula Gnder" diye çok da güzel, ilgiyle katılan sayısı da arttı. Babası da diyor ki ben bilmem beyim bilir. Bu Őekilde topu hep başkasına attıēımız, sorunu ozmetmekte zorlandıēımız bir hale geliyor. Sorunu ozme becerimizi de kaybediyoruz. Fakat iřte grdēnz gibi maalesef durum aslında kısaca özetlemeye alıřtıēım gibidir. Bu kadar kısıtlı sürede Türkiye'den küçük bir resim vermeye çalıştım. Diēer konuşmacıların haklarını gasp etmemek için iletmeyi hedeflediēim bilgileri tam olarak aktaramadım. Ama önemli olan bu konuyu belli bir Őekilde gerçekten duymak, ama duyarken de birçok kişinin yaptıēı gibi duymak istemeyen kadar da saēır olmamak gerekiyor. Gerçekten duyup buna

çözüm aramamız lazım. Sözlerimi başta gördüğümüz görüntü ile bağlantılı olarak küçük bir şiir ile bitirmek istiyorum..

Giderim diyor gitmesine lakin bir kız çocuğu oyuncaklarım kimin olacak (oyuncak önemli bir şey)

Beş vakit tuttuğu anneciğimin kollarım kimin parmaklarım kimin olacak

Yani iş burada. Beni dinlediğiniz için ayrıca çok teşekkür ederim ayrıca içten teşekkürler, sağ olun.

Av. Nazan Moroğlu:

Çok teşekkürler! Gerçekten çok geniş bir perspektiften ele aldınız. Bakış açısını böyle koymak ilk konuşmalarda sanırım çok yararlı. Nihat Bey evet ataerkil ve geleneksel bir sorun mu, toplumun sorunu mu, yoksa hukuki boyutunda da mı sorun var, bu iki soruyu bundan sonraki konuşmacılara sordu diye varsayıyorum. Gerçekten hukuki boyutu da gözardı edilemeyecek kadar önemli. Sanırım şimdi o boyutu da ele alınacak. Değerli iki konuşmacımız var, Prof. Dr. Uğur Tekin, İstanbul Aydın Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi ve birlikte sunum yapacaklar Prof. Dr. Klaus Riekenbrauk Düsseldorf Üniversitesi Öğretim Üyesi, “Almanya Çocuk Koruma Sistemi ve Uluslararası Antlaşmalar Çerçevesinde Çocuk Gelinler Sorununa Yaklaşımlar” başlığı altında sunumlarını yapacaklar. Söz sizin efendim ve Herzlich Willkommen! Buyurun.

Prof. Dr. Uğur TEKİN¹

İstanbul Aydın Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Öğretim Üyesi

Merhaba arkadaşlar!

Soruna yaklaşırken biraz daha başka bir noktadan bakayım dedim, çünkü bu tür toplantılarda genelde aynı tekrarlar olur. Şimdi Almanya’da kadınların ortalama evlenme yaşı kaç diye baktığımızda yıllar içinde artıyor. 1994 yılında bu oran kadınlarda 27, 2011 yılında ortalama 30 yaşında kadınların evlenme yaşı. Türkiye’ye baktığımızda 1992 yılında 20 yaşında evleniyorlar kadınlar ortalama olarak, 2008 yılında ise 22 yaşında, 2012 yılında 23,7 yaşında yani 24 yaşında gibi bir evlenme var. Erkeklerin ortalama evlenme yaşı Almanya’da 1994-1995’de 29 yaşından başlayarak 32 yaşına kadar gidiyor. Türkiye’de ise 2012’de 27 yaşında erkekler ortalama olarak evleniyorlar. Ve toplumda süreç içinde bu tür evlilikler, toplumdaki çeşitli nedenlerle daha geçe atılmakta.

Bu modernizmin bir sonucu ya da ikinci modernizmin bir sonucu, insanların bireyselleşmesi, eğitimin uzaması, çok

---

¹ Halen İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekan Yardımcısı & Eğitim Bilimleri Bölüm Başkanı olarak görev yapmaktadır

farklı nedenlerle eskisi gibi geleneksel toplumlarda ya da geçmişte olduğu gibi insanlar erken evlenmiyorlar, daha geç yaşta evleniyorlar. Bu bir trend. Buradan baktığımızda böyle bir erken evlenme çocuk gelinler sorunu olmaması gerekir diye düşünüyoruz ama biliriz ki sosyal bilimlerde süreçler tek yönlü işlemezler, ikisi bir arada yürür. Yani Avrupa'da da baktığımızda çok genç yaşta evlenen çocuklar var. İleri sanayi ülkelerinde hatta büyükşehirlerde yaşayan aileler içinde çok küçük yaşta gelinler var. Bunların bir nedeni oturma almak için o ülkeye gelip göçmen bir ailenin başka bir bireyi o ülkeye getirip çalıştırmak oradaki yaşantıyı aileye katkıda bulunması için bir çabası sonucunda oluyor. Ya da yaşlı bir insanın, başka bir ülkede fakir yoksul bir kadının alınarak gelişkin bir ülkede yaşaması için bir araç oluyor yaşlı bir erkek. Dünya'nın başka ülkelerinden kadınların alınıp getirilip Avrupa'da birlikte yaşanabiliyor. Belli bir süre yaşıyor sonra ayrılıyor. Bu sorun toplumdaki bir gelişmeye bağlı olarak bir yönüyle modernizmin kadınlarla erkeklerin eşitliği, ailenin gücünün zayıflaması, aile içindeki konumlanışta farklı kesimlerin daha dayanışmacı ortamlar yaratması ya da hukuki destek alması ortaya çıkarken başka bir açıdan da buna karşı başka bir eğilim ortaya çıkıyor ki, bu toplumdaki o gelişmenin tam tersi, kadınların - çocukların aile ya da toplum içindeki konumlarında daha geriye düşüşle birlikte oluşabiliyor. Yani paradoks bir dünyada yaşıyoruz.

Bu paradoksu kısaca açıklayacağım. Modernizmin gelişmesi ortadan kaldıracak bir süreç değil, aynı zamanda kendi içinde sürekli karşıtını da üretmekte bu süreç. Karşıtını

derken, kadının toplumdaki konumlanışı farklılaşırken, birtakım haklar elde ederken, birtakım kadınlar ise çok daha haksız bir noktaya düşebiliyor. Bu soruna biraz daha başka bir noktadan bakmak için hukuki bir tartışma yürütmeyeceğim, sadece uluslararası düzlemde bir karşılaştırma yapmaya çalışacağım. Türkiye'nin yeri, dünyadaki bazı ülkelerin yeri nedir diye bakmak için. Türkiye'de 17 yaşını dolduran kişilerin evlenme hakkı vardır. 16 yaşını doldurmuş kadın ve erkekler için mahkeme kararıyla evlenebilirler. Aynı şey Avrupa'daki ülkelerde 18 yaştır, 16 yaş genellikle kabul görmüştür. Ama burada karardaki etkili olan unsurlar önemli Almanya'da biraz sonra daha detaylı tartışacağız. Mahkeme kararını çiftlerin ekonomik durumu belirler. Çiftler arasındaki yaş farkı önemlidir. Bu yaş farkı 16 yaşını dolduran kız çocuğunun evlenme kararı için mahkemeye başvurduğunda göz önüne alınan kriterlerden biri. Farklı kültür gruplarından geldiklerinde bu bir sorun olabilir. Mahkeme tarafından bir sorun olarak tanımlanabilir ve ret kararına neden olabilir. Çiftlerin daha önce beraber olma süreci etkindir ve hemen evlenmenin gerekçeleri bir temeldir. Yani sonuçta doğal olarak 16 yaşını doldurmuş bir kişi başvurduğu taktirde başka bir takım ülkelerde olduğu gibi mesela Avusturya mahkemelerinin bu tür kriterleri yoktur, doğrudan karar vermektedir, ama Almanya'da bu çok daha sınırlı bir noktadan ele alınmaktadır. Yani ailenin bu konudaki tavrı, olumlu ya da olumsuz bakması belirleyici bir unsur değildir mahkeme açısından. Diğer ülkelere şöyle kısaca bakarsak; Fransa'da 18 yaşını doldurma ve bu yaş sınırının kaldırılabilmesi için başsavcılığın bir kararı gerekiyor ve uzun bir süreç.

Avusturya'da 16 yaşını dolduran çocukların evlenmesi kararı kolay alınabilmekte. ABD'de bu iş oldukça karmaşık, farklı eyaletlerde farklı yaklaşımlar var. Mesela Missisipi'de 21 yaş evlenme için gerekli yaş kabul edilirken bazı eyaletlerde 16 yaş yasal olarak kabul görmekte. Ve yasal temsilcilerinin izni ile ve mahkeme kararı ile orada ailenin izni çok daha fazla ön planda tutulmakta. Amerika'da, bu alt yaşlar Washington'da 17, Teksas'ta 16, New York'ta 14'e kadar düşmekte. Şimdi bu dünyadaki durum. Hep böyle miydi? Böyle değildi! Almanya'daki yasa 1974'te değişti. 1974'e kadar geçerli olan yasada erkekler 21 yaşından sonra kızlar ise 16 yaşını doldurduktan sonra evlenebiliyorlardı. Yani çok da eski bir süreç değil, Almanya'daki bu yasal değişim. Fransa'da 2006'ya kadar, çok daha yeni, 15 yaş sonrasında kızlar mahkeme kararıyla evlenebiliyorlardı. Avusturya'da 15 idi ve de Türkiye'de 2002 yılına kadar bildiğimiz gibi 15 yaş sınırı var idi. Şimdi Dünya'nın bir dizi ülkesinde fiilen biraz daha yakından baktığımızda, çok daha uç noktada örnekler var. Hindistan'da 18 yaş altında evlenenlerin sayısı belli eyaletlerde %60'a kadar uzanıyor. Yani o toplumlarda kız çocukları, - 18 yaş altı çocuk olarak tanımlandığı için – yarısından fazlası evlenmiş durumda. Bir takım ülkelerde bu olağan durum, Türkiye'de ise %26. Nedenleri biraz önce konuştuk, bundan sonra da konuşacağız, ailenin namusu, ekonomik nedenler, aile içi söz kesme, zorunlu evlendirme gibi birtakım arka planı var. Hepimizin bildiği süreç aslında. Bir de cinsel ilişkiye girme yani çocuğun kendi kararıyla ya da bir gencin kendi kararıyla cinsel ilişkiye girmesi kendi özgürlüğüne kavuşması açısından baktığımızda, Avrupa'dakinde de farklılıklar var. 14 yaşından küçüklerin

cinsel ilişkiye girdiği takdirdeki cinsel ilişkiye girdiği kişinin durumu çocuk istismarı çerçevesinde tanımlanmakta. 14 yaş üzerinde de bazı durumlarda yine istismar söz konusu. Avusturya'da yine aynı 14 yaş, İsviçre'de bu daha üst: 16 yaşın altındaki cinsel ilişkiye girenlerdeki konum cinsel ilişkiye giren kişi karşıdaki kişi sorumlu olmakta ama burada sürekli bir aradaki yaş sınırıyla bağlantılı olarak tanımlanmakta, bütün yasalarda tamamen bu ara süreçler var. Yani aradaki yaş farkı eğer üç yaşın altında ise verilen ceza çok daha az olmakta, yaş sınırı arttıkça pedofil ilişkilere yönlendiği takdirde çok daha artırılan bir cezai uygulama sistemi var. Dikkatimi çeken önemli noktalardan biri 18 yaşın altında cinsel ilişki suç olarak alınabiliyor, 15 yaş altındakilerde cinsel istismar olarak alınmakta. Sırbistan'da da bu şekilde. Hindistan'da, ABD'de, yani burada da bir paradoks var gördüğüm kadarıyla. Birtakım ülkeler cinsel ilişkiye girme yaşını üste doğru çekerken, toplum da evlenme yaşını alta doğru çekmekte. Bu bir paradoks. İncelenmesi gereken ve toplumun değer yargılarıyla nasıl yaklaştığına bakmak da önemli bir nokta olabilir. Biraz önce de arkadaşlarım birtakım rakamlar verdi. Yılda ortalama 13 milyon çocuk 20 yaşının altında insan çocuk doğurmakta. 2008 yılında 18 yaşındaki kadınların %10'u ya ilk çocuklarını doğurmuş ya da ilk çocuklarına hamile. Bu 15-19 yaş grubundaki kadınlarda ölümlerin en önemli nedenlerinden birini hamilelik veya doğumda yaşanan sorunlar oluşturmakta. Yani sadece erken evlendirmek kadınların toplumdaki konumu değil kadınların sağlığıyla da ilgili de bir sorun. Bir istatistik buldum. Amerika'da yapılan bir istatistik, 18 yaşının altındaki annelerin %60'ı cinsel ilişkiye girmek istememesine

rağmen hamile kaldıklarını söylüyorlar. Ve %10 ile %20'si arasında ise cinsel saldırı sonucunda hamile kaldıklarını bildiriyorlar. Yani bir açıdan da sadece kadının toplumda konumlanması değil çocuk ve kadının ve çocukla kadının kesiştiği nokta kız çocuklarının çok da alt bir noktada ele alınmaları. Toplumdaki kademeleşme onun üzerine en alt kesimden bir erkek egemen topluma doğru inşa edildiğini görüyoruz. Yılda ortalama 13 milyon 20 yaşının altında anne çocuk doğurmakta, biraz önce verdiğim rakamlar. Ve buna ülkeler açısından baktığımızda 15-19 yaş grubundaki hamilelerin oranı Güney Kore'de çok düşük ve giderek artıyor. Nijerya'da 223, Birleşik Krallık'ta %20, Rusya'da %30, ABD'de %53. Beklenmeyen şekilde bazı ileri sanayi ülkelerinde erken evlilikler bir sorun olarak ortaya çıkıyor. Hepimiz biliriz ki, Amerika'da sosyal alanda ya da psikolojide çalışan arkadaşlar bu erken çocuk doğurmanın getirdiği sorunları bir toplumsal sorun olarak almak zorundadırlar. Avrupa'da ise bu çok daha sınırlıdır. Son bir istatistik, rakamlara boğmak istemiyorum ama biraz sonraki hukuki tartışmalara bir temel hazırlaması açısından ülkeler arasındaki gelişmeye ve belli bir zaman içindeki gelişmeye baktığımızda, 20 yaşın altında doğum yapan kadınları binde oranında İtalya'da çok büyük bir düşme var. İtalya'da çok düşük zaten 1990'dan 2003'e ve günümüze kadar da bir uzatma yaparsak hemen hemen binde 8 durumunda. Almanya'da binde 15'den 13'e düşmüş belki 12 bugünlerde. Yunanistan'da ciddi bir düşüş var binde 20'den 11'e. Avusturya'da yine binde 20'den 13'e düşüyor. Slovenya'da binde 49'dan binde 21'e. Çek Cumhuriyeti'nde binde 50'den binde 11'e. Türkiye'de binde 57'den 44'e düşüş

var. Rusya'da ciddi bir düşüş var: binde 57'den binde 28'e. Bulgaristan'da binde 74'ten binde 40'a. Burada dikkat çeken Gürcistan önemli bir üst noktada, Gürcistan'ı almadım ama. Türkiye ile Gürcistan çok belirgin olarak 20 yaşın altında doğum yapan annelerde bir düşüş var ama çok sınırlı. Diğer ülkelerde özellikle son dönem Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde yarı yarıya bir düşüş varken Türkiye'de bu düşüş çok daha marjinal kalmakta diğer ülkelerle karşılaştırıldığında. Sorunu hukuki boyut ve onun getirdiği sonuç olarak bir toplumsal yapı olarak baktığımızda, yeniden ilk söylediğimi tekrar edersem, bir doğal süreç izlemiyor bu. Yani insanlar daha geç yaşta evleniyorlar, toplumdaki belli sistemlerin müdahalesi aile sisteminin de buna refleksiyon gösteriyor, bir süre sonra daha geç yaşta insanlar evleniyorlar. Ama bu aynı zamanda paradoks olarak başka bir kesimde ise çok daha erken evlilikleri tetikleyen bir süreç yaratıyor. Ya da bu süreç çok daha belirgin olarak ortaya çıkıyor. Bir de toplumsal süreçleri tabii önümüze geldiği zaman, gördüğümüz zaman farkediyoruz aslında bunlar yaşamaktadır. Bir de sorun toplumun önünde tartışmaya açılmadığı sürece gizli kalır, kadına yönelik şiddetin toplumda tartışmaya açılmasıyla birlikte bunun farklı bağlamlardaki konumu şu anda Türkiye toplumunda tartışılabilir bir noktada, belirgin bir şekilde ortada ve en azından bunları tartışarak değiştirme imkânımız var. Bunu hukuki boyuttaki bir tartışmadan çok bir sosyal boyutta bir giriş yapıp bundan sonra sözü Klaus Riekenbrauk'a vereceğim. Hukuki boyuttaki Almanya'daki tartışmayı buraya aktarması için.

Teşekkür ederim².

Av. Nazan Moroğlu:

Almanyadaki sistemi anayasa, ceza kanunu, çocuk ve gençlik koruma yasası ve aile hukuku çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde anlattı Prof.Rickenbrauk. Şimdi bu bilgilendirmeden sonra soru cevap bölümüne geçiyoruz. Katılımcılardan sorusu olanlardan kime sormak istediklerini belirterek sorularını bekliyoruz. Bu arada gençlerin izlemesi çok önemli çünkü bu sorun özellikle gençler arasında farkedilen bir sorun değil. Katılan gençlere de ayrıca teşekkür ediyorum.

Sayın İbrahim Altıtaş hakim beyden geldi. Sizce Türkiye’de yıllar içinde görüntü neden değişmedi? Sosyal boyuta mı hukuk sistemine mi ağırlık verilmeli?

Nihat Tarımeri:

Soruyu öncelikle ben yanıtlayayım. Diğer arkadaşlarım da devam eder. Biz bir olayı perdelemek istiyorsak mutlaka ayrı bir gerekçe oluşturuyoruz. Ama bir sorunu çözmek istediğimiz zaman her sorunun kendine göre çözüme yöntemleri vardır. Hatta bu bir sağlık problemi olsa örneğin bir kanser hastası uzmanlık alanı başka olan biri çözmiyor. Bu sorunu çözerken bile tedavi yöntemlerine göre mümkün olduğu kadar kategorilere ayırıyor tıp bilimi. Biz soruna sosyal sorun dediğimiz için genelde otomatikman sorunun alt

---

² Klaus Rickmour’un konuşma deşifresi Almanca olması bakımından kitaba dahil edilmemiştir.

başlıkları için de olan hukukla ilgili olan kısmını çözmesinde bir perdelemede oluyor. Çünkü biz sorunu çocuk ve bireylerin korunması ile ilgili kategorize etmiş değiliz. Örneğin 230/6 resmi nikah kıyılmadan örneğin bir imam nikahının kıyılması ceza yasasına göre suç. Sonuç olarak ortaya çıkan yaygın uygulamanın çerçevesinde şöyle bir şeyle karşılaşıyoruz. Mesela Doğubeyazıtta örnekten yola çıktığımızda, anne ve babaya soruşturma açılmış vaziyette ama imam nikahı diye bir olaydan da bahsediliyor, kayıtlara girmiş vaziyette ama imam nikahını kim kıymıştır deyip ikinci bir aşamaya geçmiyoruz. Veya konuyla ilgili sosyal inceleme raporu düzenlenmiş bakıyorsunuz, imam nikahı var bu konu meşrulaştırılmış. Meşrulaştırma çerçevesinde bu konu ile ilgili kamu görevlisinin hem 278 sayılı Ceza kanunu ihbar yükümlülüğü hem de 279'a göre sizler daha iyi bilirsiniz biz bunu pek işletemiyoruz. İşlemediğimiz için otomatikman hepimizin bildiği bir olguyu şey yapamıyoruz hukukla. Hukuk aslında benim şahsıma göre en önemli çözüm noktalarından biri. Özellikle 2004'ten sonra uluslararası hukukun hem çocuk hakları hem birey hakları, Avrupa Sosyal Şartı ile verilmiş haklar ile birlikte konu artık hukuksal bir boyut taşımış vaziyette. Hakka ulaşma değil. Dolayısıyla hukuk aslında bunu birinci etapta çözmesi gerekiyor. Benim bu konu ile diğer bir önerim daha var. Bu konu ile ilgili kamu görevi dikkat ederseniz Alman arkadaşım da belirtti. Yapılandırma ve koruma sistemi toplumun idari yapısı bu sorunu çözmek kolaylaşır. Ama biz çözer gibi yapıyoruz. Her şey de olduğu gibi. Var ama sorunu seyrediyoruz. O seyir içerisinde bugün mesela ihbar yükümlülüğünü yerine getirmemiş bir sosyal

hizmet uzmanına karşı bir soruşturma yapılmış mı bugüne kadar? Veya imam nikahı yahut cinsel istismara 103. maddeden soruşturma açılıyorsunuz. Ama imam nikahı diye bir kayıt düşmüşse o zaman imam nikahını kıyan da birlikte yapanıdır. Mesela bu konu ile ilgili soruşturmanın başlamasına geçebiliyor muyuz ve yahut da buna cesaret edebiliyor muyuz? Yasanın olması her zaman yetmiyor. Bazen kendi oluşturduğumuz yasalar daha da ön plana çıkıyor. Sorun buradan kaynaklanıyor. Hukuk belki o yüzden gerçekleşmiyor diye düşünüyorum. Ama sorunun çözüm noktası önce hukuk bence. Hukuk bu işin ortak değeri ve ortak alanı. Teşekkür ediyorum

Av. Nazan Moroğlu:

Teşekkür ederim. Ben de bir hukukçu olarak katılıyorum. Eğer bir hukuk devletinde yasalar işlerlik kazanamıyorsa özellikle ceza yasaları caydırıcı niteliğini ortaya koyamıyorsa ne yazık ki imam nikahı adı altında normalleştirilip meşrulaştırılıyor. Oysa 230/6 başka şeyler söylüyor. Ceza yaptırımını mutlaka uygulanmalı. Önce hukuk devletine sahip çkmalıyız. Sayın hocam?

Prof.Dr.Uğur Tekin:

Bence tabi ki hukuki sistem önemli ama bu konunun ortaya çıkması, bilincin değişmesi için özellikle de sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü kampanyalar, toplum içinde tartışılır hale getiriyor. Toplumdaki bilinç değişimine etken oluyorlar. Tabi ki yasa ve buradaki bir takım uç uygulamalarla yürüyen

birtakım kampanyalarda oldu bir dönem, özellikle kadınlara yönelik bir takım maddedelerin değişmesinde kadınlara yönelik şiddeti ortaya çıkaran hukuki kararlar ve hukuki kararların tartışmaya açılması toplum içindeki bilincin oluşması için önemli bir etken oldu. Ancak toplum içindeki bilincin tam olarak oluşması için bir takım odaklar ve tartışma platformlarının olması gerekiyor. Bunlardan biri hukuk değeri çok daha fazla. Konuyu ele alan tartışan tartışmayı şekillendiren ve sonuçlandıran bir takım inisiyatifler olacaktır. Bunu yukarıdan aşağıya bir sistemin inşası değil; aşağıdan yukarıya bir yapının oluşması olarak görmekte yarar var.

Prof. Dr. Rickenbrauk:

Bu iki boyutta önemli. Bunlardan birincisine baktığımızda hukuki sistem özellikle gençlerin ve çocukların korunmasına dair konuyu ele alıp topluma yasal sistemde yerleşmek hatta bunları uygulayanları gençlik alanında çalışan sosyal hizmet uzmanlarından evlilik memurlarından yani bu konuda doğrudan süreci izleyebilen yapılara müdahil olması gerekiyor. İkinci alan sosyal çevreye baktığımızda tabii ki bir sosyal sorun okullardan başlayıp toplumun her alanında tartışmaya açılması bence önemli. Bu iki ayak üzerine oturmak zorunda sorun. Bunlardan birini ön plana çıkarmak çok da anlamlı değil.

Prof. Dr. Ayşe Havutçu:

Nihat Bey'in sunumunda belirttiği 16 yaşında evlenmeye izin verirken yargıcın karar verirken dikkate aldığı

kriterlerden bahsetmişti. Daha sonra Herr Krause 16 yaşında küçüğün yargıcın izin vermesi ile evlenebileceğinden bahsetti. Bu kriterlerle bağdaştırdığımda, zorla evlilik yapıldığı yargıç tarafından hekime başvurmak suretiyle ve yahut psikolojik uygunluk değerlendirmesi yapılmak suretiyle ayrı bir kriter var mı burada? Bunu çok merak ettim. Çünkü o noktada tespit edilebiliyorsa nikah memuru önüne gitmeden önce yargıcın izin vermemesi suretiyle bu evlilik engellenebilir. İkinci sorum, sunumda belki ben anlayamamış olabilirim. Eğer zorla evlendirilmişse bir kişi evlilik tarihinden itibaren üç yıl içinde dilekçe vermek zorunda; daha sonra da boşanma ile süreç nihayet bulur gibi bir anlama gerçekleşti. Bir geçersizlik sebebi değil midir irade sakatlığı sebebiyle doğrudan doğruya. Bir geçersizlik sebebi değil de boşanma ile mi kurtulmak mümkün olacak? Bunun açıklığa kavuşturulmasını isteyeceğim. Çok teşekkür ederim.

Prof. Dr. Rickenbrauk:

Yeniden süreci tanımlarsak, mahkemenin verdiği karar çerçevesinde 16 yaşını doldurup 18 olmamış bir çocuk evlenmek için evlendirme memurunun önüne geliyor ve evlendirme memurunun zorla evlendirme konusunda bir şüphesi oluşuyor. Sorunuz bu idi değil mi? Bir zorunluluk olmasına rağmen farkedilmediği takdirde her iki kesim de hem evlendirme memuru hem de aile mahkemesi uygun bulduğu takdirde bir evlenme gündeme geliyor. Zorunlu evlendirme gibi bir durum mahkeme ya da evlendirme memuru tarafından tespit edildiğinde doğrudan çocuğu korumakla görevli olan daire ile ilişkiye geçmekte ve gençlik

dairesi bu konu ile ilgili araştırma yapmasını istemekte. Gençlik dairesinin verdiği rapor çerçevesinde karar verilmekte. Yani gençlik dairesi için Türkiye’de olmayan bir sistemi konuşuyoruz tabi. Almanya’da bulunan gençleri doğumdan 18 yaşına kadar ve daha sonrası için sorumlu olan bir daire, çocuğun sorumluluğunu alıp üzerinde rapor veren bir daire ve bu raporu hazırlarken başka kesimlerden de destek alabilmekte. Ama gençlik dairesinin verdiği rapor çerçevesinde mahkeme karar vermek zorunda ve buna uymak zorunda.

Av.Nazan Moroğlu:

Hatta mahkeme karar vermiş olsa bile bunu geri alabiliyor.

Prof. Dr. Rickenbrauk:

Orada mahkeme evliliğin zorunlu olmadığı konusunda bir durum gördü ve evlenmeye karar verdiler. Ama ondan sonra üç yıl içinde buna muhatap olan kişi bir dilekçe bu evliliğin geçerliliğinin iptali için bir dilekçe verip bunu sonuçlandırabiliyor. Normal bir ayrılma prosedürü değil onun dışında bir prosedür. Daha hızlı işleyen bir mekanizma.

Nihat Tarimeri:

Almanya da ki aile mahkemesinde bizde olduğu gibi mahkemede bir uzman çalıştırma söz konusu değil. İkincisi gençlik dairesi dediğimiz sistem idari yapı içerisinde yer alan ve aileye kamusal müdahale yetkisi olan idari birim. Yargısal

bir kurum değil. Resmi vesayet kurumu dediğimiz ve Türkiye’de gerçekleştiremediğimiz bir durum. Biz de bu konu ve çocuğa müdahale hep yargısal sistem üzerinden yapıldığı için biz orada ayrışıyoruz. Aslında ocuğun korunması öncelikle bir idari görevdir, yargısal bir görev değil. Biz bunu tersinden kurguladığımız için kendine özgü bir model ortaya çıkmış vaziyette.

Av. Nazan Moroğlu:

Bize ayrılan süreyi tamamladık. Almanya’daki sistemi tamamen net bir şekilde gözler önüne serdi sayın profesör. Biz de dediğiniz gibi doğrudan yargı müdahale ediyor. Ancak aile mahkemesi hakimleri de bir çok olayda medeni kanunun çocuğun yararının korunması hakkındaki hükümlerine dayanarak evlenme iznini vermiyorlar. Ele aldığımız konu, o çocuklar için i acıtıcı ancak tablonun bütününe bakarsak Türkiye’nin gelişmesi kalkınması ve ağdaş bir ülke olması açısından da çok büyük bir engel teşkil eden bir olay. Tre ve para mağduru bu ocuklarımız. Başlık parası uğruna satılıyor veya tamamen töresel nedenlerle bu evlilikler yaptırılıyor. Bu toplantıda çözüm için hukuki boyutu ele alınıyor ve gerçekten hukuki boyutunda çok büyük bir sorun var. Evlilik yaşına bakıyoruz 17. ocuk hakları sözleşmesi 18, Ceza Kanununa baktığımızda kimi durumlarda 15 gibi. Bütün bunların artık yeniden düşünülmesi ve düzenlenmesi lazım özellikle evlilik yaşınının. Türkiye’de, ne yazık ki, yasalar yapılırken sosyolojik hukuk araştırmaları yapılmıyor. Topluma ne uyar buna bakılmıyor. Ya tercüme yoluyla alıyoruz. Ya da çok aceleye getirilip bir yasa tasarısı geliyor sonra orasından burasından

önergelerle değiştiriliyor bu tasarı. Bu nedenle hukuk devleti zarar görüyor.Hukuki boyutu ile bu konunun tartişılması ve önemli bir sonucun çıkarılması da mümkün bu toplantıda. 1926 dan beri evlenme yaşı kanunen düzenlenmiş durumda fakat buna rağmen sosyal araştırmalarda hala 5 milyona yakın dini nikah ya da herhangi bir şekilde çocuk yaşta kızlarımız evlendiriliyorsa gerçekten sorun çok büyük. Biz de Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği olarak bir çağrı yaptık. Meclise, milletvekillerine mektup yollayarak dedik ki: yasalar işletilsin, var olan yasalar işletilse yine bir caydırıcılık mümkün. Meclisten hemen yanıt almak bizi mutlu etti. Fakat yine bir araştırma komisyonu kurulsun diye önerge verildi ya da medeni yasadaki evlenme yaşı 18 e çıksın diye yasa teklifi verildi. Aslında her milletvekili kendi ilinde bu soruna el atsa bir çözüm olabilir. Fakat önce hukuk diyorum. Hukuk Fakültesi dekanına bir kez daha teşekkür ediyorum. Bütün katılımcılara da ilgiyle izledikleri için teşekkür ediyoruz. 13:15 de tekrar burada olmak üzere oturumu kapatıyorum.

İKİNCİ OTURUM

Sunucu:

Şimdi Sayın Prof. Dr. Asuman Altay - Aile Araştırmaları ve Uygulama Merkezi Başkanı; Sayın Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan - Üniversitemiz Hukuk Fakültesi öğretim üyesi; Sayın Ali Soyer - İzmir Onüçüncü Aile Mahkemesi Hakimi; Sayın Prof. Dr. Timur Demirbaş - Üniversitemiz Hukuk Fakültesi öğretim üyesi; Sayın İbrahim Altıtış - İzmir İkinci Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı bizlerle olacaktır.

Prof.Dr. Asuman Altay:

Öncelikle merhaba diyerek başlamak istiyorum. Sayın konuklar, Hukuki Boyutuyla Çocuk Gelinler Uluslararası Konferansı'na hoşgeldiniz. Konferansın öğleden sonraki ilk oturumunu açıyorum. İkinci oturum olarak adlandırılan oturumumuzda birbirinden değerli konuşmacılarımız bulunuyorlar. Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan hocamız erken yaştaki evlilikler bakımından yargının işlevi konusuna değinecekler. Daha sonra İzmir Onüçüncü Aile Mahkemesi Hakimi Sayın Ali Soyer çocuk gelinler konusunda tarihsel süreci, günümüzde aile mahkemeleri uygulamasını bize aktaracaklar. Daha sonra Prof. Dr. Timur Demirbaş hocamız çocuk gelinler ve Türk Ceza Kanunu konusunda açıklamalarda bulunacaklar. İzmir İkinci Çocuk Ağır Ceza Mahkeme Başkanı Sayın İbrahim Altıtış ise çocuk gelinler konusunda ceza mahkemeleri uygulamasını sunmaya çalışacaklar. Kendilerine öncelikle hoşgeldiniz diyorum. Biraz gecikmeli başladığımız

için ben hiç sözü uzatmadan oturumumuzun ilk konuşmacısı olan Sayın hocamız Meral Sungurtekin Özkan'a sözü bırakıyorum. Buyurunuz hocam.

Prof. Dr. Meral Sungurtekin ÖZKAN

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi³

Teşekkürler ediyorum katılımınız için. Yemek sonrası umarım verimli bir çalışma yapma imkanımız olur. Ben medeni yargılama hukuku alanında çalışan bir öğretim üyesi olduğum için bu konuda yargının işlevinin özellikle erken yaşta evlilikler konusunda yargının işlevinin odak noktası olan Medeni Kanun m. 124, fıkra 2'den söz edeceğim ve bu çerçevede acaba yargı erken yaşta evlilikler konusunda hangi hareket alanı içerisinde ve neler yapabilir yahut da neler yapmalıdır bunun üzerinde durmaya çalışacağım⁴.

Çalışmam üç bölümden oluşuyor. İlk bölümde öncelikle erken yaşta evliliklerin neden gerçekleştiği, bireysel ve toplumsal bağlamda ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar tespiti gerçekleştirilecektir. Ardından konuya ilişkin 4721 Sayılı Medeni Kanunun ilgili hükmü ele alınacak ve bu bağlamda da son bölümde 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri Hakkındaki Kanunun konumuza ilişkin özellikle 5 ve 6'ncı maddeler çerçevesinde değerlendirmede bulunulacaktır. Erken yaştaki evliliklerin sonucunda biliyoruz ki erken yaşta hamilelikler, buna bağlı düşükler, ölü doğumlar, birtakım fiziksel sorunlar

---

³ Halen Yaşar Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

⁴ Yaşar Üniversitesinin Aydın Zevkliler Armağanında bu konuşma baz alınarak yazarca hazırlanmış makale yayımlanmıştır.

yaşanmaktadır. Ancak bunun yanında ağır sorumlulukların sebebiyet verdiği psikolojik birtakım problemler, sosyalleşememe, ataerkil ailede maruz kalınan baskılar, özellikle kayınvalide ve üst soydan gelen baskı ve talepler, içe kapanma gibi psikolojik sorunlara sebep olmaktadır. Erken yaşta evlenen kişiler için, genç kızlarımız için önemli problemler yaratmaktadır. Bir taraftan da, genç kızlarımızın eğitim yaşamının içinden çıkmak zorunda kalmaları, iş hayatına da katılamamaları, kendilerine ait bir gelirleri olamaması, daima eşe ve ailesine bağımlı bir hayat tarzı sürdürmek zorunda olması, öte taraftan sadece erkeğin çalıştığı bir ortamdaki gelir yetersizliği ve yoksullaşma gibi bir sürü olumsuzluk ve iletişimsizlik, aile içi şiddeti doğurmakta ve buna bağlı birçok sorun katlanarak sadece genç kızlarımızı, kadınlarımızı değil yeni doğan bebekleri de içine alıp katlanarak toplumu etkilemektedir. Bu da toplumsal sorunlar yumağının oluşmasına sebep olmaktadır. Gelişmek arzusundaki toplumların şüphesiz bununla mücadele etmesi sadece kadın hakları bağlamında değerlendirilebilecek bir husus değildir. Aynı zamanda geri kalmışlıkla mücadele konusunda konunun çok önemli bir dönüm noktası olduğu unutulmamalıdır. Sorunun nedenini bildiğimizde çözüm konusunda bir takım alternatifler sunmak ve yol almak da kolaylaşacaktır. Öyleyse bu konuda nedenleri tespit etmek ki sabahki oturumlarımızda aslında bunun üzerinde durulduğu için çok kısa geçeceğim, daha ziyade ekonomik ve sosyokültürel kaynaklı olmak üzere iki konuyu iki temel bazda ele almak mümkün.

Ekonomik olanların başında şüphesiz yoksulluk, kız çocuklarının evlilik pazarı içerisindeki değerini tespit suretiyle paraya tedavül düşüncesi yani başlık parası olgusu, mirasın bölünmesinin önlenmesi düşüncesi, ailenin malvarlığının korunması gibi bir takım gerekçelerle erken yaşta evlilikler gündeme gelebilmektedir. Bu bakış açısıyla evlendirilen küçük yaştaki kız çocukları yemekten temizliğe, çocuk bakımından ev ekonomisine katkı gibi birçok konuda beklentilere muhatap olmaktadır.

Sosyokültürel sebepler bakımından ise, henüz tek evlilik olgusunun ülkemizde her bölgede yerleştiğinden söz etmek güçtür. Çoklu evlilikler, ebeveynlerin eğitimsizliği, kız çocuklarının namusunun korunmasının onu bir an önce evlendirerek sağlanabileceği düşüncesi ve kadınların her alanda fedakarlık timsali olarak algılanması, “ kadın en iyi annedir, en iyi eştir, en iyi aşçıdır, en iyi bütçeye katkıda bulunandır vesaire”, abartılı beklentileri, kadının ne yazık ki hala meta olarak algılanması gibi hususlar sayıları daha da artırılabilir birçok husus aslında çocuk yaştaki evliliklerin temel gerekçeleridir. Biz erken yaştaki evlilikten, reşit olma yaşı olan on sekizin altı evlilikleri anlamaktayız. On sekiz yaşın altında gerçekleşen ve resmi nikah ile yapılan evlilikleri anlamaktayız. Sabahki Sayın Nihat Tarımeri'nin vermiş olduğu açıklamalardan da görüleceği üzere aslında biz buz dağının suyun üstündeki kısmını görüyoruz. Zira resmi nikahla yapılan evliliklerin çok daha fazlası resmi olmayan yoldan yapılan evlilikler. Daha kapsamlı olan resmi olmayan kanaldan yapılan evlilikler, imam nikahları, genç yaşta genç kızlarımızın evlilik

gibi çok ağır bir sorumluluk gerektiren müessese içerisine girmesine sebebiyet vermektedir. Medeni Kanunumuzun 124. madde ikinci fıkrası bağlamında mahkemenin fonksiyonu burada ne olabilir?. Bizim temel amacımız bu çalışmada bu olacaktır.

Evlenme ehliyeti çerçevesinde evlilik yaşı hukukumuzda göre asgari 17 yaş olarak, 4721 Sayılı Kanunla kadın ve erkek için ortak olmak üzere 17 yaşın doldurulmasıyla gerçekleşmiş olmakta. Bu bağlamda her iki cinsiyet için de 17 yaşın doldurulmuş olmasına bağlanılmış olması tabii ki eşitlik ilkesi açısından isabetli olmakla birlikte, genel erginlik yaşı olan 18 yaş olarak belirtilmesi ve Medeni Kanunumuzun, kaynak İsviçre Medeni Kanununa paralel olarak düzenleme içermesinin isabetli olacağı belirtilmelidir. İsviçre’de evlilik yaşıyla genel erginlik yaşının örtüştüğünü görmekteyiz. Kişi 18 yaşını doldurmadıkça reşit olmuyor, ergin olmuyor ve evlenme ehliyetine de sahip bulunmuyor. Ergin olmadığı için birçok hukuki işlemi yapmaya ehil görmediğimiz yani fiil ehliyetine **sınırlı olarak** sahip olduğu kabul edilen genç kızlarımızı, maddi ve manevi ağır sorumluluklar yükleyen evlilik kurumunun içine zihinsel, bedensel ve ruhsal yeterlilik düzeyine geldiklerinde, yani ergin olduklarında, evlilik sözleşmesi yapmaya ehil kabul etmek uygun olacaktır. Aksine tutum, ciddi bir çelişki olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yabancı hukuk sistemlerine baktığımızda örneğin Yunan hukukunda erkek için on sekiz, kadın için on dört yaş gibi ya da işte Avusturya’da benzer şekilde daha alt yaş grupları benimsense bile bizim Medeni Kanunumuzu

İsviçre’den iktibas etmiş olduğumuzdan İsviçre Medeni Kanunu madde 94’e bakıldığında keza hukuk bakımından geniş ölçüde etkisi altında olduğumuz Alman hukukuna baktığımızda kadın ve erkek için ortak yaş olarak reşit olma yaşı olan 18 yaşın benimsenmiş olduğunu görmekteyiz.

Kanun koyucunun genel erginlik yaşının altında bir yaş evlilik yaşı olarak öngörmesi birçok sebepten kaynaklanıyor aslında. Ülkemizde erken yaşta evlenme geleneği, Cumhuriyet öncesi dönemde özellikle İslam Hukuku döneminde buluğa erenin evlenmesinin mümkün oluşu, özellikle kırsal kesimde erken evlenme alışkanlığının bulunuşu belki bu gerekçeler arasında sayılabilecek olanlar. Ancak unutmamak gerekiyor ki toplum yaşamını düzenleyicisi olan hukuk nasıl bir toplumun hedeflendiği perspektifi ile gereken altyapı önlemlerini de almak suretiyle bunu dizayn edebilme kabiliyetine sahiptir. Dolayısıyla erginlik yaşı olan 18 yaşın altında bir evlilik yaşının hukuk sistemimizde benimsenmiş olması, 17 yaşın doldurulması halinde veli ya da vasinin izniyle ve 16 yaşın doldurulmuş olması halinde, olağanüstü durumlarda ve pek önemli sebepler de mevcut ise yargıç izniyle evlenme yolunun açılmış olması, bu anlamda bize isabetli gözükmemektedir. Sabahki konuşmacılarımızın da üzerinde durduğu gibi Türkiye’nin de imzaladığı CEDAW m. 16 fıkra 2 ve CEDAW Sözleşmesi’nin 2. maddesinin f bendinde genel erginlik yaşının evlilik için de benimsenmesinin daha uygun olacağı düşüncesine bizi götüren ifadeler bulunmaktadır. 17 yaşını doldurmuş kişiden evlilik gibi son derece önemli bir konuda bir karar alıp, bu kararının

sorumluluğunu belki de ömrü boyunca taşımasını beklemek ve bu çerçevede bir şekillendirme ama öte taraftan yasal temsilcisinin onayı olmaksızın sıradan bir borçlar hukuku sözleşmesi yapamayacağını düşünmek ciddi bir çelişkidir. Dolayısıyla evlilik yaşının en azından genel erginlik yaşıyla aynı olarak düzenlenmesi ve yapılacak düzenlemeyle her ikisi için de ortak olarak 18 yaşın tamamlanmasına bağlanması, hem genel erginlik yaşı hem de evlilik yaşının 18 yaş olarak benimsenmesi isabetli olacaktır. Böylece hatta belki zaman içerisinde, bazı ülkelerde bu 21 yaş olarak belirtilmiştir, evlilik yaşını daha bile yukarılara çekmek mümkün olabilecektir. Sağlıklı bir evlilik ve eşlerin birbirlerini sevdiği, saydığı bir ortamda yetişen nesiller çok daha sağlıklı, başarılı ve mutlu olacaktır. Bunu da gözden kaçırmamak gerekiyor. Dolayısıyla Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1. maddesinden de söz etmek isterim. Bizden sonraki oturumda konuşmacılar üzerinde duracaklar büyük bir olasılıkla; ama bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre, daha erken yaşta reşit olma durumu haricinde 18 yaşına kadar her insan çocuk sayılıyor. Dolayısıyla çocuk sayılan bir kişinin Medeni Kanunumuzun 124. madde 2. fıkrasıyla, -ki kanunda bazı şartların oluşması isteniyor-, mahkemeden evlilik izni alma yolunun açılması bile aslında çok da isabetli bir düzenleme olmasa gerek. Medeni Kanunun 124. madde 2. fıkrası 16 yaşını doldurmuş kadın ya da erkeğin olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple hakimden evlenmesine izin verilmesinin talep edilebileceğini düzenliyor. Bu konuda özellikle anne babalar, veliler bu yönde mahkemeye başvurarak talepte bulunuyorlar. Dikkat edilirse burada kanun

koyucu **olağanüstü durum ve pek önemli sebep** gibi kavramlar kullanmak suretiyle yargıçlarımıza geniş bir takdir yetkisi bırakmıştır. Bu takdirin kullanılmasında dikkat edilmesi gereken hususlara değinmekte yarar görüyoruz. 4787 Sayılı Aile Mahkemeleri Kanunu gereğince aile mahkemelerinin yapıları gözden geçirildiğinde burada çalışan birer pedagog, birer psikolog ve birer sosyal hizmet uzmanı söz konusu. Söz konusu somut olay açısından özellikle olanak buldukça veli ya da vasi dinlenecek olmakla birlikte onlardan ziyade gencin(Kİ ESASEN ÇOCUKTUR) evlilik konusundaki yaklaşımı önem taşımaktadır. Eğer gerçekten söz konusu kişi evlenmek istiyorsa iradesi o yönde ve bunu gerçekleştirebilecek akli, ruhi ve bedeni kapasiteye sahipse sorumluluk olarak evlilik yolu açılabilir. Ancak bu konularda yargıçlarımızın biraz cimri davranmalarından tarafıyım ben. Yani son derece sınırlı durumlarda, çok çok olağanüstü, mesela yaşam hakkı tehlikeye giriyor evlendirilmediği takdirde, o zaman evet bu kanun hükmü çerçevesinde evlendirme izni vermesi beklenebilir. Bunun dışında çok çok önemli sebepler bulunmadıkça bu yolun kapanmasının daha isabetli olacağı kanısındayım. Biliyorsunuz aslında bu talep bir çekişmesiz yargı işi.

Şimdi yargılama hukukçusu olduğum için oradan bir bağlantı kuruyorum. HMK'nın 385. maddesinde çekişmesiz yargı işleri açısından basit yargılama usulü uygulanması ve aksine hüküm bulunmadığında re' sen araştırma ilkesinin uygulanacağı açıkça ifade edilmektedir. Dolayısıyla re' sen araştırma ilkesi uygulandığına göre, sadece çekişmesiz yargıya

başvuran ilgililerin ifade ettikleri dayandıkları sebeplerin değil, gerçek sebebin ortaya konması, gerçekten bu gençlerin evlendirilmesinde bu genç kızın erken yaşta evlendirilmesinde çok önemli bir sebep mi var, olağanüstü bir durum mu var bunun çok iyi araştırılması gerekmektedir. Takdir yetkisi konusunda tabii dikkat edilecek en önemli husus, takdir yetkisini kullanacak yargıç bunun sınırları içerisinde kalmalıdır. Yani bir kanun hükmü vardır ve bu kanun hükmünün sınırları içerisinde kalmak mecburiyetindedir. Ancak özellikle bulunacak çözüm, takdir yetkisini kullanırken hukuka uygun olmalıdır ve hakkaniyete uygun olmalıdır. Yıllar önce Hıfzı Veldet Velidedeoglu Hocamız bir örnekle kitabında şöyle bir açıklama yapıyor: Bir haydut tarafından kaçırılarak kızlığı bozulmuş bir genç kızla söz konusu haydudun evlenmesinde kızın hiçbir menfaati bulunmadığı ortadadır. Bu pek önemli sebep ya da olağanüstü durum her ne ise, taraf menfaatlerini öncelikle evlendirilmesine izin verilen genç kızın menfaatlerini koruyup korumadığına hakikaten yargıçlarımız ikna olmalıdır, vicdanen kanaat getirmelidirler ki evlilik yolu bunlara açılsın. Ama bu da yeterli değil aslında. Hem o genç kızımızı korumak adına bir çözüm üretiyoruz, hem de bu kararlarımız halka halka birbirine eklene eklene bir süre sonra insanlarda eğer gerekli duyarlılığı göstermezlerse yargıçlarımız, canım mahkemeye başvururuz mahkemeden bir karar çıkartırız, nasıl olsa önu açık evlendiririz ve belki bir başlık parası, belki bir mirasın bölünmemesinin vesilesi olacaktır bu karar. Dolayısıyla yargıçlarımızın gerçekten anne baba arzusundan ziyade gencin evlilik konusundaki iradesini araştırması, gerçek sebebin bu evlenmeye izin konusunda ne olduğunu tespiti

çalışması gerekmektedir ki, hele ki günümüzde Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamış bir Türkiye, hele ki 1985'te Türkiye'nin katıldığı ve bu ülkenin yargıçları olarak görev yerine getirilirken uyulmak durumunda bulunulan Birleşmiş Milletlerin Kadına Karşı Her türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi yani CEDAW da düşünüldüğünde çocuk yaştaki genç kızlarımızın evliliklerine izin verirken ne denli sınırlı ve çekingen karar verilmek gerektiği de anlaşılır. Dolayısıyla çocuk yaştaki genç kızlarımızın erken evliliğine izin verirken özellikle onların eğitim ve çalışma haklarının ve her alanda erkekle eşit olduğu çağdaş Türkiye idealine hizmet edecek evrensel hukuka uygun kararlar vermenin ne denli önemli ve kaçınılmaz bir görev olduğu asla gözden kaçırılmamalıdır. Yani şekli bir inceleme asla yeterli olmamalıdır. Mutlaka incelemenin, aile mahkemesinde çalışan sosyal hizmet uzmanı, psikolog, pedagoğdan rapor alınmak suretiyle ruhsal, zihinsel ve bedensel anlamda evlilik gereklerini bu genç insan karşılayabilir mi sorusu üzerinden konu araştırılmalı ve olağanüstü durum, pek önemli sebep anlamlandırılırken de çok dikkatli davranılmalıdır. Uzmanlar, evlenmesi için izin istenen kişinin psikolojik bir travma yaşayıp yaşamadığını, bunu atlatıp atlatamadığını ve atlatamadı ise nasıl bir yöntemle bunu atatabileceğini, evlendirmeyi bırakın tamamen aksine bir yöntem izlenmesi gerektiğini bu genç insanın topluma kazandırılması adına araştıracaklar ve raporu mahkemeye sunacaklardır. Uzmanın raporuna göre de gerekli ikazlar taraflara yapılarak, onlara bir düşünme süresi verilmeli ve sürecin izlenmesi yoluna gidilmelidir. Mahkeme önünde uyuşmazlıkla ilgili olarak yaptıkları araştırma ve inceleme

sonucunda uzmanların sundukları rapor ve görüşler yargıcın karar vermesinin en önemli argümanları olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar uzman görüşü alınması yargıç takdirinde ise de, izin talepleri incelenirken yargıçlarımızın mutlaka uzman görüşü alması ve sunulan uzman görüş ve raporlarındaki eksiklik ya da açıklığa kavuşturulması gerektiğini düşündükleri ama değinilmemiş olan hususların da ek raporla tamamlanması, yeniden incelenip böylece doğru kararlar tesisine çalışılmalıdır. Bunları isterseniz geçeyim.

Burada Ankara 8. Aile Mahkemesi'nin verdiği güzel bir karar var. Yargıcımızın özellikle dikkatimizi çeken yanı hükümde deniliyor ki ailenin ekonomik ve sosyal anlamda desteklenmesi gerekiyor. Aslında evlilik izni talep eden aile çocuklarını genç yaşta evlendirecek, gerekçeleri de şu: işte biz bu gençleri nişanladık, aslında bu gençler akraba, bir an önce evlenmekte acele ediyorlar. Siz yargıç olarak bunu pek önemli sebep olarak addedip bu gençleri evlendirmemize bizim yardımcı olun. Yargıçtan aslında istenen bu. Ancak bu altı çocuklu bir aile. Ailenin ekonomik ve sosyal bakımdan yetersiz oluşu onları böyle bir talepte bulunmaya yöneltiyor büyük bir olasılıkla. Bu nedenle de Aile Mahkemeleri Kanunu'nun 6. maddesi gereğince ailenin ekonomik ve sosyal anlamda desteklenip güçlendirilmesi lazım. Küçük yaşta evliliğe izin vermek değil; aksine kardeşlerin okumaya yöneltilmesi, yönlendirilmesi bu konuda özellikle İl Sağlık Müdürlüğü, Belediye Başkanlığı ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne re'sen bir müzekkere çıkarıp bu aileye ekonomik ve sosyal anlamda destek çıkılması şeklinde hakimimiz bir karar tesis

ediyor. Örnek bir karar olduğu için benim nezdimde bunu paylaşmak istedim. Özellikle altını çiziyoruz tekrar. Yalnızca anne ve babanın görüşünün alınması, kesinlikle gerekse de yeterli değildir. Medeni Kanun'da son yapılan değişikliklerle olanak buldukça zaten anne ve baba dinlenir deniliyor, dinlesek bile bu açıklamaların bizi bağlamadığı yargıç olarak bir gerçek. Birçok ailenin isteği olsa dahi çocukların rızası dışında evlenme olgusunun gerçekleştiği, bunun için de yargıçlarımızın evlenmek konusunda ailelerden ziyade gençlerin iradesinin evlilik tesisi yönünde olup olmadığı bakımından bir araştırma oluşturmaları gerektiği vurgulanmalıdır. Ancak bu suretle bu genç kızın ve hatta duruma göre bu genç erkeğin eğitim hakkından, bir iş sahibi olup çalışmak hakkından mahrum olma olasılığının önü alınabilir.

Evliliğe izin başvurusunda ekonomik güçlülere değinilmiş olmasa bile, buna hiç yer verilmiş olmayabilir başvuru dilekçesinde, çocuğun ailesinin yoksulluk nedeniyle kızını evlendirmeye çalışması ya da namusunu koruması düşüncesi ile bunu yapıyor olması büyük bir olasılık olduğundan re' sen araştırma ilkesi gereğince yargıçlarımızın gerçek sebebi bulup ortaya çıkarması gereklidir. O yönde bir incelemeden sonra örneğin genç kızın gerçekten yaşam hakkının tehlikede olmasından ötürü, o erken yaşta evliliğe izin yoluna gidilmesini akademisyenler olarak arzulamaktayız. Ana baba tabi ki fırsat buldukça dinlensin. Ama onların sözleri bu noktada asla olmazsa olmaz değil. Asıl gencin

iradesine bakmamız kararda onu temel almamız daha uygun olacaktır.

Atatürk'ün konuya ilişkin birkaç sözünden size örnek vermek istedim. Çağımızın dâhisi 1900'lü yıllarda diyor ki: "Zaman ilerledikçe, ilim geliştikçe medeniyet dev adımları ile yürüdükçe hayatın, asrın bütün gereklerine göre evlat yetiştirmenin güçlüklerini biliyoruz. Anaların bugünkü evlatlarına vereceği terbiye, eski devirlerdeki gibi basit bir terbiye değil. Gerekli özellikleri taşıyan evlat yetiştirmek, pek çok özelliği şahıslarında taşımalarına bağlıdır. Bu sebeple kadınlarımız hatta erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyzli ve daha fazla bilgili olmaya mecburdurlar."

"Bizim dinimiz" diyor Mustafa Kemal "Hiçbir vakit kadınlarımızın erkeklerimizden geri kalmasını talep etmemiştir. Allah'ın emrettiği şey erkek ve kadın Müslümanların ilim ve irfan edinmeleridir. Kadın ve erkek bu ilim ve irfanı arayacak, nerede bulursa oraya gidecek ve ona müceyyez olmak mecburiyetindedir." Tüm bu sözlerle de bağlamaya çalıştığımız şey "yüzünü çağdaş dünyaya dönmüş bir Türkiye'nin yargıçları olarak görev ifa edeceğimiz gibi Medeni Kanunumuzdaki reşit olma yaşıyla evlilik yaşını farklılaştıran yasal düzenleme de değişsin ve örtüşsün düşüncesidir. Yargıya önemli bir görev düşüyor. O da erkeklerden daha çok aydın, daha çok feyzli, daha fazla bilgin olmaya ve bu suretle ülke kalkınmasına, toplumun gelişmesine katkıda bulunacak kadınlarımızı çocuk yaşta evliliklerden koruma konusunda. Gerçek iradeleri evlilik yönünde ise tabi ki bu gençlerimizin önünü tıkalım demiyoruz. Ya da çok önemli bir sebep varsa,

hayatını kaybedecekse o zaman izin verilmesi uygun olacaktır. Ama konuya ilişkin çok dikkatli kararlar vermek durumunda yargıç arkadaşlarımız. Çok yönlü, uluslararası sözleşmelere uygun ve çağdaş Türkiye'nin kadın erkek elbirliğiyle çalışılarak yaratılabileceği gerçeğini gözardı etmeyen bir anlayışla tesis edecekleri kararlarla çok önemli bir işlevi de yerine getirmiş olacaktırlar.

Sabırla dinlediğiniz için teşekkür ederim, sağolun.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Evet, Sayın Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Konunun öncelikle sosyo-ekonomik nedenlerine değindiği için de ayrıca teşekkür ediyoruz hocamıza. Tabi ki konunun mahkemelere intikali bir sürecin son aşamalarını ilgilendiriyor. Ama bundan önce birçok neden, özellikle yoksulluk, aile içi şiddet ki genellikle yoksul olan, çok çocuklu olan ailelerde aile içi şiddette gücü gücüne yetene uygulandığı bir şiddet olgusu çok hızlı bir şekilde görülmekte. Bu da bugün işlenen konuyu büyük bir hızla artırmaktadır. Çocuk gelinler olgusu, ne yazık ki, her daim Türkiyemizin de gündeminde. Sayın Hocamız da bunu çok güzel söyledi. Az sonra Sayın Aile Hakimlerimizden Ali Soyer Beyefendi bunun tarihsel analiz edecek zaten. Fazla söze gerek yok o nedenle. Ayrıca Aile Mahkemesi Hakimi olarak da konunun Aile Mahkemeleriyle olan iletişimde bize sanırım örneklerle açıklayacaklar. Buyurunuz Ali Bey, söz sizin.

Hakim Ali Soyer:

Teşekkür ederim Sayın Başkanım.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Bu arada süremizin yirmi dakika olduğunu da hatırlatmak isterim.

Ali SOYER

İzmir 13. Aile Mahkemesi Hakimi

Meral Hanım'dan direktifi aldım, kabul ettim. Çok haklılar. Beni bu görevi yaparken en çok meşgul eden, en çok düşündüren konulardan bir tanesi bu (Medeni Kanununun 124/2. maddesinde sözü edilen, hakimin 16 yaşındaki çocuğun evlenmesine izin verebilmesini sağlayan). Bu olağanüstü hal ve pek önemli sebep nedir?

Ben oradan alıp gireyim konuşmama. Aslında benim konuşma metnim çok farklıydı ama konu önemli olduğu için oradan alalım. Olağanüstü hal, pek önemli sebep nedir? Ben bunu daha çözemedim, bugüne kadar, hakim olarak, bir tam karşılığını bulamadım.

Arkadaşlar bizim konumuz, ana konumuz hak. Adalet demek, hakkı teslim etmek demek zaten. Bizim yapmaya çalıştığımız şey teslim etmek. Neyi: Hakkı. Hak, tartışılan görece bir kavram. Herhangi bir varlığın yasal veya etik nedenlerle, gerekçelerle; sahip olması veya yapabilmesi gereken şeylere hak diyoruz. Bir tanımı bu. Bir sürü tanımı var elbette. Başkası; hukuken korunan ve sahibine bu korumadan yararlanma yetkisi tanıyan çıkar-yarar. Bu çıkar, yarar, hukukilik ve kanunilik kavramları bazında çok uzun tanımlanabilir. Üstünde çok durulabilir. Benim bulabildiğim olağanüstü durum, (hal): kadının gebe olarak gelmesi. Başka

bir tam karşılığını bulamadım. Ne yazık ki bazı durumlarda evlenme isteğiyle bize başvuran küçük kadın (Çocuk)gebe oluyor. Şimdi burada çatışan iki yarar var: Gebe kadının yararı (ya da çocuğun yararı diyelim, 18 yaşından küçük çünkü), bir de onun karnındaki çocuğun yararı, “fetüs”ün yararı. Çatışan bir hak söz konusu. Şimdi bu haklardan hangisini önceleyeceğiz.

Yarışan haklar diyoruz. Her bir hak gelir değerinin sınırına dayanır. Çok genel, bilinen bir şey. Hakkın süjesi sadece insan da değil. Hakkın süjesini bazen hayvanlar oluşturur değil mi, bazen doğa oluşturur hatta. Doğanın hakları var, hayvanların hakları var. İnsanların haklarıyla çatışır bir noktada. İnsanın beslenme hakkı var, et yeme hakkı var. Ama etini verecek olan hayvanın da hakkı var. Bu sınırı nereye koyacağız, hakkı nasıl teslim edeceğiz. Bu bitmez tükenmez bir tartışma. Eminim bundan sonraki yıllarda bu tartışmalar daha başka boyutlarda olacak. Fikri ve sınai haklar günümüzde çok önemli. İleride daha başka haklar da çıkacak.

Bizim şimdi konumuz olan fetüsün hakkı. Fetüsün bir yuvada, bir evli ailenin çocuğu olarak doğması hakkı pas geçilemeyecek ciddi bir hak. İşte benim gelip dayandığım nokta, bugüne kadar (Çocuk evliliklerine izin taleplerinden) evlenmeye izin verdiğim tek sebep bu oldu.

Ben size fırından yeni çıkmış istatistik vereyim. Türkiye çapında değerleri, sayıları bilmem mümkün değil. Zaten aslında önemli de değil. Bizim konumuzla alakası da yok inanın. Çünkü bizim sorunumuz evlilik kurumunun yasal

şartlarda yapılmasından ziyade yasa dışı evlilikler. Evlilik kurumunun yasanın izin verdiği koşullarda ve şekilde oluşmaması sorunu. Esas sorun olan bu. Kadınların zorlandığı, evlenmeye, birleşmeye zorlandığı durumlar, fuhşa ya da cinsel tacize göz yummasına zorlandığı durumlar. Bizim için tehlikeli olan, asıl konuşulması gereken bu. Öbürü aslında çok önemli değil. İzmir’de son bir yılda arkadaşlar, bütün aile mahkemelerine gelen toplam evlenmeye izin başvurusu sayısı 68. Benim mahkememe de bir tane düşmüş, onu da reddetmişim. Diğer mahkemelerin de, hocam müsterih olsun, Meral Hocamın kaygılarına aynen katılıyorum. Diğer mahkemelerin, diğer aile hakimlerinin de diyeyim, mahkeme tek bizler daireleriyiz, diğer aile hakimlerinin de aynı tavrı izlediğini, kolay kolay izin vermediğini, pedofiliden ayırmaya çalıştıklarını biliyorum. Çok karar çıkmıyor. Şimdi bir istatistik okudum gazetede. Geçen sene itibarıyla deniyor ki evlenme için izin başvurusu %96,4 arttı. Arkadaşlar inanmıyorum, yalan. Ben İzmir’de bir önceki seneyi de araştırdım. Bu verdiğim son 68 rakamı 30 Kasım 2011’den 1 Aralık 2012’ye kadar olan idi 68. Bir önceki yılın aynı döneminde gelen talep 66. İzmir, aile mahkemelerine çok iş düşen illerden. Belki de Türkiye’nin bir numarası. Çok fazla, aile mahkemesine çok iş geliyor. Nüfusla orantılı şekilde değil. Onun çok üstünde iş geliyor aile mahkemelerine ama bize bu evlenme izni konusunda gelen başvurular bu kadar. Ve bu başvuruların da kabulle sonuçlanmadığını da biliyoruz. Belki de yüzde üçlerle beşlerle ifade edilebilen kabuller söz konusu. O da dediğim gibi genellikle hamile olanların, bu durumları nedeniyle verilen izin

başvuruları. Şimdi bu konuyu isterseniz bu şekilde geçiştireyim.

Ben buraya birtakım donelerle, birtakım derlemeler yaparak geldim. Bunlar benim kişisel fikirlerim değil. Bulabildiğim hukuki kaynaklardan yararlandım size arz edebilmek için. Elbette içlerinde benim kişisel görüşlerim de olacak sunumumda., benim camiamı, yani hakimleri bağlamaz.

Ben Yargıtay 1. Hukuk Dairesi'nin 1976'da verdiği bir karardan, bir küçücük paragraf okumak istiyorum. Diyor ki: "İnsana, doğaya, gerçeğe, olana sırt çevirmeden ve katı kalıplar içine sıkışıp kalmadan, önüne getirilen uyuşmazlığa insan kokusu taşıyan bir çözüm getirmek yükümlülüğündedir." Kim? Yargıç. Ben buraya gelirken, kişisel görüşlerimi arz etmekten çok, bu insan kokusunu duymaya ve kararlarımaya yansıtmaya geldim. Bizim kalıplarımız nedir? Ceza veya hukuk kuralları. Kurallar belli. Kuralları biz yapmayız, uygularız. Ama uygularken yorumlarız. Bize verilen yetki yorum yetkisi. Bu yetkiyi kullanırız. Eğer önümüze gelen sorunla ilgili hukuksal bir metin yoksa, o takdirde de hukuk yaratma yetkimiz belli sınırlar, kalıplar içerisinde var. Keyfilik asla hakimin başvurması gereken bir yöntem, yol değildir. Çok sıkıntılı sonuçlar yaratır. Bizim içinde yaşadığımız toplumda çocuğa, yaşlıya, engelliye, kadına gereken önem verilmediği, onların haklarının ciddi şekilde çiğnendiği vakıa. Eğer kadınsa bu, engelli, çocuk ya da yaşlı ise, işi daha da zor. Bizim görevimiz, eğer toplumumuzun değer ifade etmesini istiyorsak, geleceği olsun istiyorsak; bunlara daha fazla önem vermek zorundayız. Ancak hiç unutmayalım, insanlık tarihi ileriye doğru evrilen bir

sürecin adıdır. Bu süreç zaman zaman yavaşlatılabilir, durdurulabilir, hatta bazen geriye de götürülebilir. Ama asla bu evrimleşme, evrilme engellenemez. Kısa süreler; biz insan ömrüyle, devletlerin ömürleriyle kıyaslıyoruz, oysa insanlık tarihi içerisinde insanların, toplulukların, devletlerin ömürleri son derece -gülünç kabul edilebilecek kadar- kısadır. Hiçbir şekilde onlar ölçüt olmaz. Unutmayalım, biz insanlık tarihinin bir on bin yıllık bölümünü biliyoruz. Bu on bin yıllık kısmın son 150 seneye gelinceye kadarki bölümü insanın meta olduğu, köleliğin egemen olduğu, insanın üretim aracı olarak ve dolayısıyla meta olarak bir değer veya değersizlik ifade ettiği dönem. Demek ki bizim Medeni Hukukçular olarak önemsememiz gereken dönem, son 150 yıllık dönem. Ondan öncesiyle ilgili çok fazla fikir beyan etmenin çok anlamı yok. İnsanın değeri yok çünkü. İnsan köle olarak alınıp satılabiliyor.

Şimdi bizim içinden geldiğimiz devlet Osmanlı İmparatorluğu. Tarihsel süreci ben kısaca arz etmek istiyorum sizlere. Osmanlı İmparatorluğu'nun çok dinli, çok ırka hitap eden bir imparatorluk olduğunu biliyoruz. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda İslam tebaasına uygulanan kurallar Kur'an-ı Kerim'e dayalı kurallar olduğu için ve Kur'an-ı Kerim yazılı bir metin olup, belli bir kaynaktan geldiği için uzun yıllar kodifikasyon hareketi yapılmadı. Yani insan ilişkilerinde (Medeni Hukuk alanında) özellikle evlenme konusunda hiçbir düzenlemeye gidilmedi. Kur'an-ı Kerim'de bu konuda on sureden söz edilir. On surede, yaklaşık 56 ayette evliliğin ne şekilde yapılacağı, boşanma, nafaka vesaire ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir. Ve bu düzenleme Osmanlı'nın egemen olduğu

coğrafi bölgede, Hanefi mezhebinin yorumuna uygun olarak uygulanagelmıştır. Diğer mezhepler ve diğer dinler kendi başlarına bırakılmıştır. Herkes kendi inancına göre kendi kuralını uygulayagelmıştır. Bu imparatorluk olmanın verdiği güvenden ve rahatlıktan kaynaklanıyor. Hiç önemsememişler. Fakat imparatorluğun dağılma döneminde, sona erdirilmesine yakın, bakmışlar ki bu iş bu şekilde olmuyor. Devlet bütünlüğünü ve devamını sağlama olanağı yok. O zaman bir şeyler yapma gereği duymuşlar. 1908 de, 2. Meşrutiyetin ilanından sonra kodifikasyon hareketi başlıyor Osmanlı'da. Ancak yine aile hukuku ihmal ediliyor. Çünkü çetrefilli bir alan, çok sıkıntı yaratabilir, direnç yaratabilir. Bu en sona bırakılıyor. O güne kadar aile hukuku alanında hiçbir yasal düzenleme yok. Son olarak 1917'de bir komisyon oluşturuluyor. Bu komisyon bütün dinleri ve mezhepleri kavrama ve onlara ortak bir medeni yasa getirme (ama evlilik konusunda) iddiasıyla yola çıkıyor. Ulemaya danışıyorlar. Ulemayı topluyorlar. Tabii ulema, İslam inancında Hanefi mezhebine uygun bilim adamlarından; diğer dinler Hristiyanlık ve Musevilikte de Hristiyan ve Musevi din adamları, ama özellikle toplumda saygın kişilerden oluşuyor. Bunlar bir taslak hazırlıyorlar. Bu taslak Mecelle'nin kanunlaşmasında olduğu gibi değil, doğrudan doğruya -sadrızam ve meclise gitmeksizin-padişaha sunuluyor. Padişah tarafından onaylanıp yürürlüğe sokuluyor. 1917 yılında yürürlüğe sokulan bu yasa, bugünkü anladığımız anlamda Medeni Kanunun başlangıcı ya da aile hukukunun ilk başlangıcı, temelini oluşturuyor. Bu 157 maddelik Hukuk-u Aile Kararnamesi.. 8 Ekim 1917'de yürürlüğe giriyor. Fakat bildiğiniz gibi o günler çok sıkıntılı

günler. Akabinde İstanbul'un işgali söz konusu. İşgal olur olmaz, işgal kuvvetleri komutanlığı –belki de bu yasanın Osmanlı İmparatorluğunun devamı için önemi anlaşıldığından- bu yasanın yürürlükten kaldırılmasını emrediyor. Padişahımız da kalkıyor, bir kararname çıkarıyor. İkinci çıkarılan bu 7 maddelik 19 Haziran 1919 tarihli kararnameyle Medeni Kanunun nüvesini oluşturan -ya da aile hukuku anlamında ilk yasal düzenleme- tarihe karışıyor. Karışıyor mu, hayır karışmıyor arkadaşlar. Bu kanun hükmünde kararname, ortadan kaldırılmasına, mülga hale gelmesine rağmen Türkiye'de ve Türkiye'den daha sonra ayrılan Irak'ta, Lübnan'da, Suriye'de hatta 1939 yılına kadar Türkiye'nin bir parçası olmayan Hatay'da uygulanageliyor. Böyle de enteresan bir özelliği var.

Bu kanun hükmünde kararname çok ciddi yenilikler getiriyor. Çok önemli. Bir tanesi konumuzla ilgili; Evlenme yaşı. Bu kanun hükmünde kararname ile evlenme yaşı 18 olarak belirleniyor kadın ve erkek için. Bu çok ciddi bir ilerleme. Çünkü o güne kadar hiçbir şekilde bir sınırlama getirilmemişti. Ama bunun da Türk Medeni Kanununun 124/2. maddesindeki gibi bir maddesi var. O da diyor ki; eğer bulûğa erdiğini, bâliğ olduğunu ispat ederse evlenecek olan kişi, bu takdirde hakim izniyle evlenebilir. Şimdi o iznin taban sınırını, asgari haddini söyleyeyim size; Kadınlar için 9, erkekler için 12. Tabi şimdi peygamberimizin eşlerinden, samimi arkadaşı ve halifesi olan Hazreti Ebu Bekir'in kızı, Hazreti Ayşe'nin peygamberimizle 7 yaşında evlendirildiği düşünülürse bu İslam hukukunda çok büyük ilerleme olarak telakki edilebilir. Bunun ötesinde

burada tabi başka şeyler de var. Mesela ilk defa boşanma şartı bağlanabiliyor. Kadın boşanmak için kadıya başvurabilir hükmü getiriliyor. Kadının evlenmeyi şartlı yapabilmesi söz konusu oluyor. Nikah-i Bi şart deniyor buna. Kadın şunu diyebiliyor evlenme akdi sırasında; eğer kocam ikinci kez evlenirse boş olacak kendiliğinden. Veya ikinci kez evlenirse ikinci evliliği geçersiz sayılacak. Bu şartla evlenebiliyor. Koca bu şartı uymadığı takdirde, otomatik boşanma gerçekleşmiş oluyor. Bunun dışında bi-hıyar hakkı deniyor. “Hıyar” seçme demek bu arada, Hakkı'lar sakın kızmasın. Hıyar-ı Tefrik hakkı deniyor. Yani kadına isterse gidip mahkemeden boşanma talep edebilmesi hakkı getiriliyor. Bu hak İslam hukukunda ilk. Bunun şer’i bir komisyondan geçmesi ve o zamanki dine dayalı devlet tarafından gündeme getirilmesi İslam devletleri arasında bir ilki oluşturuyor. Bu yüzden çok iyi bilinmesi gerekir. Arkasından 1926 tarihindeki Medeni Kanunumuzun kabulüyle bu uygulama fiilen ortadan kalkıyor. O tarihe kadar fiilen uygulanıyor. Medeni Kanun (un kabulü) elbette ki çok büyük bir devrim. Medeni Kanun ile bildiğiniz gibi evlenme yaşı artırılıyor. Tabanı artırılıyor, tavanı düşürülüyor. 1926’da yürürlüğe giren 88. madde, Medeni Kanun’un 88. maddesi; erkek 18, kadın 17 yaşını ikmal etmedikçe evlenemez hükmü getiriyor. Fakat bunun taban yaşını da 14-15 olarak belirliyor. Kadın için 14, erkek için 15 yaşından sonra evlenmek için hakime başvurulabileceği hükmü getiriliyor. 1938’de Atatürk ölüm döşegindeyken bu kanun gelen baskılarla değiştiriliyor. 88. maddede bu değişikliklerle evlenme yaşında düşmeler husule geliyor. En son da biz, Türkiye’deki bütün siyasi partilerin katılımıyla 1.1.2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721

Sayılı Yasamızı görüyoruz. Bu yasa az önce Meral Hoca'mın işaret ettiği gibi, kadın ve erkek yönünden eşit şartlar taşıyor. "Kadın ve erkek, 17 yaşını doldurmadıkça evlenemez. 16 yaşını dolduran kadın veya erkeğin, ya da veli veya vasisinin başvurusu üzerine, mahkeme olağanüstü hal veya pek önemli bir şart var ise evlenmeye izin verebilir" hükmü getiriliyor. Ondan sonrakileri de biliyorsunuz.

Sanırım benim sürem doldu hocam. Aslında söylenecek çok şey var. Ben şu kadarını tekrar vurgulayarak ifade etmek istiyorum; kesinlikle mahkemelerimize güvenin, aile mahkemeleri Türkiye'nin yüz akıdır diye düşünüyorum. Ama bilmemiz lazım ki pedofiliyi çağrıştıran, küçüklerle yaşanan beraberliklerin, yapılan evliliklerin tamamen son bulması mümkün değildir. En uygar ülkelerde dahi bunlar yaşanıyor. Biraz önce karşılaştırmalı olarak ortaya konuldu. Dünyada da uygulama bu yönde.

18 yaşından küçük olanın çocuk olduğu, çocukların evlenme konusunda tercihlerinin çok fazla önemsenmemesi gerektiği göz önünde bulundurulmalı, bu konu gündemde tutulmalı. Daha kat edecek çok yolumuz olduğu unutulmamalı. Umutsuzluğa da kapılmamalı. Böyle bir toplantının yapılması, konunun gündemde tutulması bile bir çıkış yolunun bulunabileceğinin habercisi.

Dinlediğiniz için hepinize ayrı ayrı teşekkür ederim.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Sayın Aile Mahkemesi Hakimi Ali Soyer'e teþekkür ediyoruz. Gerek tarihsel süreç hakkında bilgiler verdikleri için, gerekse aile mahkemelerinin çok önemli iþlevleri olduğunu vurguladıkları için. Şimdi sözü Sayın Profesör Doktor Ali Timur Demirbaþ Hocamıza bırakıyorum. ocuk Gelinler ve Türk Ceza Kanunu isimli tebliğlerini sunacaklar.

Prof. Dr. A. Timur DEMİRBAŞ

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim.

Belki tüm bu anlatılanların en çarpıcı yönü ceza hukuku boyutu. Çünkü basında son zamanlarda çıkan haberlerde, işte iki çocuğu var ama 15 yaşından küçük bir kızı kaçırmış birlikte olmuşlar, yargılama aşamasında tutuksuz yargılama devam ediyor, evleniyorlar çocukları oluyor ve bir bakıyorsunuz yargılama sonucunda 8 yıl 10 yıl hapis cezası ile cezaevine giriyor. Geçmiş günlerde bununla ilgili gazetelerde çok haber çıktı. Birazdan zaten onların görüntülerini de vereceğim. Bu bakımdan Türk Ceza Kanunu'nda 1 Haziran 2005'den itibaren bu konu ile ilgili yapılan değişiklikler devrim niteliğindedir; çünkü 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda bilindiği gibi evlilik yaşı küçüktü ve bu tür kız ve kadın kaçırma olaylarında faillerden birisi ile mağdur arasında evlenmenin gerçekleşmesi durumunda, zamanaşımı süresinde haksız sebeple boşanmaya hükmedilmemesi halinde cezaevinden tüm failer kurtulabiliyordu. Bildiğiniz gibi televizyonlarda günlerce süren bir dizide bu durum dramatize edilmişti. Bu yönü ile yeni kanunun önemli nitelikleri var. Nitekim yapılan araştırmalarda da Türkiye'de eski alışkanlıkların devam etmesi dolayısıyla bu sonuçların doğduğunu görüyoruz. Bu bakımdan

önce isterseniz Kanundaki düzenlemelerden bahsetmemiz gerekiyor. Yeni kanun, cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar bakımından suçun adını da değiştirmiştir. Nitekim, TCK m.102’de, kadın ve erkek, fail ya da mağdur arasında bir fark gözetilmeksizin “cinsel saldırı suçu” düzenlenmiştir. Yine TCK m.102/3’de, devrim niteliğinde bir düzenleme ile evlilik içinde cinsel saldırı suçunun olabileceği ve eşin şikâyeti ile failin cezalandırılabilmesi kabul edilmiştir.

Tabi bizim konumuz bu değil, “*çocuk gelinler*” dir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince 18 yaşını bitirmeyen kişiler çocuk olarak kabul edildiği için Ceza Kanunu’muzdaki düzenleme de cinsel saldırı suçunun adı da çocuklara karşı bu fiilin gerçekleşmesi durumunda “*çocukların cinsel istismarı*” olarak adlandırılmıştır ki, doğru bir isimlendirmedir. Çünkü çocuk, henüz yapılan fiilin anlamını idrak edemeyeceği için onun rızasının olması halinde dahi bu bir istismardır. Nitekim kanun, çocuğun cinsel istismar suçunun cezasını 3 yıldan 8 yıla kadar hapis cezası ile cezalandırmıştır. Yine “çocuk” tanımı, BM Çocuk Hakları Sözleşmesini esas alan, TCK m.6/1,b’de, “henüz 18 yaşını doldurmamış kişi çocuk sayılır” şeklinde belirtilmiştir.

TCK m.103/1’de, “*cinsel istismar*” deyiminden ne anlaşılması gerektiği iki bent halinde düzenlemiştir: Bunlardan ilki TCK m.103/1,a’da, “Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü davranış cinsel davranış”; ikincisi ise, TCK m.103/1,b’de, “diğer çocuklara karşı (15 yaşını

tamamlamış) cebir, tehdit , hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar” istismar olarak adlandırılmıştır. O halde 15 yaşını bitirmemiş bir çocuğun rızası olsa dahi cinsel istismar suçundan söz edilecektir. Ya da diğer çocuklar bakımından ise 15 yaşını bitirmiş olması durumunda cebir, tehdit veya hile ile yapılan eylemler cinsel istismar olarak kabul edilecektir. Elbette, her türlü cinsel davranış cinsel istismar olarak kabul edilir denildiğine göre, bunun cinsel ilişki düzeyine varmış olması şart değildir. Basına yansıyan ünlü bir gazetecinin durumunda olduğu gibi, çocuğu kucağına oturtuyor, bundan haz duyuyor. Niitekim yargılandı ve bu hüküm gereğince (TCK m.103) mahkûm oldu. Dolayısıyla cinsel istismar ya da cinsel davranış cinsel ilişki seviyesine varmayan her türlü davranıştır. Cinsel saik ile yapılan her türlü davranıştır. Peki cinsel ilişki gerçekleşti ise ne olacak? TCK m.103/2’de, bu durumu ağırlatıcı sebep olarak düzenliyor. Cinsel istismar, vücuda organ ya da sair bir cisim sokulması sureti ile işlenirse 8 yıldan 15 yıla kadar hapis çok ağır bir ceza olup, eski kanuna göre gerçekten çok yüksek bir ceza ve yine diğer fıkralarında da ağırlatıcı sebeplere yer veriyor. Cinsel istismarın üst soy, 2. veya 3. derece kan hısımları, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren ya da koruma ve gözetme yükümü bulunan kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzun kötüye kullanılması yolu ile işlenirse, bazen gazetelerde duyuyoruz öğretmenler bunu yapıyor ya da üvey baba bunu yapıyor. Böyle durumlarda, cezanın yarı oranında arttırılması söz konusudur. Gerçekten suçla mücadele bakımından etkin bir düzenleme ve yine az önce belirttik 15

yaşını bitirmeyen kişilere karşı yapılan her türlü cinsel davranış cinsel istismar olarak kabul ediliyor. İşte 15 yaşını bitirmemiş çocuklara karşı cebir, şiddet, tehdit kullanılmasını kanun yarı oranda cezanın arttırılması için öngörmüş, ceza 15 seneye çıkıyor. Düşünün cezanın yarı oranda arttırılması durumunda 20 yılın üzerine çıkan bir ceza olacak. Tabi bu cinsel istismar eylemi sırasında çocuğun yaralanması da söz konusu olabilir. Gelişmemiş bir vücut yapısına sahip olabilir. Bu durumda yaralama dolayısıyla TCK m.103/5’de, ayrıca yaralamanın cezasının verilmesini yerinde olarak öngörülmüştür.

Burada en tartışmalı ağırlatıcı sebeplerden birisi ise, suçun mağdurun beden ya da ruh sağlığının bozulmasına sebep olmasıdır. Bu gerçekten çok dramatik uygulamalara neden olmuştur. Çünkü, mağdur çocuklar Adli Tıp Kurumu’na götürülüp getiriliyordu. İşte, “beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmadığı” tartışması ve Adli Tıp Kurumu’ndan rapor alınması zorunluluğu Yargıtay’ın bir içtihadına dayanmakta idi. Yargıtay, bu hükmün uygulanabilmesi için beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmadığı konusunda Adli Tıp Kurumunun raporunu esas alıyordu. Bununla ilgili çok toplantılar yapıldı. Ben de, 3, 4 yıl kadar önce Antakya’da düzenlenen “Çocuk Psikiyatristleri Kongresine” davetli olarak katılmış ve çocuk suçluluğu üzerine bir tebliğ sunmuştum. O dönemde çok tartışmalı olan, Adli Tıp Kurumu’nda ki, kurulda muhalefet şerhini veren çocuk psikiyatrisi hanım doçentte var idi ve neden muhalefet şerhi verdiğini gerekçeli olarak orada sunmuş idi. Çünkü kendi uzmanlık alanı bu konuyla ilgili

olmayan kişilerde bu kurulda yer alıyordu. Çoğu zaman çocuk psikiyatristi olmadan da kararlar alınabiliyordu. Sonuç olarak şu dile getirildi, bu konuda rapor verecek öğretim üyelerinin bulunduğu üniversitelerin rapor vermesi ve bunun temel alınması gerektiği dile getirildi. Nitekim geçmiş günlerde Yargıtay'ın içtihat değişikliği ve Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı bir genelge ile artık uzmanları olan üniversitelerden bu konuda rapor alınabileceği yerinde olarak belirlendi.

TCK m.103/6'da, "beden ve ruh sağlığı" bozulduğu takdirde cezanın arttırılması öngörülmüştür. Buradaki tartışma, zaten çocuğun ırzına geçildiği takdirde "çocuğun beden ve ruh sağlığının bozulmaması düşünülemez" deniliyor. Ancak geçtiğimiz günlerde Siirt'te çok sayıda esnaftan kişilerin ve üst düzey bürokratların küçük bir çocuğa tecavüzü söz konusu oldu. Yine Sakarya'da oldu. Emniyet müdür muavini yurt dışına kaçtı. Bu tip olaylar söz konusu oldu. Deniliyor ki, efendim çocuk işin farkında, annesi fuhuş yaptırıyor dolayısıyla beden ve ruh sağlığının bozulması söz konusu olamayabilir ve dolayısıyla böyle bir rapor alınması gereklidir. Yani her mağdur bakımından bu beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmadığı konusunda karar verilemez şeklinde psikologların tartışması da oldu, bunu da hatırlatmak isterim.

Yine TCK m.103/7'de ki son ağırlatıcı neden, çocuğun bitkisel yaşama girmesi ya da ölümüne sebep olunması halinde en ağır şekilde eski kanunda ölüm cezasıydı, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile cezalandırılmasıdır.

Tabi burada dikkat edilecek olursa, TCK m.103/1’de, onbeş yaşını bitirmemiş çocukların rızasının fiili hukuka uygun hale getirmedeği düzenlenmektedir. Çünkü, çocuğun cinsel istismarı vardır. Ancak, TCK m. 104’de, “reşit olmayanla rıza ile cinsel ilişkiye girme suçu” düzenlenmiştir. Dolayısıyla burada diğer konuşmacıların ifade ettiği gibi, evlenme yaşı bakımından Medeni Kanunun ilgili hükümleri gereğince, izin alınabilir. Az önce Sayın Yargıcımın belirttiği gibi, böyle bir olayda 15 yaşını bitirmiş bir kız, işte 17 yaşında ya da 16 yaşında rızası ile kaçmış, işte hakim buna nasıl izin vermesin. Değil mi? Küçük bir yerde evlenme onayı verilmezse kız lekelenecik. İşte bu olağanüstü hal olarak kabul edilmeli. Rıza ile 15 yaşını bitiren bir genç kızın ya da erkeğin ilişkisi suç olmaktan çıkarılmıştır, evet bunları söyledim. Tabi burada dikkat edilecek olursa, TCK m.104’de ki cezalandırılan davranış, cinsel ilişkidir, cinsel davranış değildir. Dolayısıyla cinsel davranış, ilişki seviyesine varmayan hareketlerdir; 765 sayılı TCK’da, bu durum, ırza geçme - ırza tasaddi şeklinde ayrılmakta idi. Burada bu ayrımın kaldırılması iyi olmamıştır. Onu da belirtelim, dolayısıyla cinsel ilişki seviyesine varmayan cinsel davranış öpme, okşama gibi eylemler zaten suç değil. Sonradan şikayet ile cezalandırılması mümkün değil. Ama cinsel ilişki bakımından şikayet süresi içerisinde, evet 6 ay içerisinde şikayet hakkının kullanılması mümkün.

Burada en tartışmalı nokta, 765 sayılı TCK m.434’deki hüküm idi. Çünkü burada kaçırılan alikonan, ırzına geçilen ya da ırzına tasaddi edilen mağdur ile fail ya da faillerden birinin evlenmesinin gerçekleşmesi durumunda, 5 yıl boyunca haksız

sebeb ile erkek taraf bakımından meydana getirilmiş haksız bir sebep ile boşanmaya hükmedilirse takibat yenilenir şeklinde hüküm vardı. O beş yıllık süreyi 765 sayılı TCK m.423 ile karıştırdım. süreyi 765 sayılı TCK m.423'de, alacağım diye kandırıp kızlık bozma cürmüne yer verilmekte ve orada 5 yıllık bir süre vardı, zaten yeni kanunda o hükme yer verilmemiştir. 765 sayılı TCK m.434/1'de, "... kız veya kadın ile maznun veya mahkumlardan biri arasında evlenme vukuunda koca hakkında hukuku amme davası ve hüküm verilmiş ise cezanın çektirilmesi tecil olunur" ve m.434/2'de, "Müruru zaman haddine kadar erkek tarafından haksız olarak vukua getirilmiş bir sebeple boşanmaya hükmedilirse takibat yenilenir. Evvelce hüküm verilmiş ise ceza çektirilir" hükmüne yer verilmekte idi.

765 sayılı TCK m.434'deki bu hüküm haklı olarak eleştirilmiş ve bu hüküm ile ilgili olarak da 2004 yılında Anayasa Mahkemesi'ne Anayasa'ya aykırılık davası Kiraz Asliye Ceza Mahkemesi tarafından götürülmüş idi. Anayasa Mahkemesi söz konusu hükmün sadece bir yönü bakımından, 434. maddedeki koca hakkında ibaresi yönünden Anayasaya aykırı olduğunu (ama orada neden sadece erkek, kadın aleyhine bir durumda olabilir eşitlik ilkesine aykırıdır diye bunun aykırılığını) kabul etti ama diğer hükümler bakımından yani fail ya da faillerden birisi ile mağdur arasında evlenmenin vuku halinde artık müruru zaman haddine kadar davanın ve cezanın geri bırakılacağını ve hükmün anayasaya aykırı olmadığı sonucuna vardı. Ve tabii bir takım karşı oylarla birlikte: işte üç üye buna karşı çıkmıştı Fulya Kantarcıoğlu, Tülay Tuğcu, Fazıl Sağlam. Ama sonuç olarak 434. maddenin

Anayasaya aykırı olmadığı sonucuna varılması dolayısıyla Türk Ceza Kanunu Tasarısı, ki, Dönmezer Tasarısı olarak adlandırdığımız tasarının 321. maddesinde de, 434'ün karşılığı muhafaza edilmiş idi. Belki o dönemde hatırlarsınız komisyon üyelerinden değerli meslektaşım Doğan Soyaslan da bir TV oturumunda bunu savunduğu için kadın derneklerinin hücumuna uğramıştı. Şiddetli tartışmalar oldu. Ruhat Mengi, diğer kadın dernekleri falan belki Nazan Hanım da katılmıştır, evet oldukça tartışmalar oldu. Tabi Doğan Beyin açıklaması da kendi açısından bakın çok çarpıcıydı. Diyor ki: - ben şeyden alıyorum bunu o günkü gazetelerden aldım bunu - Kimse bakire olmayan biri ile evlenmek istemez demiş Doğan Bey. Prof. Dr. Doğan Soyaslan, tepki alan bu görüşlerini bir gazeteye verdiği demeçte daha da ileriye götürmüş ve tecavüze uğramış kadın olsam tecavüzcü ile evlenirdim, insan zamanla alışır şeklinde. Şimdi sonuç olarak, Ceza Kanunu meclisteki görüşmeleri sırasında alt komisyonda bu tartışmalar devam etti ve alt komisyonda bu hüküm tamamen yürürlükten kaldırıldı. Görüldüğü gibi, mevcut kanunda bu nitelikte bir düzenleme yok. Ancak bunun getirdiği diğer bir takım dramatik olaylar var. Konuşmamın başında ifade ettiğim üzere, işte 15 yaşını bitirmemiş bir kız rızası ile kaçıyor Savcılık olaya el koyuyor dava açılıyor. Tutuksuz yargılama devam ediyor. Evlenme yaşı 16 yaşına geliyor aile hakiminden izin alıyorlar. Evleniyorlar çocukları oluyor. Bu arada yargılama sonuçlanıyor. Yargıtay yerel mahkemenin kararını onuyor. 8 yıl, 10 yıl hapis cezası alıyor, baba cezaevine giriyor anne ve çocuklar ağlıyor. Bu başka bir haber, bu da geçtiğimiz günlerde olan bir haber, işte yine aile evlendirmek istedikleri

kızı evlenmekten vazgeçmesi üzerine kızı zorla bir odaya kapatıyorlar ve kız bir şekilde bunu mesajla bildiriyor ve Jandarma basıyor ve birlikte olmak istediği zorla kapatılan nişanlısı tutuklanıyor yargılama başlıyor ve sonradan aile baskısı ile kız ifadesini geri alıyor. Kız rızamla birlikteydim diye, bakın işte haber burada yer alıyor. Bu şekilde dramatik bir olay. Ama asıl işte söylediğim 765 sayılı TCK m.434'ün karşılığının yeni Kanuna alınmaması, kurtarın bu aileyi diye 19 kasım 2012 tarihli manşetteki haber. Kendi istediğim ile kaçtım diyor. İki tane de çocuğu olmuş. Yine başka bir haber 6 yıl sonra hapis kararı evet yargılama devam ediyor. Tutuksuz yargılanıyor evleniyorlar fakat hapis kararı bayağı da ağır cezalar oluyor. 18 yıl 4 ay ve sonuç olarak ceza evine gidiyor. Yine tabi bu olaylarda küçük yaşta kızını evlendiren anne babanın sorumluluğu da var. Bazı küçük yerlerde Savcılık hoşgörü ile işlem yapmıyor, ancak haberdar olduğu takdirde Savcılığın mutlaka anne baba hakkında da işlem yapması lazım. Çünkü zorla evlendirilmesi Ceza Kanunu'nun iştirak hükümlerince azmettiren sıfatı ile sorumluluğu. Hatta Ceza Kanunu 38. maddesinde azmettirme bakımından mesela odaya kapatma bakımından azmettiren usul füru ilişkisi olan kişilerden biri ise ceza yarı oranında attırılır. Dolayısıyla bir çocuğu diğeri ile evlendirmeye zorlayan anne-baba, oğlu damatla birlikte olması için bir odaya kapatırsa, cezasının artması söz konusu olacaktır. Bunun ile ilgili yine Urfa'da bir haber, kimlik bilgilerinde 11 yaşında olduğunun tespit edilmesi üzerine genç annenin babası gözaltına alındı. Çocuk yaşta evlendiriliyor ve anne oluyor ve evlendirildiği sırada yaşı 11'miş. Başka olaylar var. Zonguldak'ta 15 yaşında çocuklarını

evlendiren ailenin 30 yıl hapsi isteniyor. Az önce söylediğim gibi cezanın azmettiren ile ilişkinin 38. madde gereğince arttırılması durumunda ceza miktarları çok yüksek oluyor. Bu da ayrı bir dram. Biz yeni Ceza Kanununun tanıtımı sırasında değişik illere gidiyorduk ve gittiğimiz illerde Ağır Ceza Mahkemesi başkanları bu olayların kendilerini çok rahatsız ettiğini, evlenmenin gerçekleştiğini ancak kendilerinin bu ağır cezaları vermek durumunda olduklarını aynen Doğan Bey gibi buna bir çözüm bulunması gerektiğini ifade etmişlerdi. Şimdi değerli arkadaşım benim sınıf arkadaşım hâkim bey bu konuda mutlaka açıklamada bulunacaktır. Ama benim kişisel görüşüm, artık kanun koyucu tercihini bu yönde kullanmış. Yerinde de olmuş. Bakınız Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuk tanımını yapmış, konuyu sabahtan beri tartışıyoruz, konunun ciddi boyutları var. 18 yaşından küçüklerin evlenmemesi tartışılırken 15 yaşından küçük çocuğunu evlendiren başlık parası altında, beşik kurtmesi her ne ad ile adlandırılırsa adlandırılınsın bu tür uygulamalara izin verilmemesi, bu fiillere kesinlikle taviz verilmemesi gerekiyor. Bunun yolu da hukukun gereğini yapmak. İşte üç beş kişi bu şekilde cezalandırılacak, belki bundan sonra aynı eylemi yapmak isteyenler düşünecekler: Bakın şu kadar cezası varmış diye. Aldığım başlık parasını yiyemeden cezaevinde sürünürüm. Cezaevinde nöbetleşe yatılıyormuş zaten yer yokmuş diye değil mi, insanlar artık bu tür eylemlere girişmeyebilir. Belki bu tür dramatik olaylarda yapılabilecek tek şey ne olabilir, belki bir defaya mahsus özel af kanunu çıkarsınlar. Evet bu tip gerçekte mağduriyeti gerektiren, bu şekilde kamu vicdanını yaralayan

bir durum var ise, o zaman meclis özel bir af kanunu çıkarsın denebilir.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Sayın Hocamıza teşekkür ediyoruz. Evet 2005'ten itibaren gerçekten önemli gelişmeler yaşandı. 2005'te yapılan çıkartılan değişikliklerle mutlaka ondan önce o güne kadar daha çok geleneğe, bölgesel nedenlere dayandırılan bu konuların ne kadar önemli ve ivedi olduğu aslında ortaya çıktı. Şimdi işin uygulama kısmını göreceğiz. Timur Hocamızdan sonra Sayın İbrahim Altıtaş, İzmir 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı. Çocuk Gelinler Konusunda Ceza Mahkemeleri Uygulaması konusunda bilgi verecekler. Buyurunuz efendim.

İbrahim ALTITAŞ

İzmir 2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı

Herkese merhaba! Sevgi ve saygılar sunuyorum.

Benden önceki tüm konuşmacı arkadaşlara verdikleri bilgiler için şükranlarımı arz ederim. Gerçekten çok aydınlandık. Bu toplantıyı düzenleyen Ekonomi Üniversitesi'ne ve Sayın Dekanı, sınıf arkadaşım Sayın Huriye Hocama da çok teşekkürler ediyorum.

Efendim ben hem çocuk hâkimiyim hem ceza hâkimiyim. Yani benim iki taraflı bir tanımım ve yetkim var. Biz bir tarafta çocuğu koruyucu ve destekleyici tedbirler ile onu koruyamaya çalışırken, aynı zamanda suç işleyen çocuklarla ilgili yargılamayı yapan mahkemeyiz. Böylece bizim iki yönümüz var. Bu bizlere bir avantajda sağlamaktadır. Şimdi pek çok konuyu benden önce konuşan arkadaşlarım özellikle ceza konusunu Timur Hocam anlattı. Ben sadece başlıklarla ve doğrudan doğruya bizi ilgilendiren konuları anlatarak geçeceğim ve sabrınızı da daha fazla zorlamamaya çalışacağım.

Başlıklar itibari ile değerli misafirler, 18 yaşından önce evlendirilen çocuklar için dünya literatürü bunu insan hakkı ihlali olarak kabul etmektedir. Çocuğun esenliğine ve yararına bir tecavüz olduğu onun çocuğun fiziksel ve duygusal bir istismarı olduğu kanaatindedir. Meseleye daima bu boyuttan bakmak lazım bir diğer konu 18 yaşına kadar bir çocuğun

sosyolojik ve psikolojik yönden henüz gelişmediği fiziksel duygusal toplumsal ve kültürel açıdan evliliğe hazır olmadığı yönü ağır basmaktadır. Medeni Yasa, Çocuk Koruma Kanunu ve Türk Ceza Kanunu: şimdi bunların birbirine çok uygun paralel düzenlemeler arz ettiği düşünülürken konu böyle değil. Özellikle medeni yasada evlenme yaşı 17 olarak düzenlenmiş iken Türk Ceza Kanunu'nda 15 yaşından sonra kendi rızası ile yapılan cinsel ilişkilerde yasa şikâyet olmadıkça yasa herhangi bir müeyyide getirmemektedir. Yani biz 15 yaşından 1 ay almış bir çocuğa kendi vücudunda hâkim olduğunu kabul ederek ceza müeyyidesi uygulamazken ona aynı zamanda da diyoruz ki sen evlenemezsin. Şimdi bu çelişkiyi şöyle ifade edebilirsiniz: bu onun kendi ilişkisi, kendi tercihi, evlenme meselesi hariç. Ama bakın 15 yaşından bir ay almış, bir gün almış bir çocuğa sen istediğin ile düşüp kalkabilirsin şikâyet olmadıkça hiç sorun değil diyoruz. Öbür tarafta da sen evliliğin sorumluluğunu alacak düzeyde değilsin diyoruz. Bu mesele ayrı ayrı savunulabilir ancak yasaların da birbirini desteklemesi gerekmektedir. O nedenle, özellikle Türk Ceza Kanunu'ndaki 15 yaşını biten çocuk konusunda bu konunun bir daha düşünülmesi kanaatindeyim.

Değerli arkadaşlarım 765 sayılı yasada, az önce hocamın anlattığı gibi 435. maddesi, meşhur tecavüzcü ile evlenme maddesi, 1926 ile 2005 yılları arasında geçerli olan bir madde. Ben 33 yıldır ceza yargısının içindeyim. 2005 yılına kadar olan size bu yargılamadaki unsuru anlatayım. Hangi yörede çalışırsam çalışayım ki bazılarında çok daha vahim bir durum vardı. Bize yaş küçüklüğü nedeni ile intikal eden cinsel

suçlarda, 765 sayılı Kanununun 414 ve 415. maddeleri ister rızai ilişki olsun ister zorla olsun bunları cezalandırmaktadır. 15 yaşına kadar olan çocuklarda, deliller toplandı, her şey bitti, cezalandırma aşamasına gelince avukatlar bizden mehil isterler. En iğrenç kaçırmalar, en iğrenç tecavüzler, hemen arkasından efendim bize mehil verin aileler arasında arabulucular var çocukları evlendirmeye çalışıyor. Bize mehil verin, biz bu iş sonuçlandırınca kadar sizden mehil talep ediyoruz. Biz de ne yapardık hay hay tabi onu vermek zorundasınız çünkü 434. maddeden yararlanma hakkı var. Eğer evlenme söz konusu olduğu takdirde cezasızlık da söz konusu olacak, iştirak eden anne babalar varsa anneler teyzeler varsa onların cezası da düşecek, ertelenecek ve biz 6 ay 1 yıl 2 yıl aileler arasındaki görüşmelerin sonucunu beklediğimiz haller olurdu. Bazen kız oğlana isteyerek kaçırdı, bazen aileler göz yumardı. Başlık parası gündeme geldiği zaman, oğlan tutuklandıysa, başlık parasının miktarı yükseldi. Biz hep bunların aracısıydık. Yani bir ceza mahkemesi ve bir ceza müeyyidesi yıllarca sömürüldü ve kötüye kullanıldı. Çocuklarımızda adeta mal gibi oradan oraya sürüklendi. Kız çocukları gerçekten de istemediği kişilerle bu nedenle evlendirildi. Az önce bir soru sorduk değerli arkadaşlarımıza, neden hiçbir şey değişmedi Türkiye’de? yıllardır biz bu işin içindeyiz, yıllarca sivil toplum örgütleri çalışıyor, kanun da değişti ama değişen hiçbir şey niye, neden biz örf ve adet ve dini engelleri kıramadık bir türlü. Anne niye kız çocuğunu, kızım olsun ben de sizin yaşınızda evlendim bak sizin gibi nur topu gibi çocuklar yetiştirdim diyerek kandırdı? O çocuk istemese bile bir süre sonra razı oldu. Hemen mahkememize

bakıyorsunuz evlenmeye ilişkin mehilden sonra gelen kayıtlar, nüfus kayıtları ve bizim verdiğimiz düşme kararları. Her iki ailede perişan olmuş, çocuk bir süre tutuklanmış, bir sürü paralar ödenmiş, o arada araya girenler de yolunu bulmuş.

Değerli arkadaşlarım 2005 yılında kanun bunu ortadan kaldırdı. Dedi ki 434'e benzer bir müeyyide getirmedim. Gerçekten, bu işin önlenmesi için hukuki boyutta yapılması gereken de buydu. Ama şimdi ne zorlanıyor, açık söylüyorum bakın, 15 yaşından küçük çocuklarla yapılan bütün cinsel ilişkilerde verdiğimiz cezai kararların yüzde 80'i Yargıtay'dan gelmedi daha ve bu arada kızların yaşı büyüdü zorla olsa dahi evlendiler. Bir kısmı zorla dahi olsa evlendi. Rızai olanlar zaten evlendi. Bir kısmı bizim dosyamızı emsal göstererek 16 yaşın bitiminde mahkemedен izin aldılar, bir kısmı da hamileydi çocuğu doğdu. Zorla olsa dahi evlendiler. Şimdi ne olacak onu söylüyorum. Yargıtay'dan dosya akımı yok. Bu türlü dosyaların yüzde 80'ini Yargıtay'dan gelmedi. Başka dosyalardan pek çoğu Yargıtay daire incelemesinden geçmesine rağmen orada bekletiliyor. Ne olacağını size söyleyeyim. Bu yargılamaların devamı sırasında veya infaz başlamadan eğer resmi bir evlenme vuku bulmuş ise ceza ertelenir ve düşer diye özel bir af maddesi gelecek benim şahsi kanaatim. Yani ama bakın bu ülkenin geleceğine kara leke sürmektedir. Bu af kanunu, eğer böyle bir şey çıktığı takdirde bu konudaki hukuki yön değerini kaybedecektir. Nasıl olsa bir af kanunu daha çıkar. Biz de diyeceğiz, verelim cezayı nasıl olsa bunun infazı kolay olmaz.

Sevgili arkadaşlarım, bu durum bir takım halkımız tarafından doğru karşılanmıyor. Diyor ki çocuk ile oğlan

anlaşmışlar ne var bunda. Anlaşmışlar ama kız 14 yaşında henüz. Onların evliliği hiç düşünmemesi gereken bir çağda onlar bunu düşünüyorlar. Bu ülkemize, toplumumuza, ailemize yapılan en büyük zararlardan biri. Bakın ne deniliyor? 5,5 milyon çocuk gelin var Türkiye’de. Arkadaşlar beş buçuk milyon çocuk gelin eğitimi yarıda bırakmış. Gelişimini henüz tamamlamadan aile kurmuş. Ailenin sosyal sorumluluğu ve önemini bilmeyen ama bir yıl sonra da çocuk sahibi olmuş, çocuk yetiştirmesini bilmeyen ve arkasından bir türlü travmalar bırakan ve eğitimi eksik ve öğretilmeyen bir sürü anne. Bir de aksini düşünün. Onların hepsi eğitimi tamamlamış, hepsi bu ülkenin üretimine katkıda bulunan insanlar olduğunu. İşte o zaman bu ülkenin nereye gidebileceğini veya hangi gelişmişlik düzeyinde olduğunu size takdim ederim.

Arkadaşlar evet! Türk Ceza Kanunu’nda, eskiden olduğu gibi yenisinde de, küçük çocukların erken yaşta evliliklerinde anne, baba, evlilik işlemi yapan dini sorumlu, iştirak eden başkaları, aynı zamanda ailevi sorumluluğunu ihmal eden insanlar, bunların hepsini cezalandıran ve suçu ihbar etmeyen sağlık görevlisinden başlamak üzere... Bakın bize intikal eden dosyalar büyük oranda hep sağlık görevlileri tarafından intikal ettirilmekte. Neden? Ya çocuk hamile kalmıştır ya kanama geçirmiştir ya da herhangi bir neden ile sağlık kurumuna başvurmuşlardır ve yaşına bakmışlardır, yaşı küçüktür. Sağlık görevlileri tarafından yapılan ihbarlar; Kanun onlara bu mükellefiyeti yüklemiştir. Şimdi Çocuk Koruma Kanunu’ndan bahsedeyim biraz. Çocuk Koruma Kanunu, 18

yaşından küçük insanlarımızı çocuk kabul etmektedir. Yani onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal ve kültürel açıdan korunmaya ihtiyaçları olduğunu beyan etmektedir. Bu sebeple biz evlenme yaşını 18'e çekmeye ve Ceza Kanunumuzu buna uygun hale getirmeye mecburuz. Yoksa bir tarafta aksayan bir ayak, diğer tarafta dik durmaya çalışan bir ayakla bunu biraz zor götüreceğiz gibi. Çocuk hâkimleri de bu konuda sıkıntı çekmekte. O nedenle biz özellikle idare sivil toplum örgütleri, adli ve idari makamlar birlikte medya çocuk gelinlerle ilgili olarak ancak belirli günlere hasredilerek değil sürekli olarak çocuklarımıza ve toplumumuza verdiği zararı hiç bıkmadan, her gün mutlaka dile getirmeliyiz. Ta ki ailelerimiz ve çocuklarımızı bu konuda aydınlatıncaya kadar, onları erken yaşta evlilikten büyük oranda vazgeçinceye kadar bu konuda usanmadan çalışmalıyız. Bu konuda çalışan herkese ve sivil toplum örgütlerine de şükran borçluyuz. Anlatılacak çok şey var saatler sürecektir çok şey var ama genel olarak toparladık sanırım.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkürler ederim saygılar sunarım.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Evet, Sayın İbrahim Altıtaş'a çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten çok değerli bilgiler verdiler. Adeta bir kapanış konuşması yaptılar. Çok teşekkür ediyorum ve zamanda çok daraldığı için konuşmayı tekrarlamayı düşünmüyorum. Zamanımız çok kısaldı. Bizden sonra da bir oturum gerçekleşeceğini düşünerek, var ise yazılı sorularınızı almak

isterim yok ise sözel birkaç soru sanırım alabiliriz. Alabiliriz değil mi? Bundan sonra bir oturumumuz daha var ama sanırım yetiştirebiliriz. Belki çay saatinden biraz alırız. Evet bu arada genç hanımlara çok teşekkür ediyorum. Çok duyarlısınız ama gönül ister ki sadece bu hanımların, kadınların sorunu değil, açıkçası toplumun bir sorunu. O sebeple bu salonun erkeklere de sahip olmasını çok isterdim. Evet teşekkür ederim. Evet buyurun arkadaşım öncelikle tanıtın bir kendinizi.

Soru: 16 yaşını dolduran hamile kız çocuğunun erkek arkadaşı ile evlenmek istediğini ancak ailesinin buna karşı geldiğini düşünürseniz, kız çocuğunun kendisinin mahkemeye evlenme izni için başvurma hakkı var mıdır?

Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan:

16 yaşını doldurduğu takdirde olağan üstü durumda var. Olayımızda kişi kendisi de evlenmek istiyorsa kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olduğu için kendisi de başvurabilir. Ailesi de olanak buldukça dinlenir diyor Kanun. Kendisi yapabilir: kişiye sıkı sıkıya bağlı hak.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

İbrahim Altıtaş:

Benim ilave edeceğim bir şey yok. Hocam söyledi .16 yaşını doldurmuş olma şartı var mahkemeye müracaat edebilmesi için. Ailesi başvurabilir velayetten, kendisi bizzat

da başvurabilir. Ama çok çirkin, kötü bir durum. Üzücü. Ama bakın sizler duyarlısınız, bu konuyu takip edin. Ensest konusunda da sizlere çok iş düşüyor.

Soru: Bu konuda bir sorun da kız çocuğun evlilik dışı hamile kalması ve çocuğunu aldırarak istemesi, ancak ailenin buna yanaşmaması. Bu konuda, kız çocuğun tek başına hareket imkanı var mıdır? Yoksa ailenin onayı çocuğun alınması için zorunlu bir şart mı teşkil eder?

Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan:

Şimdi Sayın Aile Mahkemesi Hâkimimiz de ifade etti. Gebe kalındığı takdirde örneğin bunu olağan üstü durum olarak değerlendirip izin konusunda elimiz biraz daha rahat olabiliyor dediler. Tabi ki dünyaya yeni gelecek çocuğun yaşam hakkı son derece kutsal. Ancak şüphesiz o çocuğun sağlıklı bir aile ortamında yetişme konusunda da çok önemli bir hakkı var eğer o hakkın temin edilebileceği bir ortam tesis edilememişse idarenin de bu konuda sorumlu olduğunu düşünüyorum ben. Tabi yaşam hakkını sonlandırmak tıbbi açıdan belli evreler, haftalar geçirilmişse mümkün değil. Ama bunun tek çözümünün de tecavüze uğramış ve gebe kalmış kişinin tecavüzcüsü ile evlenmesi olduğunu düşünmüyorum. Yani o çocuk bir biçimde Türk halkının çocuğudur. Devletin çocuğudur. Bakılacaktır, ama o kişinin de böyle bir yaşam sürmeye zorlanmasını tecavüzcüsü ile evlenmeye zorlanmasını doğru bulmuyorum. Kürtaj konusundaki yaklaşımımız elbette ki tıbbi açıdan kürtajın mümkün olduğu evrede ise olay kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak kullanımımızdır ve

kürtajı kendisinin yaptırabilmesi gerekmektedir diye düşünüyorum. Çünkü doğurduğu çocuğu 5. Kattan atıp öldürebiliyor insanlar. Böyle bir şeye engel olmak istiyorsanız kişiye sıkı sıkıya bağlı bir haktır. Kimse tecavüzcüsü ile evlenemeye de zorlanamaz. Tıbbi sürelerle uymak şartı ile kürtajı kendisinin yaptırabileceğini düşünüyorum ben benim fikrim bu.

İbrahim Altıtaş:

On haftaya kadar hastaneye aile ile müracaat ettiği zaman tahliye işlemi yapılmaktadır. Onun dışında eğer bir suç konusu da varsa Savcılık ile beraber hareket ederek çocuğun alınmasını aile mahkemesinden de talep edebilirler.

Prof. Dr. Meral Sungurtekin Özkan:

Ailenin izni yoksa?

İbrahim Altıtaş:

Ailenin izni yoksa, Çocuk Mahkemesinden bu yönde bir karar talep edebilirler. Aile Mahkemesi çocuğunda görüşünü alır. On haftaya kadar kendileri gerekçeden bahsetmeksizin tahliye işlemini yaptırabilirler. Tecavüz suçu söz konusu ile bu takdirde 1 ay daha ileri gebeliklerde sonlandırma yapılabilir.

Soru: Kürtaj süresi ve yargı süreleri dikkate alındığında, olayın yargısal süreç ile sonuca bağlanması gecikmeye sebep olmayacak mıdır?

Mehmet Altıtaş:

Biz o kararı bir günde veriyoruz. Duruşmalı bir karar değildir o. Sadece bir karar talep ediliyor o kadar. Aynı gün veriliyor o kadar.

Soru: Suçun saptanmasında sağlıkçıların ihbarlarının etkin bir yöntem olduğu söylendi. Sağlıkçılar çoğu zaman kız çocuk hamile iken bu olayı görüp ihbarda bulunuyorlar. Kız çocuğun 15 yaşını aştığı durumlarda, cinsel ilişki yaşı 15 olabilir, 14 olabilir. Bunu nasıl tespit ediyorlar?

İbrahim Altıtaş:

Şimdi değerli arkadaşlarım, yasada özel olarak sağlıkçıların ihbar mükellefiyetinden bahsetmektedir. Sanırım madde 280 civarında olacak. Yanlış da söyleyebilirim. Sanırım 280. Şimdi bu size ihbar mükellefiyeti veriyor. Bizdeki dosyaların önemli bir kısmı sağlıkçıların yaptığı ihbarlar üzerine açılan davalar. Bu özellikle çocuk gelinlerin saptanmasında da en önemli olgu bizim için. Şimdi biz çocuk hamile kalmış ya da doğum için hasta haneye başvurmuş, geriye doğru cinsel ilişki tarihine baktığımızda gerçek yaşını saptıyoruz. Kaç yaşındaymış kız çocuğu. Arkasından dava açıldığında da her iki ailede diyor ki biz o tarihte her iki çocuğumuzu da evlendirdik. Burada hiç söz etmediğimiz bir şey daha var. Aynı zamanda çocuk damatlar da var. Yani biri 14 biri 15 yaşında her iki aile de cümbür cemaat sazlı sözlü düğün yapıyor, bunları evlendiriyorlar. Biri çocuk gelin biri çocuk damat. Geriye doğru yürüdüğümüzde maalesef suç

tarihi tespit ediliyor ve o tarihteki duruma göre hukuki duruma göre dava açılıyor. Bazen şunu da söyleyeyim. Yeni Türk Ceza Kanunu'nda 15 yaşından küçük mağdur hem erkek hem bayan olabiliyor. Yani 15 yaşından küçük iki kişi cinsel istismardan birbirileri hakkında dava açılırken her ikisi de mağdur sanık olarak gösteriliyor. 15 yaşından küçük erkekte mağdur çünkü. Bizde cinsiyet ayrımı yok yeni Ceza Kanununda. Her ikisi de mağdur sanık. Bazen de şöyle oluyor. Kızın yaşının daha büyük olduğu iddia ediliyor. Araştırıyoruz kızın yaşı daha büyük çıkıyor. Kızın rızası olduğu için oğlana ceza veremiyoruz ama kıza veriyoruz. Durum bu.

Prof. Dr. Asuman Altay:

Çok teşekkür ediyoruz açıklamalarınız için. Sayın katılımcılar, bugün ki konferansımızın öğleden sonraki ilk oturumunu kapatıyoruz. Tüm katılımcılarımıza ve sayın konuşmacılarımıza teşekkür ediyoruz. Küçük bir çay aramız var. Dışarıda görüşmek üzere.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Itır Bağdadi:

Evet, herkese tekrar hoş geldiniz demek istiyorum. Bu kadar önemli bir konu için bütün gününüzü ayırıp burada bulunduğunuz için de ayrıca teşekkür ederim. İsmim Itır BAĞDADI. İzmir Ekonomi Üniversitesi'nin bünyesinde bulunan Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Araştırmaları Merkezi'nin müdürüyüm. Ama aynı zamanda bu konuya gönül vermiş bir feministim diyorum kendim için. O yüzden kendimi iki şekilde tanımlayabilirim.

Burada bulunmak bizim için çok önemli. Çünkü bu kadar önemli bir konuya dikkat çekiyoruz ve son günlerde çok fazla bu konuyla ilgili yazılıp çizilen şeyler var. Ben bir siyasal ekonomistim, benim genelde çalıştığım konular siyasal ekonomik boyutunda. Ben bu konuyla ilgili buraya gelmeden önce, biraz web sitelerini tarayıp neler yazılıyor neler çiziliyor diye baktığımda şunu gördüm ki, tabii ki Türkiye'ye has bir sorun değil ama dünyada gelişmekte olan ülkelerde bu çok büyük bir sıkıntı ve gelişmekte olan ülkelerde yoksulluktan kurtarmaya çalışırken insanları çocuk gelinler olduğu zaman bu yoksulluğun kısır döngüsünden çıkamayacaklarını görüyoruz. Yani bu aslında aynı zamanda bir ekonomik sorun. Aynı zamanda bir siyasi sorun. Çünkü belirli bir yaşın altında kız çocuklarının zorla evlendirilmesi bir insan hakları ihlali. Ciddi bir sağlık riski. Eğer vaktiniz olursa sağlık raporlarını okumanızı çok öneririm size. Bu konuyla ilgili daha önce aktivist olmadıysanız, eminim içinizde bir şey sizi bu konuyla

ilgili bir hareket yapmaya itecektir ve tabii ki yoksulluğun kısır döngüsünün devam ettiği bir şey. Şimdi care.org diye bir site var. O siteye baktığımda şunu gördüm, onların yaptığı araştırmalar ve veriler doğrultusunda. 18 yaşının altında şu anda dünyada altmış milyon kız çocuğu evliymiş ve gelecek 10 yıl içinde bu sayının yüz milyon daha artmasını bekliyorlar. Bu şu anlama geliyor: Önümüzdeki 10 yıl içinde her gün 25.000 tane kız çocuğu daha zorla evlendirilecek. Bu çok ciddi bir rakam. Yoksulluk bunu başlatan ve aynı zamanda sürdüren sebepler arasında. Kız çocukları için başka alternatiflerin kısıtlı olması, bu tür yerlerde ancak yoksulluk yüzünden karşımıza bu tür olaylar çıkıyor, ama çocuk gelin oldukları zaman da bu olay devam ediyor. Çünkü bu çocukların eğitim hayatları tabii ki bitiyor, sağlıkları tehlikeye atılıyor. Şöyle bir rakam vermişler: 15 yaşının altında annelerin doğumda ölme oranı 20'li yaşlardaki kadınların 5 misli daha fazlamış. Yani sağlık olarak da 15 yaşının altında doğum yapan bir kız çocuğunun ölme ihtimali çok yüksek ve tabii ki kişisel gelişimleri çok erken kesiliyor. Şimdi belki bakmışsınızdır, Diyarbakır Belediyesi geçenlerde bir araştırma yaptı: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde. Üç yüz kadın üstünde Türkiye'de bu araştırmayı yaptıklarında çocuk gelinlerle ilgili şunu öğrendiler: Çocuk gelinlerin yarısı 15 yaşını tamamlanmadan evlendirilmiş, sadece %12'si okuryazar, %72'si rızası olmadan evlendirilmiş, bunlar eminim bütün gün size verilen rakamlardır ama bu rakamlara baktığınız zaman çok ciddi bir insan hakları ihlali karşımıza çıkıyor ve tabii ki bir de burada devletin bir rolü ortaya çıkıyor, yaptığı veya yapmadığı veya yarım kalan ve bu kız çocuklarının

üçte biri intiharı düşünmüş. Çoğu da çok çocuklu ailelerden geliyor. Yani 9 kardeş ve daha fazlasının bulunduğu ailelerden geliyor ve evlendirilme sebepleri arasında da evden bir boğaz eksilir diye sebepler var. %46'sı başlık parası karşılığı evlendirilmiş. Çoğunun eşi vasıfsız iş alanlarında çalışmakta. Yaklaşık yarısının eşi. Bu da şu anlama geliyor: Kötü bir evlilik, kötü ekonomik koşullar ve geleceğe dönük de hiçbir birikim yapabileceği bir konum yok. O yüzden bu devam ediyor. Bu tür insanların yetiştirdiği çocuklar, genelde doğum kontrolünden de uzak olduğu için çok çocuk ama bunlara bakım yapacak bir durum yok. Fakat bunun bir de fiziksel boyutu var: Kadın bedeninin ihlali. %30'u evlilik öncesi kocasını hiç görmemiş, %75'i hala daha evde hiçbir söz hakkı olmadığını söylüyor. Kadın bedeni açısından da %20'si henüz ilk adetini görmeden evlendirilmiş. Yani bu şu anlama geliyor: Daha kadın olmadan, daha herhangi bir beden değişimi olmadan gerçekten çocuk olarak evlendirilmiş. %78'i evlendirildiği dönemde cinsellikle ilgili hiçbir şey bilmiyormuş, %62'si de ilk gece çok büyük sorun yaşamış ve hastanelik olmuş. Şimdi bütün bunlara baktığımız zaman karşımıza çok ciddi bazı şeyler çıkıyor ve bu kadın bedenine verilen zarar kadının hayatı boyunca da devam ediyor. Bu yüzden de, bu yaştaki evlilikleri engelleyebilirsek ileride daha büyük sağlık problemlerini ve devletin bence bakması gereken daha farklı şeylerin üstesinden gelmiş olacağız.

Şimdi daha fazla ben uzatmak istemiyorum, çünkü burada çok vasıflı hocalarım var ve size çok güzel bilgiler verecekler bununla ilgili. Bulduğum panelde gerçekten

farklı farklı hocalarımız farklı alanlardan geliyorlar. Ben biraz kendilerini tanıtmak istiyorum. Her ne kadar alçakgönüllülükle bana fazla bir şey söylemeyin dese de hocam, ilk konuşmacımız Sayın Prof. Dr. Meltem DİKMEN CANIKLIOĞLU: kendisi Üniversitemiz bünyesine geçen yıl katıldı ve Anayasa Hukuku konusunda Kamu Hukuku Anabilim Dalı'nda doktorasını yapmış ve Anayasa Hukuku konusunda Türkiye'de tanınan isimlerimizden bir tanesidir. Yazdığı kitaplar arasında Anayasa Arayışları ve Türkiye, Sivil Toplum ve Türkiye Demokrasisinde İzdüşümleri, Anayasal Devlette Meşruiyet, Liberalizm isiminde kitaplar var. Kendisi bugün bize Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Anayasa Işığında Çocuk Gelinleri üzerine bir sunum yapacak. Kendisinin ardından Sayın Yrd. Doç. Dr. Tijen DÜNDAR SEZER gelecek. O da Dokuz Eylül Üniversitesi'nde. Ankara Hukuk Fakültesi'nden sonra Dokuz Eylül Üniversitesi Kamu Hukuku'nda doktorasını yapmış ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki Dernek Kurma Özgürlüğü üzerine doktorasını yapmış bir hocamız. Kendisi de bugün bize Uluslararası İnsan Hakları Açısından Çocuk Gelinler konulu bir sunum yapacak. Ardından kendi Üniversitemizden Sayın Yrd. Doç. Dr. Mine KASAPOĞLU TURHAN bize Erken Yaştaki Evliliklerin Önlenmesinde İdarenin Rolünü tanıttacak. Kendisi de Dokuz Eylül Üniversitesi İdare Hukuku Dalı'nda doktorasını yapmış ve yaptığı araştırmalar da Bankacılık Düzenlemesi ve İlaç Araştırmaları konusunda. Ardından da Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeynep ŞİŞLİ, yine bizim Üniversitemizden, çok sevdiğim hocalarımızdan da, uzun yıllardır meslekdaşım diyebileceğim, kendisi de Kötü Şartlardaki Çocuk İşçinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler

hakkında 182 sayılı ILO Sözleşmesi bağlamında çocuk gelinler gerçeğini anlatacak. Kendisi de Dokuz Eylül Hukuk Fakültesi'nden sonra Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri konusunda doktora yapmış bir hocamız. O yüzden hem hukuk hem de çalışma ekonomisi konusunda danıştığımız nadir hocalarımızdan birisidir. Meltem Hocam sizinle başlayalım isterseniz. Sanırım yirmi dakikanız var.

Prof. Dr. Meltem Dikmen CANIKLIOĞLU

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Teşekkür ederim, aşmamaya çalışacağım. Siz yine de bana ihtarda bulunursanız memnun olurum.

Efendim hepinizi saygıyla selamlıyorum. Bu sabahtan itibaren oturumları ilgiyle izledim. Açıkçası kafam çok karıştı. Zaten karışık. Çocuk gelinler söz konusu olduğunda, net bir şey düşünebilmek mümkün değil. Çünkü sorun sadece hukukun sorunu değil, hatta öncelikle hukukun sorunu değil. Sorunun psikolojik, sosyolojik, siyasi, kültürel boyutları var ve bu boyutlarda konu, son derece önemli bir sorun haline geldikten sonra hukuk buna ne yapabilir diye çözümler arıyoruz. Uluslararası Sözleşmeler çocukları koruyor belli ölçüde, Anayasamız da koruyor. Dünyanın her tarafında çocuklar yaşıyor ve dünyanın her tarafında çocuklar çeşitli şekillerde mağduriyete uğruyor. Bu mağduriyetlerden birisi de çocuğun erken yaşta evliliğe zorlanması. Toplantımızın adı “çocuk gelinler” olduğu için bu oturumda da herhalde kız çocuklarına odaklanmamız gerekiyor.

Fakat bir gerçek var. Buradaki konuşmacıların kökeni nedir bilmiyorum. Yani kırsal köken, şehir kökenli olmak bakımından konuya yaklaşımda farklar olabilir. Ben köy gerçeğini biliyorum. Kastamonuluyum. Ve Kastamonu’da

erkek çocuklarını da, tabii bundan 50, 60, 100 yıl öncesinden bahsediyorum, çok erken yaşta 19, 20 yaşında kızlarla evlendirildiklerini ve o kızların o aileye hem bir gelin, hem o ailenin hizmetçisi, hem o ailenin yaşlılarının bakıcısı olarak uzun süre bir işlev gördüklerini, büyüttükleri çocuk da ergen çağa geldiğinde, eğer şansları yaver giderse onlarla evlendiklerini biliyorum, gördüm duydum. Dolayısıyla çocuk gelin olmak kadar toplumda vicdanları kanatan ve travmaya uğratan bir başka sorun daha var: çocuk damat olmak. Bugün biz evet çocuk gelinlere odaklandık ama eğer sorun insan hakları odağında tartışılacaksa, eğer sorunu ele alırken Çocuk Hakları Sözleşmesini, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini, çocuğun korunmasına dair Anayasa hükümlerini ele alacaksak sadece kız çocuğu değil, erkek çocukların mağduriyetini de göz önünde bulundurmak zorundayız.

Türkiye’de pek böyle bir habere rastlamadım ama bazı gazete haberleri gözüme çarptı. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri’nde 14 yaşında erkek öğrencisini taciz eden kırk yaşındaki bir bayan öğretmen. Önce ondan hamile kaldı, işte hapse girdi, tekrar yapmayacağına dair söz verdi, tekrar çıktı, ikinci kez hamile kaldı. Şimdi 14, 15 yaşındaki bir erkek çocukla 40 yaşındaki bir kadın evlendiği zaman burada sorun çocuğun korunmasıdır. Doğru, tersi de doğru. 13, 14 yaşında bir kız çocukla 40, 50, 60 yaşlarda bir bey, daha da genç yaşlarda olabilir evlendiği zaman buradaki sorun da çocuğun korunmasıdır. Ama birbirine yakın yaşlarda bir kız ve bir erkek çocuk evlendirildiğinde buradaki sorun ailenin korunmasıdır. Dolayısıyla sorunları kendi içinde öncelikle ayırmak, ondan

sonra her sorunu ait olduğu platformda değerlendirip tartişmamız gerekiyor. Sorun sadece kız çocuğun erken evlendirilmesi midir? Sorun ayrıca erken evliliğe zorlanan kız çocuklarının zorla evlendirilmesi midir? Çünkü zorla evlilik dediğimiz şey, sadece kız çocuklarının değil, iradesinin aksine olarak evliliğe zorlanan yetişkinlerin de aynı zamanda problemidir ve zorla evlendirilen insanlar mutlu olamazlar. Zorla evlendirilen insanlar sağlıklı aileler kuramazlar, sağlıklı çocuklar yetiştiremezler. Hiç kimse sevmediği biriyle birlikte yaşamaya mecbur edilmemelidir. Bu evet önemli bir insan hakkı problemidir ama bu, çocuk gelinlerin doğrudan doğruya bizi götürdüğü yer değildir. Evet, çocuk gelinlerle ilişkili ama dolaylı bir ilişkisi var. Çocuk gelinde öncelikli sorun, çocuğun çocuk iken evlendirilmesidir. Ha bu zorla olur, iradi olur, Sayın Hakim İbrahim Bey bu konuda çok güzel bir yaklaşımda bulundu. Hangi yaşta olursa olsun çocuk çocuktur. Çocuğun evlenmesi, sağlıklı bir aile kurmak için son derece elverişsiz bir durumdur. Çocuk evlendirilmemelidir. Nitekim Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 12. maddesi de çocuğun dinlenmesi gerektiğini, düşünce üretme kabiliyetine sahip olan çocukların yaşlarına göre ve ifade ettikleri düşüncelerin önemine göre dikkate alınması gerektiğini söylüyor. Ama evlilik, sadece çocuğu değil aynı zamanda toplumu, kamu sağlığını, gelecek nesillerin bedensel ve psikolojik yönden sağlıklı bireyler olarak topluma katılmalarını ilgilendiren bir konu olmak itibarıyla, ne çocuğun rızasına dayandırılmalıdır ne de rızası dışında çocuğun sürüklendiği bir bataklığa dönüştürülmelidir. Ben evlenmek istiyorum, ben seviyorum, ben bir an önce evlenmeliyim diyen çocuk ne Devlet tarafından ciddiye alınmalıdır ne de kamusal

diğer makamlar tarafından, mahkemeler tarafından ciddiye alınmalıdır.

Böyle bir giriş yaptıktan sonra hemen kısaca değinmek istediğim konulardan bahsetmek istiyorum. Erken yaşta evliliklerin, önce bireyin sonra da ailenin ve tüm toplumun etkileneceği çok yıkıcı sonuçlar doğuran vakalar olduğunu söylemiştik. Anne, çocuk ölümleri, üreme sağlığına yönelik sorunlar, eğitim eksikliği, kadına yönelik şiddet ve istismar, toplumsal izolasyon gibi sonuçlar erken çocuk evliliklerinin ilk aklımıza gelen sonuçları ve asla istenmeyen sonuçlar. 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi 16. maddesinde, “Evlenme sözleşmesi ancak evleneceklerin özgür ve tam iradesiyle yapılır” diyor. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme “Önyargıların ve Geleneklerin Tasfiye Edilmesi” başlıklı 5. maddesinde; “Taraf devletler her iki cinsten birinin aşağı veya üstün olduğu veya erkeler ile kadınların basmakalıp rollere sahip oldukları düşüncesine dayanan bütün önyargılar ve gelenekler ile her türlü uygulamayı tasfiye etmek amacıyla erkeklerin ve kadınların sosyal ve kültürel davranış tarzlarını değiştirmek konusunda gerekli tedbirleri alır” diyor.

Aynı Sözleşme'nin 16. maddesi, “Evlenme ve Aile İlişkileri Alanındaki Haklar” başlığı altında şöyle bir düzenleme getirmiş: “Taraf devletler kadınlara, serbestçe eş seçmede ve serbest ve kendi rızasıyla evlenmede erkeklerle aynı hakka sahip olma hakkını tanırlar”. Aynı maddenin ikinci fıkrası, “Çocuğun nişanlandırılması ve evlendirilmesi hiçbir hukuki sonuç doğurmaz” diyor. “Taraf devletlerce asgari evlenme

yaşının tespit edilmesi ve evliliklerin resmi sicile kaydının zorunlu hale getirilmesi için yasama tedbirleri de dahil gerekli tüm işlemler yapılır” şeklinde, ikinci fıkra hükmü devam ediyor. Türkiye bu sözleşmeyi 1985’te bazı çekinceler koyarak imzalamıştır, 1999’da da tüm çekincelerini kaldırarak iç hukukuna dahil etmiştir. Dolayısıyla, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine Dair Sözleşme’nin içerdiği bu hükümlerle biz bağlıyız.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12/1 maddesi; “Taraflar devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını, bu görüşlere çocuğun yaşı ve uygunluk derecesine uygun olarak gerekli özen gösterilmek suretiyle tanırlar” diyor ve aynı Sözleşme’nin 36. maddesi; “Taraflar devletler herhangi bir biçimde zarar verebilecek her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar” diyor. Bu Sözleşmeyi de 1995’te iç hukukumuza dahil ettik. Uluslararası sözleşmelerin konuya ilişkin hükümleri de gösteriyor ki, çocuk evlilikleri asla istenmeyen bir şeydir ve insan haklarına aykırı olduğu, bir insan hakkı ihlali olduğu, doğrudan veya dolaylı olarak sözleşme hükümlerine yerleştirilmiş hükümlerle kabul edilmiş bir konudur.

Buradan bizim Anayasamıza baktığımız zaman, Anayasanın 10. maddesi, herkesin kanun önünde eşit olduğunu söylüyor, kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu söylüyor ve bu konuda yapılacak her türlü düzenlemenin, kadınlar lehine olabilecek düzenlemenin eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağını söylüyor ve

nihayet 2010'da çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul, yetim ve malûllerini de bu kategoriye dahil ediyor, onları da korumak için gerekli önlemlerin alınacağını söylüyor. Madde 41, ailenin korunmasıyla ilgili. 2010'da yapılan değişiklik ile maddeye “her çocuğun korunma ve bakımdan yararlanması yüksek yararına aykırı olmadıkça ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkı” da eklenmiştir. Madde devam eden kısımda; “Devlet her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu önlemler alır” düzenlemesini getiriyor. Anayasa'nın 5. maddesi, kişinin maddi ve manevi varlığının gelişmesini devlete bir ödev olarak yüklüyor. Yine Anayasa'nın aileyle ilgili 41. maddesi, ailenin huzur ve refahının sağlanmasını da devlete bir görev olarak veriyor.

Dolayısıyla çocuk gelinler konusunu biz, 1. çocuğun hakları, 2. çocuğun bir aile kurmasıyla ortaya çıkabilecek sorunlara karşı devletin aileyi koruması gerekliliği bağlamında ele almak zorundayız. Sorun iki boyutludur yani. Bizim hukukumuzda baktığımız zaman, evet Türk Medeni Kanunu'nun 124. maddesi, evlilik yaşının 17 olduğunu ve 17 yaşını doldurmuş olan kız çocuklarının evlenebileceğini, kız ve erkek çocuklarının evlenebileceğini söylüyor. Olağanüstü durumlar ve pek özel sebeplerle 16 yaşını doldurmuş olan çocuklar için de hakim kararıyla evlenme izninin çıkabileceğini söylüyor. Burada benim kafamı karıştıran bir şey var. O da şudur: Maddenin devam eden bölümünde de diyor ki, “hakim gerekli gördüğünde anneyi, babayı veya vasiyi dinler”. Aslında burada dediğimiz gibi ailenin korunması devlete verilmiş bir

ödev ise ve devlet bu koruma görevini mahkemeler vasıtasıyla, yargı vasıtasıyla, idari makamlara vermiş olduğu yetkiler vasıtasıyla yerine getirecekse, bu maddelerin de bu amaca uygun olarak yorumlanması gerekir. Hakim sadece anneyi, babayı veya vasiyi dinleyecek de örneğin tarafları dinlemeyecek mi? Ben Hakim Beyin sunumundan böyle bir ipuçları alırım diye düşünmüştüm ama onu göremediğim için soru olarak ortaya soruyorum şimdi. Hakimin tarafları dinlemesi lazım. Öncelikle evliliğine izin vereceği çocuğu dinlemesi lazım. O çocuğun evlendirileceği kişiyi de dinlemesi lazım. Gerekirse bu kişilerin psikolojik bakımdan, fiziksel bakımdan, duygusal bakımdan yeterli bir gelişmişlik düzeyinde olup olmadıklarına karar verebilmek için uzmanlar vasıtasıyla bu kişilerin test edilmesi ve raporların hakimin önüne gelmesi lazım. Bunlar rutin davalar olmamalıdır, beş on dakikalık duruşmalarla geçştirilememelidir. Bir aile kuruluyor. Çocuktan bir aile kurmasını bekliyoruz. Yeteri derecede eğitilmemiş. Kültürel düzeyi son derece geri. Çünkü bugün sabahtan beri verilen rakamlardan çıkardığım bir sonuç var ki, genellikle eğitimsiz, okuryazar olmayan, hiç okula gitmeyen çocuklar evlendiriliyorlar. Yoksul ailelerin çocukları evlendiriliyorlar ve bu çocukların evlendirilmesinde de ileri sürülen çeşitli sebepler var. Bunlardan biri yoksulluk, evden bir boğazın eksilmesi, birisi aile içi cinsel tacizlere karşı çocuğun korunması, diğeri çocuğun dışarda işlemiş olduğu bir hataya karşı aile namusunun korunması, diğeri çocuğun tecavüze uğramış olması nedeniyle bir evlilik birliği içine dahil edilmesi vs. Bütün bu sebeplerden kaynaklanan hakimin iznine bağlı evlilikler konusunda açılan davaların çok ciddi

olduğunu görüyoruz. Eğer bir çocuk on beş - on sekiz yaş aralığında hakim kararıyla evlenecek ise, hakim bu evliliğin gerçek nedenleri konusunda ayrıntılı soruşturma yapması gerekir diye düşünüyorum. Anayasa'nın 138. maddesi'ne göre, hakimler sadece Anayasaya, kanuna ve hukuka göre karar vermiyorlar. Hakimler, Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm veriyorlar. Vicdani kanaatin oluşmasında, o çocuğun annesi, babası veya vasisinin dinlenmesi yeterli oluyor mu? Çünkü genellikle o çocuğu o evliliğe sürükleyen %90 ihtimalle anne veya baba. Çeşitli sebeplerle çocuklar evliliğe icbar ediliyorlar. Bunun dışında Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesi, Timur Hocam bahsetti, 15 yaşından büyük bir çocuk eğer kendi rızasıyla cinsel bir birliktelik yaşamışsa, şikayet olmadığı sürece herhangi bir kovuşturma veya takip yapılamıyor. Dolayısıyla bu ne demektir? Türk Ceza Kanunu hükümleri doğrultusunda 15 yaşından itibaren çocuğun ailesi tarafından zorla veya kendi rızasıyla evlendirilebilmesi demektir. Hem Çocuk Koruma Kanunu'nda çocuğun çocukluk yaşını 18 yaş olarak belirleyeceksiniz, hem Medeni Kanun'da 17 yaşını doldurmuş olma şartını evlilik için öngöreceksiniz, hem özel durumlarda ve olağanüstü durumlarda çocuğun 16 yaşında olması, 16 yaşını doldurmuş olmasını evlilik için uygun yaş eşiği olarak öngöreceksiniz, hem Ceza Kanunu'nun ilgili maddesiyle 15 yaşını doldurmuş bir çocuğun kendi rızasıyla girdiği bir ilişkide şikayet olmadığı sürece makamları harekete geçirmeyeceksiniz. Bu kabul edilebilir bir şey değildir. Bu büyük bir çelişkidir. Bu bütün Kanunları aşarak 15 yaşını doldurmuş bir çocuğun evlenmeye zorlanması anlamına

gelmektedir. Bugün sabahtan beri bu konular çok fazla konuşulduğu için ben sadece hepinizin kafasında olan soru işaretlerini ortaya koymuş oldum. Hemen geçiyorum burayı ve bir şeye geliyorum.

Evet bizim Kanunumuz bence yetersiz olarak 17 yaşı doldurmuş olmayı evlilik için yeterli yaş eşiği olarak kabul etmiştir ama bizim hukuk sistemimiz aynı zamanda benim 4x0 dediğim 4+4+4 eğitim sistemi ile zorunlu eğitimi 4 yıla indirmiştir. Önceki Kanundaki kesintisiz eğitim ibaresi kaldırılmıştır ve eğitim kendiliğinden kesintili hale getirilmiştir. Çocuk, 4. sınıftan itibaren eve çekilebilecektir. İsterse bu andan sonra açık öğretim yoluyla, isterse kurslara giderek sertifikalı programları takip etmek yoluyla, isterse başka bazı eğitim kurumlarına gitmek yoluyla eğitimini devam ettirebilecek veya isterse çıraklık eğitimi gibi alanlara yönlendirilebilecektir. Bu demektir ki, erkek çocuklar için ucuz iş gücü, kız çocuklar için 10 yaşında gelin olmanın yolu, bizim yeni Eğitim Kanunumuzla açılmıştır. Neden hiç kimse bu konuya değinmiyor? 4x0 eğitim sistemi önümüzdeki 3, 4 yıl içinde bırakın 15, 16 yaş, 10 yaşından itibaren evliliğe icbar edilen bir sürü çocuk gelini ortaya koyacaktır. Sorun bugün ağır değildir. Yeteri kadar ağırdır da, ağır değildir. Sorun felaket boyutuna 3, 4 yıl içinde gelecektir. Tam da bu Kanun'un yürürlüğe girmesine paralel ve eş zamanlı olarak Mısır'dan ve Arabistan'dan iki tane fetva geldi. Bu fetvalar 10 yaşındaki kız çocuklarının evlenmek için yeterli fiziksel ve duygusal gelişime ulaşmış olduklarını söylüyordu. Ben bir Anayasa hukukçusuyum kusura bakmayınız, çocuk gelinler

konusunu da gelir siyasete dayayabilirim. Beni bağışlayınız. Bu öyle bir dönemdir ki, tam da Türkiye Arabistan, Katar ve Mısır ile birlikte uluslararası politikada ittifakını kurmuş iken, 4x0 eğitim sistemiyle 10 yaşındaki çocuklarını yoksul ailelerine, eğitimsiz, kültürsüz ailelerine emanet etmiştir. Alın ne isterseniz yapın diyerek. Sorunu bu şekilde ortaya koymak istedim.

Bunun dışında alınabilecek önlemler neler olmalıdır diye şöyle bir baktığım zaman bu konuda yazılmış bazı makalelerde çok ilginç fikirler gördüm. Diyor ki örneğin bir yazar, 18 yaşındaki kız çocuklarının askerlik hizmetine gönderilmesi yasal bir düzenleme kapsamına alınmalıdır. Bir kız çocuğu 18 yaşında zorunlu askerliğe gidecekse, 18 yaşından önce evlendirilemeyecektir diyor. Bu bir öneri. Üzerinde düşünebiliriz, tartışılabilir. Ha 15 yaşındaki bir çocuğu gitmişsiniz koca bir aileye kölelik yapması için yaşıtı bir çocukla evlendirmişsiniz, ha kocaman bir adama kadınlık yapması için vermişsiniz, ha 18 yaşındaki bir kız çocuğu devlete askerlik hizmeti yapmak için göndermişsiniz. Sorun kadın bedeninin ve emeğinin daha da acısı çocuk kadın bedeninin ve emeğinin sömürülmesi olduktan sonra, hangisi insan hakları açısından daha çok ihlal boyutu taşıyor? Onu da takdirlerinize bırakıyorum. Başka bir öneri olarak deniliyor ki, eğitimle kültür düzeyinin yükseltilmesi için kız çocuklarına eğitim imkanları sağlansın. Evet bunu hep söylüyoruz. Sorun hukuki olmaktan önce sosyolojik boyutlu bir sorundur. Sorun siyasi bir sorundur. Öncelikle siyasetin kız çocuklarını eğitmesi gerektiği konusunda bir bilince ulaşması gerekir. Eğer mevcut

siyasi irade, kız çocuklarına ilk 4 yıllık eğitimi yeterli görüyor, bunun dışındaki eğitimi ailenin imkanlarına göre ailenin tercihlerine bırakıyorsa eğer, burada kız çocuklarının eğitim açısından imkansız bırakılması, elverişsiz koşullara terk edilmesi durumu vardır. Bunun giderilmesi gerekir. Bunun dışında nikah memuru huzuruna gelmiş olan 15, 16, 17 yaşındaki kız çocuklarını nikah memuru gerekli kamusal makamlara ihbar edebilmelidir. Hastaneye doğum vakasıyla gelmiş olan bir kız çocuğunu sağlık görevlileri yine gerekli makamlara haberdar edebilmelidir, ihbar yükümlülüğü. Yine Türk Ceza Kanunu'nda 15 yaşını doldurmuş kendi rızasıyla cinsel ilişkide bulunan birinin ancak şikayet üzerine takip konusu yapılabilmesi, onla ilişkiye girenin sorumluluğu açısından bu şikayet değil ihbar olarak değiştirilmelidir. Devlet çocuklarını koruma altına almalıdır. Devlet çocuklarını koruma altına almak için gerektiğinde Nihat Bey'in söylediği gibi sırf bu konuyla görevli ve yetkili özel birimler ihdas edilmeli ve özel birimler mahkemelerin yardımcısı olarak veya mahkemelerin görevini ve yetkisini tamamlayıcı sosyal planda yetki üstlenmiş kuruluşlar olarak aktif bir şekilde görev yapmalıdırlar. Bunları yapmadığımız sürece ne çocuk gelinler sorununu halledebiliriz, ne de Türkiye'de erken evliliklerin simgelediği eğitimsizlik, sağlıksızlık, kültürsüzlük sorununu halledebiliriz.

Teşekkür ediyorum, saygılar sunuyorum.

Itır Bağdadi:

Hocama çok teŖekkür ediyoruz. Tam da 20 dakikaydı hocam bu arada. Evet tam tamına, zamana da uyduğunuz için teŖekkür ederiz. Sırada Ŗimdi Sayın Yrd. Doç. Dr. Tijen DÜNDAR SEZER var. Buyurun Hocam.

Yrd. Doç. Dr. Tijen Dündar SEZER

Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Öncelikle ben sunum yapan değerli hocalarıma çok teşekkür ederim.

Ben sunumumda uluslararası insan hakları hukukunun çocuk gelinlere olan yaklaşımını inceleyeceğim. Buradan belki Türkiye lehine bazı sonuçlar çıkarabiliriz. Uluslararası insan hakları hukuku çocuk gelinlere nasıl bakıyor? Şimdi önce terminoloji açısından birkaç tespit yapmak istiyorum. Çocuk gelinlerle ilgili olarak çocuk evlilikleri, erken evlilikler gibi kavramlar kullanıyoruz. Bu kavramların kural olarak, eş anlamlı olarak kullanıldığını söylemek istiyorum. Benim çalışmamda da çocuk evlilikleri, erken evlilikler 18 yaş altı evlilikleri kapsamaktadır. Bugün burada kız çocukları üzerinde odaklanıyoruz. Bunun sebebi, erken evlilikler ya da çocuk evliliklerinden kız çocuklarının daha fazla mağdur olmasıdır. Kuşkusuz erkek çocuklar da mağdur olabilir. Ama kız çocukları daha büyük oranda erken evliliklerden mağdur olmaktadır. Bir kavram daha var. Zorla evlilik. Her erken evlilik zorla evlilik olmayabilir. Ancak 18 yaş altındaki bir çocuğun tam ve özgür iradesini ortaya koyabileceğini düşünmüyorum ve çoğu kez erken evliliklerle zorla evliliklerin örtüştüğünü düşünüyorum.

Şimdi ben bugün insan hakları hukuku açısından erken evlilikler konusunu inceliyorum. Erken evlilikler, çocuk gelinlerle devletin insan hakları sorumluluğu arasında nasıl bir ilişki vardır? Bugün bu salonda hukukçu olmayan değerli dinleyiciler de var. Daha iyi anlaşılması için açıklamak gerekirse, bildiğimiz gibi insan haklarını devlet ihlal eder. İnsan hakları devlete karşı ileri sürülür. Oysa çocuk evliliklerinde çocuk bazen kendi iradesiyle evlenmekte ancak çoğu kez ailenin baskısıyla evlenmektedir. Yani burada özel kişiler arasında bir mesele vardır. Peki, o zaman devleti nasıl sorumlu tutacağız? Devlet gidip çocuğu zorla evlendirmiyor, alıp tutup evlendirmiyor. O zaman devletin insan hakları sorumluluğu nasıl ortaya çıkacaktır? Belirtmek gerekir ki, 1980'lerden beri devletin insan hakları sorumluluğu çok genişlemiştir. Devlet, üçüncü kişiler arasındaki ilişkilerde de bireyi korumak zorundadır. Mesela kadına yönelik şiddetle ilgili bir örnek vermek isterim. Aile içi şiddet, özel kişiler arasında gerçekleşen bir meseledir. Mesela koca karısını öldürüyor. Burada öldüren devlet ajanı değil. Ama burada pekâlâ devletin insan hakları sorumluluğu doğabilir. Eğer devlet kadını koruma ya da sorumluları cezalandırma konusunda gereken özeni göstermemişse devletin insan hakları alanında sorumluluğu doğar. Yani devlet özel kişiler arasında geçen ilişkilerde de önleme, soruşturma, kovuşturma, cezalandırma ve hatta tazmin yükümlülüğü altındadır. Şimdi erken evlilikler konusuyla bu anlattıklarımızı bağdaştırsak; eğer uluslararası sözleşmeler erken evlilikleri ya da zorla evlilikleri yasaklıyor ise ve devlet erken evlilikler ve zorla evliliklerle ilgili koruma, soruşturma, önleme, cezalandırma

görevini yerine getirmiyorsa, devlet insan hakları açısından sorumlu olur. Eğer bir mekanizma varsa, uluslararası hukukta bir mekanizma olursa devlet insan hakkı ihlali açısından mahkum edilir. O zaman bizim şu sorunun yanıtını aramamız gerekiyor. Uluslararası insan hakları hukuku erken evlilikleri ya da zorla evlilikleri yasaklamakta mıdır?

Aslında hocam benden önce oldukça ayrıntılı açıklama yaptı. Şimdi, uluslararası insan hakları hukuku erken evlilikleri yasaklamakta mıdır sorusunu ben yanıtlarken normatif kaynaklarla birlikte içtihadi kaynakları da incelemek istiyorum. Uluslararası insan hakları hukukunun normatif kaynakları başta uluslararası sözleşmelerdir. Çocuk Hakları Sözleşmesi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler, uluslararası insan hakları hukukunun bağlayıcı kaynaklarıdır. Şimdi bunlara bakacağız, uluslararası sözleşmelere bakacağız. Bunun dışında normatif kaynak olarak, bazı bildiriler var. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi. Ama uluslararası insan hakları hukukunun kaynağı olarak bir de içtihadi kaynaklar vardır. İçtihadi kaynaklar, uluslararası sözleşmelerin denetim mekanizmalarının verdiği kararlardır. Örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, yargısal kararlar verir. Bu kararlar, insan hakları hukukunun içtihadi kaynağıdır. Birleşmiş Milletler bünyesinde kabul edilen bazı önemli Sözleşmelerin de denetleme mekanizmaları ve bu mekanizmaların çeşitli kararları vardır. Örneğin Çocuk Hakları Sözleşmesine ilişkin bir Çocuk Hakları Komitesi var. Bu Çocuk Hakları Komitesi genel yorumlar üretir ve bu genel yorumlar uluslararası insan

hakları hukukunun içtihadı kaynağıdır. Bu genel yorumlar sözleşmeyi yorumlar, boşluklarını tamamlarlar. Dolayısıyla biz Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni bu yorumları görmezden gelerek değerlendiremeyiz. Yine aynı şey Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi için de geçerli. Bu Sözleşmenin bir Komitesi var, CEDAW Komitesi. CEDAW Komitesi genel yorumlar, genel tavsiyeler ve görüşler vasıtasıyla sözleşmeyi yorumlar. Biz çocuk gelinler ve erken evliliklerle ilgili olarak bu içtihadı kaynakları da görmeliyiz. Çünkü Sözleşmeler bu içtihadı kaynaklarla tamamlanırlar ve bu içtihadı kaynaklarda erken evliliklerle ilgili çok önemli net ifadeler var. Yani evlilik yaşına ilişkin çok önemli net ifadeler var.

Şimdi erken evlilik ve zorla evlenmelerle ilgili uluslararası insan hakları hukukunun kaynakları neler diyor? Bunlara bakacak olursak, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi erkek ve kadının evlenmesinden bahseder, İngilizce men and women ifadeleri yer alır. Bu belgelerde herkes denmemektedir. Bunun bir ipucu olduğunu düşünüyorum. Ayrıca bu belgeler, evliliğin tam ve özgür iradeyle yapıldığını belirtirler. Demek ki zorla evlilikler bu en temel, en klasik insan hakları sözleşmeleri ve belgeleriyle yasaklanmıştır. 2011 tarihinde imzaladığımız İstanbul Sözleşmesi'nde de zorla evlilikler yasaklanmıştır. Ayrıca Köleliğin Kaldırılmasına İlişkin ek Sözleşme var 1956 tarihli. Zorla evlendirmenin köleliğe benzer sonuçlar doğuracağını söylüyor. Yani zorla evlilikler kesinlikle yasaktır. Devlet cezai, hukuki, sosyal tedbirleri almak zorundadır zorla evliliklerle

ilgili. Evlilik yaşına ilişkin olarak, 1962 tarihli Evliliğe Rıza Gösterilmesi, Evlenme Yaşı ve Evliliğin Tesciline Dair Sözleşme asgari evlilik yaşını devletlerin belirleyeceğini söylemektedir. Burada açık net bir sınır bulunmamaktadır.

Erken evliliklerle ilgili en önemli iki sözleşme Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesidir. Bu iki Sözleşmeyi Komite kararlarıyla birlikte değerlendirmek istiyorum. Öncelikle Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1. maddesi uyarınca 18 yaşın altındaki herkes çocuktur. Bu hüküm erken evliliklerle ilgili bize tabii ki somut bir veri vermekle birlikte Sözleşmede evliliğe ilişkin bir yaş sınırı açıkça yok. Fakat Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde evlenme hakkı da yok. Bu bence çok önemli bir veri. Hemen hemen her hak var. Düşünce özgürlüğü var, şiddete karşı korunma var, eğitim hakkı var, sağlık hakkı var, kendini geliştirme hakkı var, evlenme hakkı yok ve 18 yaşın altındaki herkes çocuktur. Sözleşmenin belirli hükümleri çocuğun erken yaşta evlenmesiyle dolaylı olarak ilişkilidir. 13. madde uyarınca, çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir. 24. madde uyarınca, sağlık hakkı konusunda bütün zararlı geleneksel uygulamaların önlenmesi yükümlülüğü devletlere getirilmiştir ki erken evlilik bir zararlı geleneksel uygulamadır. 3. ve 6. maddeler uyarınca, devletin bütün organları çocuğun temel yararını gözetir ve devletler çocuğun gelişimi için mümkün olan azami çabayı gösterirler. Tüm bu hükümler örtülü bir şekilde çocuk evliliklerinin öngörülmediğini gösteriyor. Fakat açık olarak, yaş sınırı Çocuk Hakları Komitesi'nin 4 No'lu Genel Yorumuyla getirilmiştir. 2003

tarihli 4 No'lu Genel Yorumun 20. paragrafında erken evliliklerle ilgili ifade vardır. Burada, kız ve erkek çocuklar için 18 yaşın kabul edilmesi devletlere tavsiye edilmektedir ve bu Genel Yorumda erken evliliklerin çocukların eğitim hakkını elinden aldığı, sağlık haklarını tehdit ettiği, sosyal faaliyetlerden onları alıkoyduğu belirtilmiştir. Yine Komite'nin 13 No'lu Genel Yorumunda erken evlendirmeler zararlı uygulamalar olarak öngörülmüştür. Çocuk Hakları Komitesi, devletlerin Komiteye sunduğu raporlar üzerine son gözlemler oluşturmaktadırlar. Devletlere ilişkin spesifik olarak hazırlanan bu son gözlemlerde de Çocuk Hakları Komitesi, daima devletlere erken evlilikleri yasaklamasını belirtmektedir.

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne geldiğimizde bu Sözleşmeyi de bütün olarak değerlendirdiğimizde 18 yaşın bir sınır olarak kabul edildiği sonucuna varıyoruz. Hocam belirtti. Bence CEDAW'ın en önemli hükümlerinden biri 5. maddedir. 5. Madde devletlere kadınlara karşı ayrımcılık yaratan bütün geleneksel ve kültürel uygulamaları kaldırma yükümlülüğü getiriyor. Yani 5. madde, kadınlar lehine her daim kullanılabilir bir hükümdür. Devletler, kadınlara yönelik ayrımcılık doğuran her türlü geleneksel ve kültürel uygulamayı ortadan kaldırmak zorundadırlar. Sözleşmenin 16. maddesinin 2. fıkrası çocuğun erken yaşta evlenmesinin yasal sayılmayacağını açıkça söylemektedir. Ancak bu Sözleşmede de 18 yaş sınırı açıkça belirtilmemektedir. Bu açığı 1994 tarihli 21 No'lu Genel Tavsiye kapatmaktadır. CEDAW Komitesi'nin 21 No'lu Genel Tavsiyesi'nde, Komite kadın ve erkekler için asgari evlenme

yaşını 18 olarak açıkça belirlemektedir. Yani Genel Tavsiyedeki ifade, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ndeki 16. maddeden kaynaklanan açığı, bulanıklığı gideren bir ifadedir. Yine CEDAW Komitesi, 24 No'lu Genel Tavsiyesi'yle erken evliliklerin sona erdirilmesi devletlere tavsiye edilmektedir. Şimdi CEDAW kapsamında yeni bir gelişme de var. Çocuk Hakları Komitesiyle CEDAW Komitesi şu anda ortak bir Genel Tavsiye hazırlıyorlar. Biz geçen ay bir toplantıya katılmıştık. Nazan Hocam ve Meral Hocam da oradaydı. Orada bir CEDAW Komitesi üyesi kendisi anlattı. Bu hazırlanan Tavsiyede erken evlilikler açıkça bir insan hakkı ihlali olarak belirtilecek. Yani, ilk kez bir uluslararası insan hakları belgesinde erken evliliklerin insan hakkı ihlali olduğu belirtilmiş olacak. Tavsiye'de erken evliliklerin 18 yaş altı evlilikler olduğu belirtilecek, yaşa getirilen tek istisna olarak yargı kararı istisnasına Tavsiye'de yer verilecek. Biz Avrupa Konseyi üyesi bir ülkeyiz. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin de bu konuyla ilgili çeşitli kararları var. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi de çocuk evliliklerini 18 yaş altı evlilikler olarak görüyor ve devletlere 18 yaş altı evlilikleri yasaklaması gerektiğini söylüyor, tavsiye ediyor. Sonuç olarak; benim bütün bu anlattıklarımın vardığım sonuç, CEDAW ve Çocuk Hakları Sözleşmesi, denetleme mekanizmalarının yani Komitelerin kararları ışığında yorumlandığında evlilik için 18 yaş standardı bir insan hakları standardı olarak getirilmiştir. Tabii ki Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde ya da CEDAW'da 18 yaş sınırının açıkça belirtilmesi daha uygun olurdu. Ancak belirtilmese de bu Sözleşmeler, Komitelerin kararları ışığında yorumlandığında 18 yaş bir sınır olarak karşımıza çıkmaktadır.

Benim Türkiye'yle ilgili düşüncem, Türk Medeni Kanunu'nda da evlilik yaşı 18'e yükseltilmelidir. Olağanüstü durumlarda yargı kararı istisnasına yer verilebilir. Ancak yargı yerleri, olağanüstü bir durumun bulunup bulunmadığını, çocuğun iradesinin bulunup bulunmadığını ve evliliğin kız çocuğunun yararına bulunup bulunmayacağını sıkı bir şekilde denetlemelidirler. Tabii ki, erken evlilik meselesi salt yasal çözümlerle giderilebilecek bir mesele değildir. Devletin tek görevi yasal düzenleme yapmak değildir. Erken evlilikler çok boyutlu bir şekilde ele alınmalıdır. Başta kız çocuklarının eğitimine önem verilmesi, bu konuda çaba gösterilmesi, ekonomik ve sosyal koşulların geliştirilerek erken evliliklerin gereksiz kılınması gereklidir. Bir de son olarak şunu söylemek istiyorum. CEDAW'ın 5. maddesine atıf yapacağım. Kız çocuklarına ve kadınlara yönelik sorunların ortadan kalkması için gerçekten toplumda kadınlara karşı olan klişelerin, önyargıların ortadan kaldırılması gerekiyor. CEDAW'ın 5. maddesi bunu belirtiyor. CEDAW Komitesi'nin bireysel başvurular sonucunda verdiği kararlarda da eğer devlet organları kadınlara yönelik klişeleri kullanıyorsa bunun Sözleşmenin ihlali olduğu tespit ediliyor. Örneğin, yargı makamları, erken evliliklerle ilgili olağanüstü bir durumun oluşup oluşmadığı konusunda, kadınlara yönelik klişelere dayanarak karar verirlerse, bu bir insan hakkı ihlali olacaktır. Doğrudan doğruya CEDAW'ın ihlali olacaktır. Şunu da söylemek isterim, artık CEDAW'la ilgili olarak Türkiye İhtiyari Protokolü onayladığı için bireysel başvuru yolu tanınmıştır. CEDAW Komitesi'ne kişiler bireysel başvuru yoluyla başvurabilirler.

Çok teşekkür ederim.

Itır Bağdadi:

Biz de çok teşekkür ederiz. Gerçekten çok aydınlatıcı bir konuşmaydı. Şimdi sırada Sayın Yrd. Doç. Dr. Mine KASAPOĞLU TURHAN var.

Yrd. Doç. Dr. Mine Kasapoğlu TURHAN

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Değerli hocalarım konuşmalarında konunun uluslararası hukuk boyutunu anlattılar. Ben şimdi sizlere, erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesinde idarenin rolünü, bu konudaki görev ve yetkilerinin neler olduğunu anlatmaya çalışacağım. Birtakım sayısal veriler var, bunları geçiyorum. Sabahtan itibaren konuşmaların birçoğunda bunlar verildi. Ancak biraz önce Itır Hocamızın da belirttiği bir araştırma var. O araştırmadan önce Türkiye’de erken yaşta evliliğın sebepleri neler genel olarak kısaca değineceğim, bu konuya çok detaylı olarak girmek istemiyorum ama benim tespit ettiğim belli başlı sebepler var. Biri ailelerde eğitim düzeyinin düşük olması. İkincisi, yoksulluk. Ailelerin yoksulluk oranı ne kadar yüksekse, erken yaşta evlilikler de o kadar fazla oluyor. Bir diğeri toplumun bazı kesimlerinde hala aile planlaması konusunda bilinçsizliğın var olması ve çok çocukluluk. Başka sebepleri de var elbette. Ancak biraz önce söylendiği gibi, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi’nce 300 kadın üzerinde yapılan bir araştırmaya göre, erken yaşta evlenen kadınların %73’ünün okur-yazar olmadığı tespit edilmiş ve bu kadınların %91’i de kardeş sayısının 9 ve

üzerinde olduğu ailelerde dünyaya gelmiş. Buradan çıkan sonuç şudur: Çok çocuklu, yoksul ve eğitim düzeyi düşük ailelerde maalesef erken yaşta evlenme oranı da bir o kadar yüksektir. Erken yaşta yapılan evliliklerle ülkelerin gelişmişlik düzeyi arasında da çok yakın bir ilişki var. Her sene Birleşmiş Milletler, İnsani Gelişme Raporunu yayınlıyor. Bu gelişme raporunda, ülkelerin insani gelişme endekslerine karşılaştırmalı olarak yer verilmektedir. İnsani gelişme endeksi kişi başına düşen gelirle birlikte eğitim, sağlık ve kültür göstergelerini dikkate alan bileşik bir göstergedir. Şimdi 2011 yılı Birleşmiş Milletler insani gelişme raporuna baktığımız zaman öncelikle Türkiye'nin dünyanın en büyük 18. ekonomisine sahip olduğunu görüyoruz. Ama işin ilginç yanı, 2011 insani gelişme endeksine baktığımızda 187 ülke arasında Türkiye maalesef 92. sırada. Tabii buradan çıkan sonuç aslında şudur: Türkiye ekonomisi büyümekle birlikte, maalesef Türkiye insani gelişmişlikte sınıfta kalmaktadır. Aynı endekse baktığımızda birkaç yıldan beri ekonomik krizle boğuşan Yunanistan'ın aslında insani gelişmişlikte bizden çok çok daha yukarılarda ve 29. sırada olduğunu görüyoruz; bu da çok düşündürücüdür. Evet erken yaşta evliliklerin önlenmesi için yapılması gereken birçok şey var aslında. Öncelikle asgari yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesi gerekiyor. Ancak bunlar yükseltilirse insan onurunun korunması mümkün olacaktır. Dolayısıyla öncelikle asgari yaşam standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesi ilk hedef olmalıdır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye baktığımızda 4. maddede, taraf devletlerin bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken

her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alması gerektiği de belirtilmektedir. Peki bu alanda, bu konuda idarenin görev ve yetkileri nelerdir? İdare neler yapabilir? Öncelikle bu görev ve yetkileri iki ana başlık altında toplayabiliriz: Birincisi, idarenin kolluk yetkisi kapsamında çocukları koruma görevi. İkincisi, çocukların maddi ve manevi varlığını geliştirmesini sağlama görevi. Dolayısıyla bu ikisi sağlandığı takdirde erken yaşta evliliklerin oranı düşürülebilecektir. Anayasa'nın çeşitli hükümlerinde idarenin bu görev ve yetkileri belirtilmektedir. Bunlara ayrıntılı olarak değinmek istemiyorum. Biraz önce de belirttiğim gibi, en büyük iki sorunumuz: Birincisi, yoksulluk. İkincisi de eğitimsizlik. Dolayısıyla yoksulluk ve eğitimsizlikle mücadele edilmediği sürece, erken yaşta evlilik sorununun da çözülmesi mümkün olmayacaktır. Bu da nasıl olacak? Sosyal devlet, güçlü bir sosyal devlet anlayışıyla mümkün olacak. Dolayısıyla sosyal adaletin sağlandığı, sosyal refah düzeyinin yükseldiği ve tüm vatandaşların kaliteli eğitim aldığı bir toplumda böyle bir sorunun kalması da mümkün olmayacaktır. Evet eğitim önemli. Neden önemli? Çünkü erken yaşta evliliklerin sebebi eğitimsizlik dedik. Ailelerin eğitimsiz olmasından kaynaklanıyor dedik. Aynı zamanda erken yaşta evlilikler nedeniyle de çocuklar eğitimlerine devam edemiyorlar, bu da bir kısır döngüye dönüşüyor aynı zamanda. Erken evliliklerle eğitim seviyesi arasında da çok yakın bir ilişki var. Dünya'da birçok çalışma ve rapor erken yaşta yapılan evliliklerle yetersiz eğitimin ilişkisini ortaya koymaktadır. Bunlara göre, ebeveynlerin ve çocukların eğitim düzeyi düştükçe erken yaşta yapılan evliliklerin oranı da bir o kadar artmaktadır. TÜİK'in 2011 yılı verilerine baktığımızda,

Türkiye’de 2011 yılında 16-19 yaş grubunda evlenen kadınların %87’sinin en fazla ilköğretim mezunu olduğunu görmekteyiz. Ayrıca bu tabloya baktığımızda 2011 yılında 130.647 çocuk gelin olduğunu görüyoruz ki bu sadece resmi veriler. Yani 16 yaşından itibaren yapılan resmi evliliklerin rakamlarını veriyor. Resmi olmayan evliliklerin sayısını ise bilemiyoruz. Buraya baktığımızda okuma yazma bilmeyenlerin oranı %4, bir okulu bitirmeyenler %19, ilköğretim mezunları %63’lerde, lise ve lise dengi okullarda okumuş çocuklar %8 ve bakın yükseköğretim neredeyse yok denecek kadar az %0,009. Bu tesadüf değil. Elbette ki eğitim seviyesi arttıkça erken yaşta evlenme oranı da azalacaktır.

Şimdi sizlere 4+4+4 sisteminden kısaca bahsetmek istiyorum. 2012 yılında yapılan Kanun değişikliğiyle zorunlu eğitim görünürde 9 yıldan 12 yıla çıkarılmıştır. Ayrıca eğitim dörder yıllık üçer kademeye ayrılmıştır. Burada 4 yıl süreli ve zorunlu ilkokul, örgün eğitim şeklinde, 4 yıl süreli ve zorunlu ortaokul, yine örgün eğitim şeklinde, ancak ortaöğretim 4 yıl süreli ve zorunlu örgün veya yaygın eğitim şeklinde düzenlenmiştir. Yaygın eğitim ne demek? 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 18.maddesine göre yaygın eğitim, örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar. Diğer bir ifadeyle, yaygın eğitim demek aslında uzaktan eğitim demektir. Dolayısıyla ilköğretim “yaygın eğitim” şeklinde uzaktan verilemez. Dolayısıyla, ilköğretim kapsamında yer alan ilkokullara ve ortaokullara devam zorunludur. Nitekim 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu’nda md.52-59’da “Okula Devam” düzenlenmektedir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda ise ortaöğretimin zorunlu olduğu belirtilmekte, ancak "ortaöğretime devam" konusu düzenlenmemektedir. Bunun nedeni belli, ortaöğretimde kişi isterse örgün eğitimi, isterse yaygın eğitimi seçebilecek ve yaygın eğitimi seçerse yani uzaktan eğitim almayı tercih ederse, evinde oturarak okulunu bitirebilecek. Bu da ne demek? Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre mecburi eğitim 6 ila 13 yaş arasını kapsamaktadır. Dolayısıyla çocuk 13 yaşını bitirdiği andan itibaren evde oturarak da liseyi tamamlayabilecektir. Bu neye sebep olabilir? Şuna sebep olabilir: Aileler bunu çocuklarını okula göndermemenin bir bahanesi olarak kullanabilirler. "Artık sen 13 yaşını bitirdin, okula gitmene gerek yok." diyebilirler. Zaten bunu zorlayıcı bir kanun hükmü de yok. Dolayısıyla artık bu yaştan itibaren aileler çocuklarına "Liseyi evde oturarak okuyabilirsin." diyebileceklerdir ve işte bu noktada erken yaşta evliliklerin oranı da -herhalde önümüzdeki yıllarda bunu göreceğiz- vahim boyutlarda artacaktır. Dolayısıyla yapılması gereken nedir? Yapılması gereken, ortaöğretimin de Milli Eğitim Temel Kanunu'nda örgün eğitim şeklinde düzenlenmesidir. Böylelikle çocukların fiilen okula gitmesini zorunlu kılmak da mümkün olabilecektir; aksi takdirde bunu gerçekleştirmek fiilen mümkün olamayacaktır. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye baktığımızda ilköğretimin aksine ortaöğretim zorunlu değil. Ancak UNICEF'in "Okul Dışındaki Çocuklar" başlıklı raporunda çocukların yaşam kalitesi ve gelecekleri, nüfusun eğitim düzeyi açısından bakıldığında ortaöğretime katılımın Avrupa standartlarına göre düşük olmasının kaygı verici olduğu da belirtilmektedir. Okullaşma

oranlarına baktığımızda, 2007 ile 2011 yılları arasında okullaşma oranlarının ilköğretimde oldukça yüksek olduğu görülüyor, neredeyse %100'e yakın bir okullaşma oranı var. Ortaöğretime baktığımızda gördüğümüz gibi gayet düşük. İşte belki de bu oranlar daha da düşecek bundan sonra. Şu an itibariyle kız çocuklarında görülen oran %60 küsürlerde, belki de önümüzdeki yıllarda bu yüzde çok daha fazla düşecek. Evet ilköğretimde okullaşma oranları yüksek görünüyor ama UNICEF'in bir raporuna göre devamsızlık ve terk oranları ise ilköğretimde bir o kadar yüksek. Her yıl öğretim yılı boyunca 20 günden fazla devamsız olan öğrencilerin oranı %40'ı aşmakta. Öğrencilerin %8'i ise okulu terk etmektedir. Dolayısıyla burada idarenin yapacağı şey, devamsızlığı ve okulu terk etmeyi azaltmaya ve mümkünse ortaöğretime katılımı artırmaya yönelik birtakım tedbirler almak ama dediğim gibi bunun için de ilk önce kanun koyucunun da birtakım düzenlemeler getirmesi gerekiyor.

İdare çocukların okula kaydettirilmesi ve devamının sağlanması için neler yapabilir ve ne tür yükümlülükleri vardır? Örneğin, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na baktığımızda mülki amirler, ilköğretim müfettişleri ve zabıta teşkilatı ilköğrenim çağındaki çocukların mecburi öğrenim kurumlarına devamını sağlamakla ve bu konuda velilere yardım etmekle yükümlüdürler. Aynı zamanda okula devam etmeyen öğrencilerin devamsızlık sebepleri okul idarelerince ve ilköğretim müfettişlerince araştırılarak devam engel maddi veya manevi sebeplerin giderilmesine çalışılması gerekmektedir. Bu sebeplerin giderilmesi mümkün olmadığı

takdirde ise durum köylerde muhtara, diğer yerlerde mülki amirlere bildirilir, bu makamlarca gerekli tedbirler alınır. Bakın ilköğretim için aslında gayet güzel hükümler var. Yani bu hükümler işletildiği takdirde aslında bu çocukların okula devamı sağlanabilecektir. İdarenin bu konuda ciddi yükümlülükleri var ve idare bu yükümlülüklerini yerine getirmede de sorumluluğu söz konusu olacaktır. Bu hükümler ortaöğretim için de getirilirse ve işletilirse, erken yaşta evlilikler azaltılabilir. Yine ilköğretimde muhtarların ve okul müdürlerinin de çocukların okula devamını sağlamak konusunda Kanun'dan kaynaklanan yükümlülükleri var. Örneğin, çocukların okula yazdırılmaması durumunda okul müdürlerinin kendiliğinden bu çocukları okula kaydetme ve devam ettirilmesini veli veya vasiye bildirme yükümlülükleri var. Dolayısıyla sadece mevcut Kanun hükümlerinin işletilmesi bile aslında erken yaşta evlilik sorununu belli ölçüde azaltabilir. Evet her veli, vasi ya da aile başkanı çocuğunu zamanında ilköğretim okuluna yazdırmakla ve düzenli olarak okula devamını sağlamakla da yükümlüdür. Bunu yapmayan veli veya vasiye ne yapılır? Şu yapılır: İlk önce Kanun'a göre veli ya da vasi tebligat yoluyla uyarılır. Denir ki; "eğer çocuğunu okula göndermemeye devam edersen idari para cezası uygulanacak". Buna rağmen göndermeme konusunda ısrar ederse, çocuğunu okula göndermediği her gün için 15TL idari para cezası verilir. Yine bu para cezasına rağmen çocuğunu okula göndermeme konusunda ısrar ederse, bu durumda 500 TL idari para cezası verilir. Gördüğümüz gibi aslında bu, caydırıcı bir yaptırım değil. Yani evet idari para cezası verdiniz tamam, veli veya vasi de bu idari para cezasını ödedi ama

çocuğunu okula göndermedi. Burada çözüm idari para cezası vermek değil aslında. Burada yapılacak şey, Çocuk Koruma Kanunu uyarınca çocuğun okula gönderilmesi için gerekli her türlü koruyucu ve destekleyici tedbirlerin alınmasıdır. Aksi takdirde sadece idari para cezası ile veli ya da vasiyi vazgeçirmeniz, caydırmanız mümkün olmayacaktır.

Erken yaşta evlilikleri azaltmak konusunda eğitim alanında ne tür öneriler getirilebilir? Biraz önce de belirttim, bir öğrencinin zorunlu eğitim hayatı, yani ilköğretim ve ortaöğretim –neredeyse 17 yaşına kadar süren 12 yıllık zorunlu eğitim- örgün eğitim şeklinde düzenlenmeli ve öğrenciler fiilen okula devam etmek zorunda olmalıdırlar. Bunun dışında müfredata bazı dersler eklenmeli ve bu dersler önemsenmelidir. Örneğin müfredata anne ve çocuk sağlığı, çocuk hakları gibi dersler konmalı ve bu dersler zorunlu ders olmalıdır. Ayrıca, bu konularda öğretmenler için de hizmet içi eğitim verilmeli ve öğretmenler de bu konuda eğitilmelidir. Bunun dışında yine okullar, aile sağlığı merkezleri ve halk eğitim merkezleri belki de kapı kapı dolaşarak aileleri bu konularda eğitmeli ve gerekli bilgileri vermelidir.

Türkiye’de çocuk koruma sistemi iki ana Kanun üzerine oturmaktadır. Bu Kanunlardan birincisi Sosyal Hizmetler Kanunu, diğeri de Çocuk Koruma Kanunu’dur. Bu Kanunlarda “korunmaya muhtaç çocuk” ve “korunma ihtiyacı olan çocuk” olmak üzere iki kavram kullanılmaktadır. Dolayısıyla fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimleri, kişisel güvenlikleri tehlikede olan çocuk gelinler de her iki Kanun kapsamında “korunmaya muhtaç çocuk” veya “korunma

ihtiyacı olan çocuk” olarak değerlendirilmelidir. Söz konusu Kanunlar kapsamında erken yaşta evliliklerin önlenmesinde en önemli rollerden biri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na aittir. Bu sorumluluk mevzuatla bu Bakanlığa verilmiştir. Mevzuatta Bakanlığın çeşitli görevleri vardır. Bakanlığın en önemli görevlerinden biri Sosyal Hizmetler Kanunu’nda belirtilmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı korunmaya, bakıma, yardıma muhtaç çocukları tespit etmekle ve korumakla görevlidir. Bakanlık bunu tek başına yapmayacak tabii ki. Bakanlığa yardım etmesi gereken bazı idari merciler var. Onlar da neler? Yine Sosyal Hizmetler Kanunu’nda belirtilmiş: Mahalli mülki amirler, sağlık kuruluşları, köy muhtarları ile genel kolluk kuvvetleri ve belediye zabıta memurları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na yardıma muhtaç çocukları tespit etme konusunda yardım etmekle yükümlüdürler. Dolayısıyla özellikle kanuni evlenme yaşının altında yapılan resmi olmayan evliliklerin, zorla yapılan evliliklerin ve bu evlilikler nedeniyle mağdur olan çocukların tespit edilmesinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yanında saymış olduğum bu idari merciler de sorumludurlar. Yine Çocuk Koruma Kanunu’nda korunma ihtiyacı olan çocuğu Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bildirmekle yükümlü olanlar daha farklı ve daha geniş kapsamda sayılmıştır. Onlar da adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları olarak sayılmış ve belirtilmiştir. Kısacası tüm adli ve idari merciler erken yaşta yapılan veya zorla yapılan evliliklerden dolayı mağdur olan çocukları Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bildirmekle yükümlüdürler. Kısacası bu sorumluluk tek bir makama ait

değildir. Bir başka sorun da bu tespitin nasıl yapılacağı sorunudur. Evet tespit edilsin diyoruz ama bu tespit nasıl olacak? Bu tespitin yapılması gerçekten çok zor. Çünkü erken yaşta evliliklerle ilgili TÜİK verileri veya Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nün verileri sadece resmi evliliklere aittir. Dolayısıyla günümüzde dini nikahla yapılan evliliklere ilişkin gerçek bir tespit maalesef yok. Bu da sorunun gerçek boyutunun ortaya çıkarılmasını ve dolayısıyla gerçekçi çözümler bulunmasını zorlaştırıyor. Çocuk gelinlerin tespitini zorlaştıran bir başka sorun daha var; o da nüfusa kayıt sorunu. UNİCEF'in 2011 tarihli bir raporuna göre nüfusa kaydedilmemiş 5 yaşından küçük çocukların yüzdesi kırsal alanlarda %8, doğu illerinde %11 gibi yüksek düzeydedir. Çocukların nüfusa kaydolmamaları aynı zamanda erken yaşta evlilikleri de kolaylaştırmaktadır. Çünkü bu çocuklar zaten hukuken de yoklardır. Dolayısıyla bunların evlendirilmesi de çok kolay olmaktadır. Bu evlilikler sonucunda doğan çocuklar da nüfusa kaydettirilmemektedirler. Nüfus Hizmetleri Kanunu'nda ilçe nüfus müdürlüklerine bir yetki verilmiş ama bu yetki çok etkili bir yetki değil. Kanun'a göre sağ olarak dünyaya gelen her çocuğun, doğumdan itibaren Türkiye'de otuz gün içinde ilçe nüfus müdürlüklerine, yurt dışında ise altmış gün içinde dış temsilciliğe bildirilmesi zorunludur. İlçe nüfus müdürlükleri nüfusa süresi içinde bildirilmeyen çocukları tespit ederlerse, çocukların veli, vasi veya kayyımlarını, bunların bulunmaması halinde; büyük ana, büyük baba veya kardeşlerini ya da çocukları yanlarında bulunduranları veya muhtarları beyana davet etmeye yetkilidirler. Davete rağmen bu kişiler gelmezse ve beyanda

bulunmazlarsa kolluk kuvvetleri zoruyla getirtilip çocukları nüfusa tescil ettiriyorlar. Ama Kanun'daki bu hüküm tek başına bir çözüm değil. Çünkü bu kişiler için herhangi bir idari veya cezai yaptırım yok. Yani çocuklarını nüfusa geç kaydettiren veya hiç kaydettirmeyen aileler için herhangi bir yaptırım öngörülmemiş. Kanımca bu aileler için kanunla caydırıcı yaptırımların belirlenmesi, erken yaşta evliliklerin oranının düşürülmesinde önemli bir rol oynayabilir. Bir başka sorun çocuk gelinlere ulaşamaması sorunudur. Bu çocuklara nasıl ulaşılabilir? Etkin bir şikayet mekanizmasıyla ulaşılabilir. Çünkü bu çocuklar evlerinden çıkamıyorlar, başka bir yere gidemiyorlar, zaten okuma yazma oranları da çok düşük. Dolayısıyla nasıl şikayette bulunacaklar? En kolay yol, elbette ki telefon. En kolay ulaşabilecekleri şey telefon. Tabii ki öncelikle Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na başvurabilirler. Aslında birçok merciye başvurabilirler. Ama nasıl başvuracaklar? Bu konuda bir şikayet hattı kurulabilir. Hatta Türkiye'de erken yaşta veya zorla yapılan evliliklere ilişkin bir birim bile kurulabilir ve bu birime bağlı, mağdurların Türkiye'nin her yerinden ücretsiz olarak 24 saat ulaşabilecekleri bir telefon hattı kurulmasının faydalı olacağını düşünüyorum. Nitekim, İngiltere'de İç İşleri ve Dış İşleri Bakanlığı tarafından ortak bir Zorla Evlilik Birimi kurulmuştur ve zorla evlilik ihbarlarının yapılabilmesi için bu birimin bir telefon hattı bulunmaktadır. Evet aslında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın bir telefon hattı var, Alo 183. Bu hat aracılığıyla da hem rehberlik hem danışmanlık hizmeti veriyorlar yardıma muhtaç kişilere. Ama bence etkili olabilecek şey sadece çocuklara yönelik bir hat kurulması.

Çünkü çocuk telefon açtığında, karşısına uzman bir kişinin çıkması çok önemli. Çocuklar konusunda uzman ve çocuğun dilinden anlayabilecek birinin karşısına çıkması çok önemli. Çocuk Koruma Kanunu'nda değişik tedbirler var. Danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma tedbirleri. Bu da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı aracılığıyla alınabilecek tedbirler. İdarenin bir başka yükümlülüğü ise çocukların fiziksel ve ruhsal sağlığını korumak ve iyileştirmektir. Bu da Anayasa'nın 56. maddesinde bireylere verilmiş sağlık hakkının korunmasıyla mümkün olacak elbette. Çünkü erken yaşta evlilikler çocukların hem fiziksel hem de ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilemektedir. Dolayısıyla idare çocukların sağlık hakkının korunması amacıyla erken yaşta evlilikleri önlemek zorundadır. Bu konuda en önemli rol aile hekimlerine düşmektedir. Aile hekimlerinin bu konuda gerçekten önemli şeyler yapabileceklerini düşünüyorum. Çünkü aile hekimleri bireyleri yakından takip etme yetkisine de sahipler. Mesela aile hekimlerinin yetkilerine bakacak olursak, kendi bölgesinde kayıtlı kişileri yakından takip etmekle yükümlüler. Kişilerin sağlık durumlarını değerlendirmek üzere ev ziyaretinde bulunma yetkileri var. Kişilerle iletişime geçme yetkileri var. Periyodik sağlık muayenesi yapma, kayıtlı kişileri yaş, cinsiyet ve hastalık gruplarına göre izleme ve tarama yapma yetkileri bulunmakta. Ana çocuk sağlığı ve aile planlaması hizmetlerini verme yetkileri de var. Aynı zamanda aile hekimleri verdikleri hizmetlerle ilgili olarak sağlık kayıtlarını da tutmakla yükümlüler ve bunları düzenli olarak Sağlık Bakanlığı'na bildirmekle de yükümlüler. Bence burada aile hekimlerinin

eğitici rolü de var. Aile hekimlerinin topladıkları veriler aynı zamanda halk sağlığı politikalarına da yön verecektir. Aynı zamanda ev ziyaretlerinde aileleri eğitme konusunda da etkileri olabilir. Erken yaşta evliliklerin önlenmesinde aile hekimleri başka neler yapabilirler? Bir kere çocuklarla doğrudan ve yakından temasa geçen kişilerin başında aile hekimleri gelir. Dolayısıyla aile hekimleri yaptıkları bu ziyaretler sonucunda erken yaşta yapılan evlilikleri ya da erken yaşta meydana gelen gebelikleri tespit ettiklerinde elbette ki bunları yetkili mercilere bildirmekle yükümlüdürler. Burada aile hekimlerini denetlemekle yükümlü olan da Sağlık Bakanlığı'dır. Dolayısıyla aile hekimleri görevlerini gereği gibi yerine getirmediği takdirde Sağlık Bakanlığı devreye girecektir. Aile hekimleri ve bu denetimler esnasında Sağlık Bakanlığı üzerine düşen görevleri yerine getirmediği takdirde de idarenin sorumluluğu söz konusu olacaktır. Aile hekimleri dışında sağlık kuruluşlarının da erken yaşta yapılan evlilikleri tespit etme ve raporlama yükümlülükleri bulunmaktadır. Ayrıca kamu görevlileri -özellikle sağlık görevlileri- bir suç işlendiğini görevleriyle bağlantılı olarak öğrendikleri takdirde, bunu ihbar etme yükümlülüğüne de sahiptirler. Bunu ihbar etmeme örneğin kanuni yaşın altında yapılan evlilikleri tespit ettiğinde bunu ihbar etmeme de yine suç teşkil edecektir. Son olarak benim söyleyeceğim şey şu: Evet halkın bu konuda eğitilmesi çok önemlidir fakat yeterli değildir. Aynı zamanda kamu görevlilerinin de eğitilmesi gerekir. Bu konuda kamu görevlilerinin farkındalığının artırılması, duyarlılığının artırılması da gerekmektedir. Kamu görevlileri için de ayrıca hizmet içi eğitimler düzenlenmelidir. Erken yaşta evliliklerin

önlenmesinde özellikle din görevlilerinin çok önemli bir rolü olduğunu düşünüyorum ve bu rol hiç küçümsenmemelidir. Kanımca Diyanet İşleri Başkanlığı da bu konuda belli bir strateji doğrultusunda din görevlilerini eğitmeli ve din görevlileri aracılığıyla erken yaşta evliliğin sakıncaları konusunda halkı aydınlatmalıdır. Benim söyleyeceklerim bu kadar. Dinlediğiniz için teşekkür ediyorum.

Itır Bağdadi:

Evet size de çok teşekkür ediyoruz. Gerçekten çok güzel bir sunum oldu. Bize de farklı değerlendirebileceğimiz gruplar sundu bir tarafta. Şimdi son sunum olarak da Yrd. Doç. Dr. Zeynep ŞİŞLİ'ye bırakıyorum. Buyurun.

Yrd. Doç. Dr. Zeynep ŞİŞLİ

İzmir Ekonomi Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Öğretim Üyesi

Ben de öncelikle sizlere teşekkür etmek istiyorum katılımınız için. Ayrıca bütün konuşmacılara teşekkür etmek istiyorum. “Çocuk gelinler”, çok boyutlu bir sorun; farklı açılardan bakılmasında ve değerlendirilmesinde büyük yarar var. Ben alanım olan iş hukuku açısından bakmaya çalışacağım. Ayrıca 182 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmesi ile düzenlenen, bütün dünyada en kötü biçimlerde çocuk çalıştırmanın ortadan kaldırılmasına ilişkin sözleşme kapsamına acaba çocuk gelinler girebilir mi sorusunu tartışmaya çalışacağım.

Tebliğimin konusu; çocuk gelinler 182 sayılı ILO sözleşmesi kapsamında en kötü biçimde çalışan ya da çalıştırılan çocuk kabul edilebilir mi? Bu sorunun cevabını ararken önce tekrara düşmemeye çalışarak, öz olarak çocuk gelinden ne anlıyoruz, bunu hatırladıktan sonra, bu olgunun temel sebepleri, bir tanesi konumuzu doğrudan ilgilendiriyor, ardından da çocuk işçiyi ILO nasıl tanımlıyor, bu hususlara değineceğim. Ve ayrıca ILO kaynaklarına göre, çocuk işçilerin çalıştığı sektör ve konularla ilgili bilgilendirme ile acaba ILO'nun kuruluş amaçları çerçevesinde istihdam ilişkisi dışında işçilik kavramı söz konusu olabilir mi, çocuk gelinlerin bir

bölümü en kötü biçimlerde çalıştırılan çocuk işçi kabul edilebilir mi, çocuk gelin olgusu ile 182 sayılı ILO Sözleşmesi açısından bir çakışma noktası var mıdır, bu plan içerisinde sizlerle bu konudaki veriler üzerinden düşüncelerimi paylaşmak istiyorum.

Öncelikle hepimiz biliyoruz, 18 yaşın altındaki her evlilik çocuk evliliği ve 18 yaşından küçük evlenen kız “çocuk gelin” olarak tanımlanıyor. Önceki oturumlarda değerli konuşmacılar da söylediler, bu durumun belirlenmiş sebepleri var. En temel sebep, ekonomik koşullar ki, bu 182 sayılı ILO sözleşmesi ve iş hukuku açısından çok önemli. Çünkü bazı çocukların evlendirilmesinin ekonomik bir sebebinin olması, ekonomik bir karşılığının olduğu anlamına gelmekte. İşte bu ekonomik sebep, biraz önce Mine Hocamın da değindiği gibi, küresel ölçekte ülkenin az gelişmişlik düzeyiyle ilişkili olarak çocuk gelin sıklığının artmasında; ulusal ölçekte ise ailenin yoksulluk düzeyine bağlı olarak çocuk gelin sayısının artmasında görünür oluyor. Bir yazar; “görünmez, unutulmuş kızlar” diyor çocuk gelinlere. Bu konumuz açısından önemli. Çünkü literatürde kadın emeğine “görünmez emek” deniyor. Çünkü büyük ölçüde ücretsiz, karşılıksız ortaya konulmuş bir emek ve bir kısmı da küreselleşmiş güvencesiz kayıtdışı ekonomi içerisinde. Dolayısıyla kadınların görünmez emeği, çocuk gelinler açısından “görünmez, unutulmuş kızlar” olarak karşımıza çıkabilir mi diyoruz önce. Öngörülere göre, 2020’ye kadar, çocuk gelinlerin sayısının 15 milyona ulaşması bekleniyor. UNICEF verilerine göre, kalkınmakta olan ülkelerde kız çocuklarının 1/3’ü, 18 yaşından önce evleniyor.

Bunların %10'u, 15 yaşını bile doldurmamış durumda. Türkiye Avrupa coğrafyasında Gürcistan'dan sonra çocuk gelin sıklığının en fazla görüldüğü ülke, Gürcistan'da resmi rakam %17, Türkiye'de ise %14 olarak veriliyor. Ancak bu rakam, değerli hocalarımın da belirttiği gibi sadece kayıtlı evlilikleri kapsıyor. Gerçekte daha fazla, kız çocuklarının dörtte biri, üçte biri oranında olduğu belirtiliyor. Dünya ölçeğinde baktığımızda, en çok çocuk gelin görülen ülke Bangladeş. Ve yine oransal olarak baktığımızda, bu ülkede %46, Afrika'da %37, Latin Amerika ve Karayiplerde %29 ve Türkiye'de kayıtlı olmayanları da ekleyecek olursak %30'lara varıyor. Bir de kuzey ülkelerine bakıldığı bakıldığında, yani gelişmiş refah düzeyi yüksek ülkelerde bu oran binde 6'lara düşüyor. Bunlarda çoğunlukla sabah bir konuşmacının söz ettiği gibi, az gelişmiş ülkelerdeki yoksul ailelerin, o ülkede çalışan işçi ailelerine kızını vererek kurtarmaya çalışması ya da para karşılığı satması gibi durumları kapsıyor.

Çocuk işçi kimdir? ILO, çocuk işçileri yaşa göre ikiye ayırıyor; 15 yaşına kadar "çocuk işçi" olarak ifade ediyor. 15-24 yaş arasındakileri ise, adolesan yani "genç işçi" olarak kabul ediyor. Kimdir "çocuk işçi"ler; 15 yaş altında aile bütçesine katkıda bulunmak ya da yaşamını kazanmak amacı ile çalışan çocuklardır. "Çocuk gelin" gerçeğinin en temel sebebinin ekonomik olduğunu hatırlayalım. Bunun anlamı, bu evliliklerle aileye ekonomik katkı sağlanıyor; ya bakılması gereken bir boğaz eksiliyor; ya da başlık parası ya da her ne nam altında olursa olsun bir para alınarak ekonomik katkı

sağlanıyor. ILO'nun bir başka çocuk işçi tanımı ise şöyle; sosyal ve ekonomik nedenlerle sadece sanayi işkolunda, esnaf ve sanatkarlar işkolunda tarım sektöründe istihdam edilenler değil, marjinal çalışma alanlarında, evde ve sokakta maddi kazanç elde etmek amacıyla emeğini arzederek çalışan 18 yaşından küçükler çalışan çocuktur. Bu çerçevede düşündüğümüzde, tartışılması gereken konu şu; çocuk gelinler emeğini arzederek çalışan kabul edilebilir mi?

ILO çocuk işçiliğın sektör ve konularını belirlemiş, çocukların ticari cinsel istismarı bunlardan birisi. ILO tarafından, çocukların ticari cinsel istismarı, çocuğa ya da gence karşı iğrenç bir insan hakları ihlali ve kölelik ya da zorla çalışma benzeri bir ekonomik sömürü biçimi olarak değerlendirilmekte ve bir yetişkinin 18 yaş altındaki bir çocuk veya genci –kız veya erkek-, para ile ödeme karşılığı cinsel istismarı olarak tanımlanmaktadır. Başlık parası karşılığında, 10 yaşındaki bir çocuk, 70 yaşındaki bir kişi ile evlendirildiğinde, bu tanım içinde değerlendirilmemesi mümkün müdür?

ILO tarafından belirtilen bir diğer çocuk işçiliği sektörü, evlerde yapılan ütü, temizlik, yemek pişirme, çocuk bakma gibi işleri kapsamaktadır. Bunlar yoksul ailelerinin çocuklarının ücret karşılığı yaptığı işler. Başlık parası karşılığı “evlendirilen” çocuk gelinler de, yine aileye ödenen bir ekonomik kaynak karşılığı bu işleri yapmıyorlar mı?

Çocuk gelinler konusu, 182 sayılı sözleşme ile bir arada değerlendirildiğinde, ILO'nun çalışma alanı olan, klasik

iktisat teorisine göre, ya da Marx'ın yaklaşımına göre ücretli emek ilişkileri anlamında; işçi, ücret karşılığı emeğini üretim veya hizmet için sunar, ortaya çıkan ürün işveren tarafından tekrar artı değerle pazara sunulur. Bu klasik yaklaşım açısından bakıldığında, çocuk gelinler ile bir ILO Sözleşmesini ilişkilendirmenin pek de mümkün olmadığı düşünülebilir. Ancak günümüzde değişen üretim ilişkileri içinde, küreselleşme sürecinde bu mümkündür diye düşünüyorum. Biliyorsunuz, ev hizmetlerinde çalışan kadınlarla ilgili ILO Sözleşmesi kabul edildi ve bu kadınlar pazara sunulan bir hizmet üretmiyorlar. Ama işçiler, ILO'nun çalışma alanı içindeler. Bir kişinin işçi sayılabilmesi için artık mutlaka pazara sunulan bir meta üretmesi gerekmiyor.

Benzer şekilde, ILO'nun çocuk işçilik sektörleri arasında tanımladığı, çocuğun ticari cinsel istismarı, ev işleri gibi alanlar, açısından düşündüğümüzde, çocuk gelinlerin bu kapsamda ele alınmaması için bir neden olmadığını görüyoruz. Yine ILO'nun kuruluş amaçları, adı açısından irdelediğimizde, "labour (emek)" ile "work (çalışma)" aynı şey değil. İstihdam konusu bir iş değil, burada söz konusu olan emek. Bence önemli olan nokta, karşılığı ekonomik olarak ödenen bir emek var mı yok mu? ILO Anayasası'nın 1.maddesinde, kuruluş amaçları başlığı altında, giriş kısmında "sosyal adalet" hedefinden söz edilmekte, bütün dünyada barışın güvencesi sosyal adalettir denilmektedir. Ve yine devam eden maddelerde, çocukların korunması herhangi bir iş ile ilişkilendirilmeden, ILO' nun çalışma alanları içerisinde sayılıyor.

182 sayılı en kötü biçimlerde çalışan çocuklarla ilgili sözleşme ve buna bağlı 190 sayılı tavsiye kararı, ILO tarafından 1999 yılında kabul edilmiş ve bunu onaylayan ülkeler en kötü biçimlerde çocuk işçiliğini acil bir konu olarak ele almak, yasaklamak ve sona erdirmeye yönelik ivedi ve etkin önlemler almayı taahhüt etmişler. Çünkü az önce ifade ettiğim gibi, çocuk işçiliği, en kötü biçimde yapılıyorsa, çocuk istismarı özellikle ILO tarafından tiksindirici bir insan hakları ihlali olarak görülüyor. Türkiye bu sözleşmeyi 2001 yılında kabul etmiş ve zamana dayalı bir plan hazırlamış durumda. Bu planda 2014 yılına kadar ILO'ya taahhüt ettiği ortadan kaldırmayı amaçladığı üç alan var; mevsimlik tarım işçiliği, kayıt dışı kentsel ekonomi ve sokakta çocuk işçiliğinin 2014'e kadar ortadan kaldırılacağına dair taahhütte bulunulmuş.

Çalışan çocuklarla ilgili IPEC desteği ile TÜİK'in yaptığı çocuk işgücü araştırmasında görüyoruz ki, ekonomik işlerde çalışan, istihdam edilen çocuklar kapsamına, ücretsiz aile işçisi çocuklar da giriyor, ev işlerinde çalışan çocuklar da çocuk işgücü kapsamında değerlendiriliyor. 182 sayılı ILO Sözleşmesi'nde, en kötü biçimlerde çocuk işçiliği, 4 bentte tanımlanmış; en başta çocukların alım satım ve ticareti; borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması; askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu olarak çalıştırılmasını içerecek şekilde zorla ya da mecburi çalıştırılmaları gibi kölelik ya da kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri bu kapsamda görülüyor. Bir konuşmacının ifade ettiği gibi; eline silah verilip savaşa gönderilen çocuk ile kendisinden yaşça çok büyük bir insanla evlendirilen 10'lu yaşlarda kız çocuğu arasında önde

bir fark yok. Çünkü çocukların ticari amaçla cinsel istismarı; alım, satım ve ticareti kapsamında. Ayrıca yine sözleşmenin kapsamını belirten en kötü koşullarda çocuk işçiliğinin tanımlarından 4.bendinde düzenlenen; doğası ya da gerçekleştirildiği koşullar itibarı ile çocukların sağlık, güvenlik ya da ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işler de konumuzla yakından ilgili bence. 10’lu yaşlarda bir çocuğun kendisinden yaşça büyük bir kişiyle, “evlilik, eş” adı altında cinsel ilişkiye zorlanmasının sağlığı açısından ne denli zararlı olduğunu tahmin edebiliyoruz, örnekleri gösterildi, çok ciddi sağlık problemleri ile karşılaşılıyorlar, intihara eğilimli oluyorlar ve ayrıca anne-çocuk sağlığı açısından ciddi problemler ortaya çıkıyor. 182 sayılı ILO sözleşmesi kapsamında seks ticareti, kölelik ve benzeri uygulama olarak kabul ediliyor. “Türkiye’de Çocuk Gelinler” isimli bir makalede de, Türkiye’nin özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve pek çok bölgesinde sosyo ekonomik düzeyi düşük ailelerin 10’lu yaşlarda çocuklarını 1000 ya da 2000 dolar karşılığında 40’lı ya da 50’li yaşlarda erkeklerle evlendirdikleri, çocuk gelin gerçeğinin önemli bir parçası olarak değerlendiriliyor. Başka ülkelere baktığımızda, bir gazete haberine göre, Mısır’da yazlık çocuk gelin turizmi diye bir olgudan söz konusu, Körfez ülkelerinden zengin insanlar Mısır’a gidiyorlar, üç ay boyunca turist olarak kalıyorlar, orada çok küçük yaşta bir kızla evleniyorlar, gelin fiyatı 900 ile 9000 TL. arasında değişiyor, adam ülkesine dönerken boşanıyor, kız kalıyor ve tekrar bir başkası ile aynı şekilde evlendiriliyor. Bu çocuklar, kocalarına hem seks, hem de diğer ihtiyaçlarını karşılayarak hizmet etmek zorundalar. Bir başka örneğe, yine gazete haberlerinde rastlıyoruz;

Batman Barosu Kadın Hakları Komisyonu'nun açıklamasında, Suriyeli gelinler gerçeği olarak ifade edilen olgu; 12-13 yaşında kız çocuklarının Türkiye'nin Suriye'ye yakın bölgelerinde kuma olarak getirildiği, birden çok evlilik vakalarının arttığı, ciddi paralar kazanan komisyoncuların olduğu, Suriye'den gelen kadınların evlerde tarlalarda işçi gibi çalıştırıldığı, evliliği sonlandırmak istediklerinde çocuklarını bırakıp ülkeden sınırdışı edildikleri belirtiliyor. Bu durum bir çocuğun cinsel ve fiziksel emeğinin istismarı değil midir? Bizdeki diğer örnekler Uçan Süpürge'den; mesela 12 yaşında bir gelin Batman'da kuaföre geliyor, gelin başı yapılmasını istiyor, kuaför "çok küçük değil misin, eşinle anlaşabilecek misin, ya ayrılırsan" diyor. O da ayrılırsam babam beni başkası ile evlendirir, başlık parası alır, beni başlık parası olarak görüyorlar diye cevap veriyor. Bu çocuk 12 yaşında, ailesi tarafından ekonomik bir değer, bir ticaret konusu olarak görülüyor. Bu durum, 182 sayılı sözleşmede, en kötü biçimlerde çocuk işçiliği görülerek engellenmeye çalışılan çocukların alım, satım ve ticareti değil midir? Bu soruya ben ancak evet diye cevap verilebileceğini düşünüyorum. Ya da bakım hizmetleri için küçük kız çocuğunun para karşılığı evlendirilmesi, yine Uçan Süpürge'den bir örnek; "Köyde bir akrabamızın annesi yatalakmış. Erkek kardeşine kız aradılar, buldular. Kız lisede okuyordu, bıraktırdılar. Çok başlık parası verdiler. Kız şimdi hem kaynanasına bakıyor, hem de evi çekip çeviriyor". Bu da bir çocuğun emeğinin para karşılığı istismarı değil midir? Dolayısıyla bu çocuk gelinleri, çocuk işçi saymak gerekir diye düşünüyorum. Kaldı ki, yine Birleşmiş Milletler'in 11 Ekim Uluslararası Kız Çocukları Günü, Nazan Hocamızın da söylediği

gibi, bu sene ilk defa kutlandı. ILO Genel Sekreteri, bugünle ilgili olarak; kız çocuklarının korunması için iki önemli husus olarak, ilk olarak çocuk işçiliğinin, ikinci olarak ise çocuk evliliklerinin engellenmesi olduğunu söylüyor. Dolayısıyla kız çocuk istismarının iki görünümü olan bu hususları birbiri ile karşılaştırdığımızda, çakıştığı nokta, ev işleri ve bakım için, ya da 10’lu yaşlarda cinsel sömürü, cinsel istismar için evlendirilmesi karşılığında para alınan çocuklardır ki, bunlar o arada kalan, iki dairenin kesiştiği noktada olan ve en kötü biçimde çalıştırılan çocuk işçi kabul edilmesi gereken kız çocuklarıdır. Bu konuyu şöyle bir önemi var bence; Türkiye 2014’e kadar en kötü biçimde çocuk işçiliğini, en çok görülen alanlarda ortadan kaldırmayı taahhüt etmiş ve üç önemli alan belirterek plan yapmış durumda, dördüncü alan işte bu kesişme noktasında bulunan çocuk gelinler olabilir. Türkiye, bu taahhütleri gereği, biraz önce Mine Hocamın söylediği, birçok açıdan engellenmeye çalıştığı bu olgu ile ilgili olarak, en azından hani belki ben 17 yaşında evlenmek istiyorum diyen kızın evliliği değil, ama zorla karşılığında “başlık” adı altında para alınarak, bir başka aileye ev işçisi veya bir başka erkeğe cinsel kullanım için verilen küçük yaşta kız çocuklarının başına gelenin aslında evlilik değil, bu çocukların en kötü koşullarda çalışan çocuk olduğunu görerek, buna karşı 182 sayılı ILO Sözleşmesi vasıtasıyla da mücadele edebilir diye düşünüyorum. Çünkü bu çocuklar için evlilik aslında bir perde, o perdeyi kaldırmak gerekir. Bu çocukların, cinsel açıdan istismar edilen, emekleri istismar edilen çocuklar olarak, tam da 182 sayılı ILO Sözleşmesi’nin tanımladığı, çocuk alım satım ve ticareti ile çocuğun kendisine uygun olmayan işlerde

çalıştırılarak sömürülmesi kapsamında, en kötü koşullarda çalıştırılan çocuklar olarak değerlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ediyorum.

Itır Bağdadi:

Biz de çok teşekkür ederiz. Çok farklı boyutlar ile çocuk gelinleri dinledik. Anayasa boyutu ile, imza attığımız uluslararası sözleşmeler boyutu ile, idarenin rolü boyutu ile ve ILO Sözleşmesi ve çocuk işçiliği boyutu ile. Bence çok soru gelecektir. O yüzden ben de şimdiden soruları açmak istiyorum.

Yrd. Doç. Dr. Tijen Dünder Sezer:

Nihat beyin sorusu ile başlamak istiyorum. Çok önemli bir soru. Anayasamızın 90. maddesinin son fıkrasında Meltem hocamın da açıkladığı gibi temel hak ve özgürlükler ile uluslararası sözleşmeler arasında çatışma olduğunda uluslararası sözleşmeler uygulanacaktır. Ortada bir kanun hükmü var: Medeni kanun hükmü 17 yaş; uluslararası sözleşme hükmü var mı? Biraz önce anlatmaya çalıştığım gibi uluslararası sözleşmelerin metinlerinde erken evlilik ile ilgili açık bir yaş ortaya konmamıştır. 18 yaş sınırı komitelerin kararları ile ortaya konmuş bir insan hakları standardıdır. Yani bunların doğrudan uygulanabilirlikleri komite kararlarının bağlayıcılıkları yoktur. Dolayısıyla yargıçların önüne geldiğinde 17 yaş meselesi uluslararası sözleşmelerin ortaya koyduğu

açık net doğrudan uygulanabilir bir hüküm olmadığı için yargıçların bu noktada yapabileceği doğrudan bir şey yoktur.

Öğrenci arkadaşımın sorusuna gelince bugün insan hakları hukuku alanında devletler sadece insan haklarını doğrudan ihlal etmemekle yükümlü değildirler. İnsan haklarını korumakla da yükümlüdürler. Konuşmamda da belirttiğim gibi, devlet insan haklarını korumalıdır. Gerektiğinde cezalandırma tedbirleri ve tazmin tedbirlerine hükmetmelidir. Ancak bu tarz meselelerinin içeriği AİHM gibi ya da diğer denetim mekanizmaları gibi organların kararları ile belirlenmelidir. Yani bizim burada devletin şu yaptığı insan hakkıdır, bu yaptığı insan hakkı değildir dememiz söz konusu değil. Bu standartlar uluslararası denetim organlarının içtihatları ile ortaya çıkıyor. AİHM bugün gerçek anlamda evrensel bir mahkemedir ve onun ortaya koyduğu standartlar evrensel insan hakları standartlarını ortaya koymaktadır. Ancak örneğin erken evliliklerle ilgili AİHM'nin bir kararı yok. Ben şöyle düşünüyorum. Kadına yönelik şiddet konusunda son 20 yılda bir devrim yaşandı. 20 yıl önce kadına yönelik şiddet konusunda devletin sorumluluğu yoktu. Bugün Türkiye 2009 yılında bugün itibarıyla tazminata mahkum oldu. Başka ülkelerde koca kadına yönelik şiddet uyguladığı için devletler mahkum olabiliyor. Ben önümüzdeki 5 yıl içerisinde çocuk gelinler meselesinin de Uluslararası insan haklarının gündemine kesinlikle gireceğini düşünüyorum ve gerek AİHM'nin gerekse diğer denetleme organlarının önüne gelecek. Eğer bir çocuk telefonla beni evlendiriyorlar diyerek şikayet etmişse devlet organları da hiç bir şey yapmamışsa,

devlet organlarının insan hakları sorumluluğu doğar. 14 yaşında bir çocuğun evlendirilmesine devlet göz yumamaz. AİHS açısından sorumluluğu doğar. Ancak bu meseleler önümüzdeki yıllarda uluslararası insan hakları hukukunda daha da somutlaşacaktır.

Yrd. Doç. Dr. Mine Kasapoğlu Turhan:

Ben Hakim Beyin sorusunun yanıtlamaya çalışacağım. Ben sorunuzun kapsamını doğru mu yanlış mı anladım diye teyit etmek istiyorum. Siz kanuni evlenme yaşı yani 16 yaşındaki çocukların evlilikleri için mahkemeye başvurulduğunda bir psikiyatristten rapor alınmasının zorunlu tutulması için neler yapılabilir soruyorsunuz değil mi?

.....Aslına bakarsanız mevzuatta buna engel bir Şey de yok. Bir yönetmelik maddesi olarak gayet güzel bir Şekilde dzenlenebilirdi. Elbette..... elbette.....

Itır Bağdadi:

Bütün katılımcılarımıza teşekkür ediyoruz. Başka soru varsa arada isterseniz o soruları Şahsen de iletebilirsiniz. Biz plaket törenine geçeceğiz ama öncelikle bütün katılımcılarımıza ve güzel oturumu düzenleyen Hukuk Fakültesine de ayrıca teşekkür ediyorum. Böylece bu oturumu kapatmış bulunuyoruz.

--KONUŞMACILARIN PLAKETLERİNİN VERİLMEŐİ--

